

НАБИЖОН ҲОШИМОВ

АЛАМЛИ
МУҲАББАТИ
ҚУССАСИ

«Фарғона» -
-2007

84(59)6

Қўлинигадаги маъжур асар бир-бирига аҳду-паймон қилган бироқ, баътли турмуш қуришдан бенасіб бўлган икки севишган ёшларнинг ноқиза муҳаббатлари, қалб изтироблари ҳамда аянли тақдирлари ҳақиқадир. Уларнинг кўнгил ҳиссиётларига қулоқ осмай ўзларининг машғум ҳукмларини ўтказадиган баъзи ота-оналар, қариндош-уруғларнинг хатти-ҳаракатлари оқибатида баътсизликка дучор бўлишлари асарда ишонarli тарзда баён этилган.

Асар реал воқеалар асосида ёзилган бўлиб, ўз ҳаётини ҳикоя қилиб берган асосий қаҳрамоннинг штимосига кўра баъзи исмлар ва жой номлари ўзгартирилди.

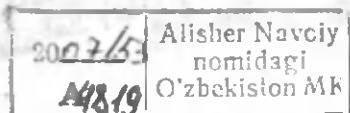
Гоя муаллифи Неъматжон Ҳошимов

Ю 33590
291

ISBN 978-9943-347-18-2

© «Фарғона» нашриёти, 2007 йил

© «Дизайн-Принг» МЧЖ ЎИЧК

*Ушбу кун сезгимга тутарман мотам,
Қанчалар бағри тош экан бу олам.
Нечун яратдингиз азобга, онам?!
Қалбимда аламу, қўлимда қалам.
Аламо, алам...*

Маҳфуза Эргашева

БОТҚОҚДА УНГАН ГУЛ...

Жонига теккан шабнамнинг совуқ томчиларини тўзғитмоқ бўлиб бабақҳўроз қанотларини тўсатдан силкитиб юборади. Томчилардан сесканган қўноқдаги қолган товуқлар эса, хўрознинг бу бемаврид қилигидан норози бўлгандай “ғақ” деган бўғиқ овоз чиқариб қўйишади. Уйқуси қочган хўрознинг бу ҳолатдан баттар ғаши келади. Бу маҳалда қишлоқ масжитининг сўфиси таҳорат қилаётган, гузарда турган икки автобус томон эса, ҳали нонушга қилмаган одамлар жунжика-жунжика, томоқларини қира-қира оқиб келаётган бўладилар. Улар руль устида мудраётган ҳайдовчига эшитилар-эшитилмас салом берган бўладиларда, ўриндиқларни эгаллаб, ўзлари ҳам пинакка кетадилар.

Кўп ўтмай бетоқат бабақҳўроз қичқиришни, сўфи эса азон чақирини бошлайди. Ҳадемай автобус ўриндиқлари ҳам йўловчиларга лиқ тўлади. Энди кеч қолганларга жой қолмайди. Улар ғала-ғовур қилиб, тик туриб жойлаша бошлайдилар. Осмоннинг ёниқ юлдузлари хира торгади. Теварак-атроф оқариб, шафақ қизара бошлайди. Эркагу аёллар билан тўлган автобусда шовқин кучая боради. Ҳайдовчи бир эснаб керишиб олади-да, ўрнидан эринибгина туриб, кўзларини ишқай-ишқай қира ҳақини йиға бошлайди. Тиқишинчдан бетоқат бўлганлар энди гўё бабақҳўроздай норози қичқира бошлайдилар:

- Ҳой, бўлди-да энди, шофер ака, тезроқ ҳайданг, қийналиб кетдик-ку!..

- Ҳечқиси йўқ, чидайсанлар. Оталаринг ҳам чидаб келишган,- дейди ҳайдовчи бепарво пулнинг чўғини

санаркан, - Орқароққа ўтинлар! Анави ташқарида турган бешта бечора ҳам сиғиб қолсин, илтимос.

- Ҳа-я,- дейди бир аёл уни маъқуллаб, - Уларниям бола-чақаси бор ахир. Оз-оз яна сурилинглар...

Ўтириб ёки тик туриб бўлсада ўрнашиб олганлар эса, бу гапларга аралашмайдилар. Уларнинг парвойилари палак, кечаги ўтган кунларида қанақа одамларнинг уйида нима иш қилганликлари, ишга ёлловчиларнинг яхши одамлигию зиқналиклари, ишбилармонлигию тadbиркорликлари умуман, кўрган-билганлари ҳақида гоҳ завқланиб, гоҳ зарда билан ўзаро баҳс юритишарди.

- Қани бўлмаса ўртоқлар, иш ёқмас, ялқовларларнинг пулини олгани кетдикми!- дейди ниҳоят ҳайдовчи ҳар кунгидек қичқириб.

- Ҳайданг, кетдик!- дея жавобан қийқиришади йўловчилар.

- Қани омин, сафаримиз бехатар бўлсин! Иш берадиганларга худойимнинг ўзи инсоф берсин! Илоҳим қишлоғимизга, бола-чақамизнинг ҳузурига соғ-омон қайтайлик, оллоҳу акбар!- дейди мўйсафидлардан бири гапшаббусни ҳар кунгидек ўз қўлига олиб.

Ғала-ғовурларга тўла бўлган икки автобус ўрнидан кўзғалади.

Ширинсойда тонг ҳар куни шундай отади. Қишлоқ аҳолисининг аксарият қисми ҳар кун саҳар ёлланиб ишлаш учун қўшни туманга жўнаб кетишади ва тун қоронғуси тушаётган маҳали хориб-чарчаб қайтиб келишади.

Бу ерликлар учун ёлланиб ишлаб келиш янгилик эмас, балки азалий анъана ҳисобланади. Чунки бу депарадаги ерларда сизот сувлари яқинлиги учун ҳосил битмайди. Кетмонни урсанг сув сачрайди. Хаттоки қабрни ҳам ер сиртига тахтадан сўри қилиб ва унинг атрофига мақбарасимон гувала уриб кўтарадилар, сўнгра атрофига тупроқ тўлдириб, майитни кўмадилар. Томорқаларида фақат қалампиру маккажўхори аранг битади. Шаҳарлари завод-

фабрикалар бу ерга жуда узоқ. Хаттоки туман марказига ҳам бора олган боради. Шу сабабли ширинсойликларга бошқа иш йўқ. Билагида қуввати ва имконияти бўлган эр-йигитлар асосан Россия ва бошқа давлатларга тирикчилик ташвишида йиллаб ишлагани кетишади. Бундай имкониятдан маҳрум бўлганлар эса, қўшни туманга бориб турли юмушларга ёлланиб, пул топиб келишади. Фақат кексалару болалар қолган қишлоқ кўчалари ҳар куни хувиллаб қолади. Бироқ маҳаллий аҳоли бу ҳолатга кўникиб кетишган. Улар ҳалол меҳнатларининг натижасидан фахрланишиб, олган иш ҳақларини қайта-қайта ҳисоблаб, гурур билан ҳар куни оилаларига қайтиб келишади. Болачақаларининг рисқи-насибаларини топишаётгани учун Яратганга минг қатла шукроналар қилишади...

Ойниса ҳам мана шу маконда ўсиб улғайди. Эсини танибдики, отаси оилани боқиш, пул ишлаб келиш дардида узоқ муддатли сафарларга кетган бўлса, акалари эл қатори ҳар тонг кетиб, кеч тунда қайтишар, ўзаро суҳбатларининг мавзуси ҳам фақат шу ҳақида бўларди. Хориб-чарчаб келганлари учун оз-моз тамадди қилган бўлишар, сўнгра ётардилару, қотардилар. Телевизор кўриш, китоб, газета мутолаа қилиш улар учун ёт ҳолат эди. Умуман олганда эса, қишлоқда мактаб ўқитувчиларидан бошқа зиёлилар йўқ ҳисоб, лекин минг таассуфки, мактаб директорларидан тортиб, ўқитувчилар ҳам дам олиш кунлари ёки таътил бўлди дегунча оддий қишлоқ одамларига қўшилиб ҳар тонг мўъжаз автобусларга шошардилар. Шу туфайлими, бу ерда билим бериш фақат савод чиқариш даражасида бўлиб, ҳали-бери қишлоқдан тузукроқ ўқимишли одам ҳам чиқмаганди. Бунинг устига газ жуда сует ёнади, қиш кунлари эса, умуман тўхтарди. Чироқ ҳам тез-тез ўчиб турарди. Қишлоқ кўчалари ёзда чангу қишда бот-бот лой бўларди. Сиртдан қараганда бу ерларда тараққиёт бутунлай қотиб қолгандай, бутун борлиқ мунгли кўринарди.

Ойнисанинг болалиги шўро даврида мана шу кўчаларда чанг ва лойга ботиб мактабга бориб-келишу

пахтазорда онасига ёрдамлашиш билан ўтди. Мактабда ўқиш деярли бўлмас, асосий куч ва эътибор унумсиз ерларда пахта етиштиришга қаратилган бўлиб, мактаб раҳбарлари колхоз раисига бўйсунувчи қўғирчоқлар каби эдилар. Ана шундай бўлса-да, Ойниса иштиёқ билан ўқиди. У баъзи фанларни мустақил ўзлаштирар, кўп китоблар ўқир ва, айниқса адабиётни жони-дилидан яхши кўрарди. Шейрий китобларни мутолаа қилар экан, унинг тасаввурида ҳам романтик туйғулар жўш ура бошлади. Теварак-атрофида кўринган ҳар бир нарса, ҳар бир табиий жараён, осмону юлдузлар, қуёшу булутлар, боғу далалар, ҳамма-ҳаммаси, ҳатто, гуллару хазонлар, тупроғу лойлар, қушлару чумолилар унинг нигоҳида ўзгача шукуҳ, ўзгача гўзаллик билан акс эта бошлади. Тез орада унинг бошқа тенгқурларига нисбатан билимлироқ, иқтидорлироқ экани маълум бўлди. Ойниса шейрлар ҳам машқ қила бошлади. Унинг шейрларида асосан табиат, ҳаёт гўзалликлари ёки мурғакнинг орзу ва армонлари куйланарди. Бора-бора ҳамқишлоқлари кечираётган ночор ҳаёт, турмуш оғриқлари унинг ҳам дардларига айланиб борди. Ўзи эса кўзга тез ташланадиган гўзал ва латофатли қиз бўлиб улғайди.

Мактабни аъло баҳолар билан тугатган қиз қалбида илк бор қолоқ қишлоғига керакли мутахассис бўлиб қайтиб, ҳамқишлоқларига нима биландир ёрдам бериш иштиёқи пайдо бўлди. Шунинг учун иқтисодиёт соҳаси бўйича ўз билими, ўз кучи билан ўқий бошлади. Лекин ҳамма нарса унинг орзу-хаёлларидагидек сиблиқ кўчмади. Ҳеч нарсани ўзгартира олмади: ёшлиги, муҳаббати ва умуман тақдири кутилмаган тасодифлар туфайли чилпарчин бўлиб кетди...

ЛАЪНАТИ ВАСИЯТ

Орадан бир неча йиллар ўтди. Хамон ўша-ўша, хўроз кўноғида безовталаниб, сўфи азон айтишга тайёргарлик кўраётган маҳали одатдагидек одамлар мунғайиб гузар томон оқмоқда эдилар. Қишлоқда деярли ҳеч қаандай ўзгариш бўлмаган, фақатгина автобуслар сони эндиликда тўрттага

етганди. холос. Бироқ хўроз ҳамон ўшандай бир хил қичқираётган Ширинсойнинг тонглиридан бирида унга ҳамоҳанг бўлиб қўшилган янги бир мунгли нола мудроқ одамларнинг эътиборини ўзига тортди. Нола шундай дардли ва аламли эдики, эшитганнинг юрак-бағрини ўртаб юборарди. Овоз Хури аянинг уйдан келарди. Ҳамма хайрон. “Во ажаб! Кечагина тўю-томоша, шоду хуррамлик бўлган бу хонадонда қандай синоат юз берди экан?” деган савол йўловчиларнинг хаёлини безовта қила бошлаган эди.

...Ўша кунни автобуслар илк бор йўлга кеч жўнашди. Чунки йўловчилар Хури аянинг қалбини ўртаётган изтироб нима эканини билишга ошиқдилар. Оломон бир зумда кечагина тўй тадбирлари бўлиб ўтган мўъжазгина хонадон олдида тўдалашиб пайдо бўлишди... ва аёлни дийдиёсидан нима гап эканлигини фахмлашгач, оҳиста изларига қайта бошлашди. Баъзилар “Ё тавба, астафтуруллоҳ...” дея бош чайқашса, бошқаси мийиғида кулиб жимгина жўнаб қолишарли.

...Мана бир ҳафта бўлибдики, ҳар тонг онаизорнинг нолалари тинмайди. У худога илтижо қилиб мунгли зорланади, юракларни ўртайди:

- Вой менинг пешонагинам курсин-а... Шундай кунларга қоламанми-я?! Бу кунимдан ўлганим яхшиди-я!!! Эй худо! Сенга ахир нима ёмонлик қилувдим? Бундан кўра жонимни олақолсанг бўлмайдимиз?! Бу қандай кўргилик, бу қандай шармандалик?! – дерди аёл бор овози билан тиззаларини шаппиллатиб ураркан. – Ахир, чолтинамнинг руҳлари мени тинч қўймаяпти-ку!.. Энди нима қиламан? Энди бошимни қайга ураман?..

Йўловчилар уни тинчлантирмоқчи бўлардилар:

- Бўлди-да энди хола, тинчланинг!
- Ҳаммаси яхши бўлади, хола!
- Ер юткурлар қўшилиб қўя қолишса ўладими-я!
– дея қичқиради бир аёл ҳазил қилиб.

Кулги кўтарилади.

- Хой, нега куласанлар! Бировнинг қайғуси

сенларга ҳали кулги бўлиб қолибдими? — дея танбеҳ беради кимдир.

- Вой, нимаси қайғу, нимаси ғам экан,- дейди ҳалиги аёл аския қилиб,- Холамнинг шунча куйганларига мени ўзим ийиб кетгим келяпти. Гўшангага ўзим кириб қўя қолсаммикан-а.

Яна кулгу кўтарилади.

- Айнимай ўлинг,- дейди бошқа бир аёл.

- ...Вой, мени шарманда қилган болаларим-а!

Мени кулгую иснодга қўйган болаларим-а!..- дея дийдиёсини давом эттиради Хури ая. —Эй парвардигор, ўзинг малад бер! Болаларимни юлдузларига юлдузларини ўзинг иссиқ қилиб кўрсат... Мен ҳам бошқаларга ўхшаб орзу-ҳавасимни кўрайин. Келиним бошқаларга ўхшаб кўчаларни супуриб-сидирсин, ўғлимни суюкли қаллиғи бўлсин, ўғлим ҳам бошқа эркакларга ўхшаб бошини кўтариб юрсин... Ахир мен нима гуноҳ қилдим? Бор-йўғи чолгинамнинг васиятини вожиб қилдим холос-ку! Бор-йўғи уларни никоҳлатиб қўйдим, холос-ку! Бошқа ҳеч нарса қилмадим-ку!..

* * *

Онасининг афғону нолаларидан жаҳли чиқиб кулоқларини ёстиқ билан маҳкам беркитиб олган Нурбекнинг ҳам фиғони фалакка чиқади. Қўллари асабий мушгланиб “Бас қилинг!” дея дераза томон ҳайқиради ва ёстиқни жаҳл билан отиб юборди.

...Гўшанганинг бир четида деворга осилган гиламнинг гадир-будир сиртига пешонасини маҳкам тираб тўхтовсиз ишқаётган, чўккалаб олиб унинг ичига кириб кетгудек даражада тирмашаётган келинчак бўлмиш Ойнисанинг кўнглида эса, минг хил изтироблар гужғон ўйнайди. У нима қиларини билмай пиқ-пиқ йиғлайди. “Эй худо, тезроқ жонимни олақол... Тезроқ бу азоблардан мени қутқар. Гуноҳимни ўзинг кечир. Гуноҳим нима ўзи? Бир йигитни севганимми? Йўқ-йўқ. Мени кечиринг, Рустам

ака! Мен сизни ортиқ кутолмайман. “Бошқасига эрга беришса, ўзимни ўлдираман” деб сизга сўз бергандим. Лаънати васият туфайли мени зўрлаб беришди. Никоҳ пайтида ҳам сиз кўз ўнгимдан кетмадингиз. Хаёлим паришон бўлса керак, “Жимлик аломати ризо” деб никоҳлаб қўйишди. Тўй ўтди. Сархуш бўлиб нима ҳам бўлганини англай олмадим. ЗАГСга олиб боришганида ҳам, гўшангага киритишганида ҳам фақат сизни ўйладим, Рустам ака. Қаердасиз?..”

Шу маҳал қиз Нурбек отиб юборган ёстиқнинг деразага бориб урилганидан бир сапчиб тушади. Қайнонасининг юракни эзувчи “дийдиё”сини энди у тиниқроқ англай бошлайди. “Бечора, бу аёлга ҳам қийин. Эл-юртга ош берган, орзу-ҳавас қилган. Бошқаларга ўхшаб келини этак-этак фарзанд туғиб беришини истайди... Ўша келин мен эмасманми, ахир?.. Мен нима қиялман ўзи? Гўшангага кирганимизга бугун саккизинчи кун. Нурбек акам билан ҳали бирор оғиз ҳам гаплашмадик, ҳали тузукроқ туз ҳам тотмадик. Сабр-тоқатли эканлар... Эл-юрт нима деб ўйляпти экан? Ёки тақдирга тан бериб қўя қолсаммикан?..”

У гилам ҳошияларидан ўзига жавоб излайди. Бармоқлари аланг-буланг ҳошия бўйлаб бориб пахта шакли устига келгач, яна Рустам ёдига тушади. “Қаёққа, Ойниса? Ахир биз ваъдалашган эдик-ку! Ўзингни қўлга ол. Мени кут. Қочиб кет!..”- дея гўё Рустам ҳайқиргандай бўлади. Қиз сесканиб кетади ва мадорсиз ўтириб қолади. Бошидан оқ рўмоли сирғалиб тушади... Қайнонанинг “дийдиё”си давом этади:

...Ахир мен нима гуноҳ қилдим?! Бор-йўғи чолимнинг васиятини вожиб қилдим холос-ку!

Ойнисанинг кўз олдида ўша ўлим тўшагида ётган амакиси келади: “Васиятим шу, Нурбек билан турмуш қурасан!.. Нурбек билан турмуш қурасан!”- дея такрор-такрор айтади ва боши “шилқ” этиб тушадию вафот этади. “Йўқ-йўқ, ўлмай туринг. Гапингизни қайтиб олинг. Ахир менинг бошқа севганим бор, тўхтанг!”- дея қичқиради қиз хаёлан. Шу маҳал ётган ўлик кўзларини катта очади. “Агар

Нурбекка тегмасанг, гўримда тик тураман!” - дея ҳайқиради гўё... Ойниса кўрқиб кетиб чинқираб юборади. Лекин бу пайтда ойисининг нолаю афғонларидан тўйиб кетган, севгилиси Наташа ва ўғилчасини ўйлаб сиқилиб сил бўлган Нурбек келиннинг сеплари осилган чилвирни ечиб ўзини осилга ҳозирлик кўрмоқда эди. Ниҳоят у сиртмоқни бўйнига солади.

Кўрқиб кетган Ойниса қичқириб юборади ва дод солиб эрининг оёғини қучиб олади. Чопиб келган қайнонасининг нолаю афғони энди ҳақиқий фарёдга айланади.

- Вой болам, нима қип қўйдинг. Войдод, ким бор! Ёрдам беринглар!..

- Вой, акажон, мени кечиринг. Сизни ўрнингизда мен ўла қолай, акажон.

- “Акажон”, демай ўл! Тақдирингга тан бериб қўшилиб қўя қолсанг ўласанми-я?! Чидаёлмаганда, чидаёлмаган. Йигитлик гурури нима эканини биласанми, ўзи?!..

- Вой, мени кечиринг,- дейди Ойниса дағ-дағ қалтираб чилвирни ечиб оларкан.

Қайнона-келин кўп ўтмай куёвтуранинг устида пиқиллаб йиғлай бошлашади.

- Болагинамни шунчалар азоблайсанми-я?.. Ахир ўртада никоҳларинг ўқилган-ку, худонинг рози-ризологи олинган-ку... Болам чидаёлмаганда, чидаёлмаган...

...
- Ўғлим, худо хоҳласа сенга муносиб эр бўлади. Мана кўрасан, амакингни руҳлари шод бўлади. Биз аёлларнинг тақдири ўзи шунақа, қизим. Дод десанг ҳам, фарёд десанг ҳам, барибир кимнингдир хасмимиз. Зурриёд орттириш вазифамиз. Нурбек сенга бегонамас...

Қайнона энди келинини бағрига маҳкам босиб йиғлай бошлади.

- Қизим, никоҳ бу илоҳий муқаддас нарса, худонинг хоҳиш-иродаси бу. Шунинг учун ўғлим чидаёлмаяпти. Ўзини-

ўзи яна бир нарса қилиб қўйса, нима қиламиз. Одамларга нима деймиз, болам?! Буёғи ночор бўлсак, тўйни қарз-ҳавола қилиб базўр ўтказиб олган бўлсак. Номингни ёмон отлиқ қилиб олмагин, болам. Ҳеч жаҳонда шунақа воқеа бўлганини эшитганмисан? Бир ҳафта-я. Мен ҳам энди ортиқ чидаёлмайман. Бу кунимдан ўлганим яхши. Мени ҳам тушун, қизим.

Кампирнинг силкиниб-силкиниб йиғлаши Ойнисанинг раҳмини келтиради: “Ахир, бу аёлда нима айб? Ҳамма гап ўша лаънати васиятда-ку! Нурбек акамда ҳам нима айб? У ҳам ахир никоҳимизни хоҳламадилар-ку! Менда ҳам нима айб? Ўзимни каналга отдим, қутқариб олишди. Ўлиб ўлолмадим, қочиб кетолмадим. Қаёққа ҳам борардим? Амакимнинг руҳларидан кўрқдим. Рустам акамда ҳам нима айб? Мени деб не кунларни кўрмади, қанча азоб тортди. Эссиз Рустам акам... Энди бўлар иш бўлди. Мени кечиринг, Рустам ака. Сўзимда туролмадим, иложсиз қолдим. Ҳозир қаерлардасиз? Ахир нима учун ўзингиз бедарак кетдингиз? Армяни бу пайтгача “битириб келаман” деган эдингиз-ку! Мен сизни кўзларим тўрт бўлиб кутдим. Мени ботқоқдан қутқариб ололмадингиз. Сизсиз яшаганимдан ўлганим яхши... Фақат сизни бир марта кўриб ўлсам эдим, бу дунёдан армонсиз кетардим. Шунинг учун сизни кутиб яшайман. Йўқ-йўқ, тирик мурда бўлиб яшайман. Менга энди бу ҳаётнинг қизиғи йўқ. Майли, шу кампирни қийнамай, Нурбек акамни ҳам қийнамай, уларда нима айб? Бўлар иш бўлди. Майли, бу кеча мен ифратимни бахш эта қолай. Илоҳим марҳум амакимнинг руҳлари шод бўлсин, худо рози бўлсин, сиз ҳам рози бўлинг мендан, Рустам ака!..”

Ойниса шундай ўйлар билан қайнонасининг кўз олиндида оҳишта ечина бошлайди ва биринчи ич кўйлагига қолади. Хури ая ўғлини томоғини, сочларини силар экан, уни худди гўдак боладек аллалар ва келинининг гўшангада оқ чойшабни ёзиб тайёрлаётганини бефарқ кузатиб оҳишта ёр-ёр кўшиғини хиргойи қиларди.

Келинчак билқиллаб турган қаваг-қаваг янги кўрпадар билан тўшалган чойшаб орасига оҳиста келиб ётиб олади. Бу унинг тақдирига тан берганининг аломати эди. Хури ая хиргойи орасида ўглининг қулоғига оҳиста шивирлайди:

- Сени фариштанг кутяпти, болам — дейди-да, ўглининг кўйлак ёқаси тутмаларини еча бошлаб, нимагадир ишора қилган бўлади. — Борақол, болам. Илоҳим юлдузларинг бир-бирингга иссиқ бўлиб кўринсин, кўша қаринглар, этак-этак фарзандлар кўринглар, сизларни худо ўз паноҳида асрасин, омин!.. Мен бориб овсинимдан суюнчи олай,- дейди у ва хурсанд ўрнидан кўзғалиб, чироқни “чирқ” этказиб ўчириб чиқиб кетади.

ОҚ СОЧЛИ МАЛИКА

Дераза тагида ётган куёвгўра ташқарида оқараётган оппоқ тонгнинг тўшангага тушиб турган шуъласи узра келинчак томон оҳиста нигоҳ ташлайди ва Ойнисанинг кумуш мисоли товланаётган сочлари унинг эътиборини тортади. “Қизиқ, унинг сочлари қора эди, шекилли,- деган фикр ўтади унинг хаёлидан, -Худди Наташаникига ўхшар экан...” Унинг кўз олдида тўшакда нозланиб ётган мовий кўзли, оппоқ сочли Наташа келади ва беихтиёр тўшак сари эмаклайди, “севгилисининг” сочларини оҳиста силайди.

- Так соскучался, по тебе...- дейди у эҳтирос билан шивирлаб.

- ...?!

- Спишь, что ли?...- деб сўрайди у яна ва “Бечора, мени кута-кута ухлаб қолибди,- деган ўйга бориб қизнинг аввал пешонасидан, сўнгра юзидан оҳиста ўпиб қўяди. Мана ҳозир севгилиси шарт ўтириладию уни ўз бағрига олади... Лекин бугун чарчаган кўринади. Бечора, туни билан боласига қараган-да... Ҳа майли, унга озор бермай қўя қолай...” дейдида одатидагидек орқасидан кучоқлайди...

Изтироб ўтида ёнаётган келиннинг эса, хаёллари паришон. Умрида эркак кишининг жуссасига бадани

тегмагани учунми, бир сапчиб тушади “Эссиз,- дейди у ўз-ўзига,- Рустам акам ҳатто кўлимни ҳам ушламаганди. Мени бундай ўрисчалаб кучиб-эркаламаганди. Қани энди фалакнинг гардиши ағдар-тўнтар бўлсаю сизнинг бағрингизда бўлсам эдим, Рустам ака”,- дея ҳайқиради қиз ичида.

Унинг кўз ўнгида Рустамнинг кулиб турган чехраси намоён бўлади. Йигит гўё уни орқасидан кучоқлагандай туюлади. Қиз ўзини шу қадар бахтиёр хис қиладики, “Оҳ!” — дея кўзларини оҳиста юмади.

- Моя сладкая!..- дейди йигит яна эҳтирос билан
- ... Ой!..
- ... Нежная...
- Вой-дод!..
- Наташенка моя...

“Нима, нима деяпти бу ярамас, “Наташа” дейдими? Ўрис хотинига ўхшатапти шекилли. Вой шўрим курсин, энди нима қилдим? Шунча қилган тоат-ибодатим энди нима бўлади? Нима қилиб қўйдим?!..”

- Ўлиб кеткур, қоч! Мен сенга ўрисингмасман!- дея қичқиради Ойниса ва унинг кўксидан тинимсиз итара бошлади.

Лекин қуввати жунбушга келган йигит ожиза қизни маҳкам кучоқлаб буйдалаб ташлайди. Мадорсиз келин ниҳоят таслим бўлади ва ўзидан кетади...

Ойниса ўзига келганида унинг тепасида куёвтўра хомуш ўтирарди.

- Тузукмисан?
- ...
- Сендан сўраяпман?

Келин “Ҳа” ишорасини қилади.

- Нега менга ўрисчаладингиз?
- Нима депман?
- “Наташа” делингиз-ку.

- Ўзинг ҳам “Рустам ака, кечиринг” деб босинқираб чиқдинг-ку!

- Нима қип қўйдингиз, Нурбек ака?
- Сен нимани кутгандинг?
- Бекор қилдингиз.
- Бекор айтибсан. Бу иш бўлмаса бўлмасди-да.
- Бошқа менга ўрисчаламанг.
- Ўзингчи ўзинг, бўлмаса нега сочингни оққа бўяб олдинг?

- Нима, оққа дейсизми? Бўяганим йўқ...
- Бекор айтибсан. Тур ўрнингдан, сув тайёрла!- дейди йигит ва кўрпага ўралиб уйқуни давом эттиради.

Ойниса минг хавотирлик билан сочларини силаб ойна олдига келади ва кўрқиб қичқириб юборади. Ойна ичида озиб-тўзиб кетган сочлари опшоқ бегона аёл турарди... Келинчак кўрқиб кетиб, ўзидан кетади...

Икки ёш шу алфозда қанча ётишганини билишмайди. Лекин ўтган бу вақт Ойнисани гўё эллиқ ёшга қаритгандек эди.

Бир вақт ташқаридан Хури аянинг эркалаганнамо юмшоқ овози келади. Унинг овозидан энди кўнгли тўқлиги ва хурсандлиги шундоқ сезилиб турарди:

- Хувв, келиним-у!..- дея оҳиста, қичқиради у - Тура қолинглар энди, болаларим. Қайноққина шавла қилиб қўйдим, еб олинглар. Кўчаларниям супуриб-сидириш керак. Удумимиз шунақа-да, қизим. Уят бўлади-я!..

Гўшангадан садо чиқавермагач, ая хавотир бўла бошлайди: “Нима бало, тинчликмикан ишқилиб? Ёшлик қилиб яна, хе тфу-тфу...”

- Хой, Нурбек! Нурбек ўғлиму...
- Ҳа, ҳозир,- дея дўриллаган овоз келади ичкаридан.

- “Ҳа, ҳайрият”, - деб қўяди кампир тасалли топиб, — Тура қол, болам. Нон қилишга унимиз қолмабди. Манави қоп савилни очиб бер.

Кувётура устига чопонини ташлайдида “чирқ” этказиб чироқни ёқади ва нигоҳини келин томон қаратади. Лекин не кўз билан кўрсинки, юзи докадек оқариб кетган

келин ерда узала тушиб ётар, сочлари ҳам Наташаникидай оппоқ эди...

Нурбек қўрқиб кетиб “Воҳ!” деб юборади ва чошиб келиб келиннинг юзини шапилатиб ура бошлайди.

- Ҳой, сенга нима бўлди? Кўзингни очсанг-чи, тирикмисан?

Ойниса оҳиста кўзларини очади ва тепасида ғира-ширада хавотирлик билан боқиб турган бир йигитга кўзи тушади.

- Рустам ака!- деб юборади у беихтиёр.

- Қанақа Рустам? Мен ахир эрингман. Нурбек акангман. Тур, ойимиз чақиряптилар, иссиқ сув қилиб кел...

Ойниса ўрнидан туриб бошига кичик рўмолини танғиб ўрайди ва устидан келинлик рўмолини ташлаб олиб, аранг ўрнидан қўзғолади.

КУЁВТЎРА ҚИССАСИ

Нурбек ҳам эсини танибдики, тирикчилик ташвиши уларнинг оиласини тарк этмади. Ночорликда яшаш ва доимо етишмовчилик улғайиб келаётган йигитнинг жонига тега бошлаган эди. У мактабни тамомлагач бирор ўқишга боришга ўзида эҳтиёж сезмади. Қаёққа ҳам кирарди. Бирор жойда ўқиш учун ҳам маблағ керак, қолаверса, билими ҳам саёз. Пул сарфлаб ўқиб келгани билан қаерда ишлайди? Ахир кекса ота-онасини ташлаб кетолмайди-ку. Шу ўйлар билан бирор ўқишга жойлашиш фикридан ўзини соқит қилди ва тенгқурлари билан қўшилиб, “Аллоҳ назари тушган жой” деб аталмиш қўшни туманга бориб эл қатори ёлланиб, ишлаб кела бошлади. У ўзининг меҳнатсеварлиги, боодоблилиги билан ажралиб турувчи яхшигина мардикор йигитга айланди. Лекин тез кунларда армия хизматига чақирилди ва хизматни Россиянинг Олтой ўлкасида ўтказа бошлади.

Улар хизмат қилаётган қисм ўрмон ичида бўлиб, асосан дарахт кесиб йўл қуришарди. Хаш-паш дегунича икки йил ҳам ўтиб кетди. Бир оз сармоя ҳам орттирди. Лекин бу

ерларда ишчи кучи етишмаслиги ва ҳарбий бўлмаган ишловчиларга яхши ҳақ тўланиши уни қизиқтириб қолди ва қишлоғига бориб барибир яна мардикорлик қилгандан кўра бу ерда қолиб бир-икки йил ишлаб, чойчақа орттириб боришни афзал деб билди. Ота-онаси бу таклифга йўқ дейишмади. Фақат уларни бир ташвиш – уни уйлантириб қўйиш масаласи қизиқтирарди. Шундай қилиб Нурбек хизматдан сўнг уйига қайтмай яна уч йил ишлаб қолиб кетди ва бу даврда ишчилардан бирининг ажратиб берган хонасида яшади. Уйдагиларни унутмади. Уларга почта орқали оз-оз ва тез-тез пул, хат ҳамда совға-салом жўнатиб турди. Уйдагилар ҳам ундан жуда хурсанд бўлиб, бўлғуси тўйга қизгин тайёргарлик кўра бошладилар.

Нурбекнинг почтага тез-тез келиб туришининг яна бир боиси бор эди. Бу, мовий кўзларини ҳаминша жовдиратиб, доимо жилмайиб турадиган, кумунлек товланувчи сочларини чиройли турмаклар олган оқбилак почтачи қиз Наташанинг оҳанрабоиси эди. Мовий кули тўзал Наташа ҳам қора қош, қора кўз Нурбекни ёқтириб қолди ва негадир унинг келишини интизорлик билан пойлайдиган одат чиқарди. У йигитни қаерларгадир таклиф қилиш, у билан яқинроқ танишиб бирга суҳбат қуришга фурсат изларди. Ойна тирқишини оҳиёга чертиб, рус тилини бузиб, ўзига хос шевада гапирувчи бу ўзбек йигитининг овозини интизорлик билан кутар ва кўзлари учрашган замон шодликдан ўзини қаерга қўярини билмай қоларди. Бу сафар ҳам шундай бўлди:

- Издираска, Наташахон! – деди Нурбек тирқишдан бир шоколад узатиб.

- Ой, здравствуйте. Спасибо большое. Проходите сюда, чай будем пить, - деди қиз беихтиёр уни илк бор тирқишли тўсиқ оргига таклиф қилиб.

- Письмо отправить надо, – деди Нурбек эшикдан ичкарига кириб келаркан.

- Кому, жене?

- Нет у меня жена.

- Как нет?
- Откуда. Если я здесь уже пять лет...
- Ах, да...

Қиз кўнглидаги шубҳалари тарк этганидан, ниҳоят хотиржам тортиб, ўз оёғи билан кириб келган шаҳзодасини маҳкам тутиб олишга аҳд қилди. Чунки бундай ҳолат Сибир қизлари учун камдан-кам учрайдиган омад эди. Бундан ташқари ҳар иккаласининг балоғат ёши ўз оқими бўйлаб шошиб, тўлиб-тошиб оқаётган табиий тоғ сойидай жўшқин эди.

Улар энди тез-тез учрашиб туриша бошлашди. Наташа кекса отаси билан бир ўзи яшаркан. У Нурбекни уйига олиб келганида кекса ота ниҳоят қизи ўзига муносиб қаллиқ топганидан боши кўкка етди ва дарҳол кўни-кўшнилари чақириб мўъжазгина ўтириш қилиб берди. Бу бўлғуси оиланинг дебочаси эди...

Ўша кундан бошлаб улар бирга яшай бошлашди. Наташа уни еру кўкка ишонмас, “Черноглазая моя” деб ардоқларди. Нурбек ҳам уни чиндан севиб қолди. Лекин уни қандай қилиб Ўзбекистонга олиб кетиш, ота-онаси орзу-ҳавас кўриш ниятида қайсидир келинга уйлантириш ҳаракатида эканликларини ўйлаб уйига етолмасди.

- Наташа, со мной к нам поедишь? — деди йигит кушлардан бир куни

- Никогда, - дея қатъий жавоб берди қиз — Я здесь выросла и никуда.

- Как? Где муж, тут и жена...

- Даже не вздумай...

- Почему?

- Ты сам говоришь, твой кишлак хуже чем болото.

Как там будем жить? Здесь тебе хорошо... и нам хорошо, - деди Наташа қорнига ишора қилиб.

- Кому, отцу что лы? - деб сўради Нурбек уни тушунмай.

- Нет, я же беременная. Мы жару терпеть не можем, да сыночка... - деди Наташа қорнини силаб, эркалаб.

- Да?! - деб юборди Нурбек ажабланиб, - Рости

биланми?! Мен ота бўламанми?- деди у хотинини суюб кучоқлаб оларкан.

- Что такой “рости”?

- Это правда что ли?- деб сўради йигит Наташанинг қорнига ишора қилиб.

- Да “рост”, и растет мой живот.

Ҳадемай улар кўзлари қора, сочлари сап-сарик ўғил кўришди ва унинг исмини ҳам Нурбек деб аташди. Бу исми Наташанинг отаси қўйди. Уларда таомил шунақа эмиш. Бола улгайиб отасидек кўркам йигит бўлишини хоҳлашса шунақа исм қўйишармиш, масалан Александр Александрович деганларидек жарангдор бўлармиш...

Шундай қилиб катта Нурбек билан кичик Нурбек осуда ҳаёт кечира бошлашди. Ширинсойликлар эса, дунёнинг бу ишларидан хабарсиз эдилар. Улар тез-тез мактуб йўллашар, хатларида Ўзбекистон ва қишлоқлардаги янгиликлар ҳақида ёзишар, қолаверса, уни жуда соғинганликларини ва ўзлари кўз остига олиб қўйган бўлғуси келин ҳақида тўлиб-тошиб баён қилишарди.

“...Амакингни қизи Ойниса бирам келишган, кўҳликкива қиз бўлибдики, кўрсанг нақ малика дейсан,- деб ёзибди онаси, -У ҳозир ўқишини битириб келиб туман матлубот уюшмасига ҳисобчи бўлиб ишга кираяпти. Шундай маданиятли, одобли қиз бўлганки, шеърлар ҳам ёзади. Совчилар кўпайгандан кўпайиб борапти. У бўлса “ҳеч кимга тегмайман” деб оёғини қаттиқ тираб олган. Сени кугаяпти шекилли. Отанг ҳам унга жуда ҳавасманд. “Қишлоғимиздан шунақа ўқимишли қиз ҳам чиқар экан-ку” деяптилар. Тезроқ келавер болам, отангни касали жуда оғир. Сени тўйингни кўраманми, деган илинжда ётибди...”

Нурбек хатни ўқиб, чуқур хўрсинди. Уни зимдан кузатиб турган Наташа гап қотди:

- А что случилось?

- Нет, все хорошо. Только родители меня хотят увидет.

- Что, мало им сколько переводы, посылки?- деди

Наташа норози бўлиб.

- Нет, дело не в деньгах. Отец оказывается тяжело болен.

- Ну и конечно, нашли причину...

Нурбек илк бор Наташанинг калтафахмлигини англади ва унга “Сенлар ниманиям фарқига борардинглар. Ота-ошамдан хабар олиш менинг вазифам-ку” деди у ўз-ўзига, лекин хотини билан бу тўғрида очиқ баҳслашишни эп кўрмади. Арзимаган гап учун севгилисини аразлатиб қўйишнинг нима кераги бор?..

Лекин орадан бир ой ўтгач отасининг оғир, ўлим олдида ётганлиги ва тезда етиб келишини сўралган телеграмма келди. Энди бормасликнинг иложи йўқ эди.

- Может быть я с тобой?- деб сўради Наташа кўнгил учун.

- Нет, зачем ребёнку мучат? — деди Нурбек кўнмай.

- Ты потом приедешь?- деб сўради Наташа ички хавогирилик билан кўзларига ёш олиб.

- Конечно...

- А если, не приедешь?- деди у яна ростакамига йиғлаб.

У ўғилчасининг севимли отаси қайтиб келмаслигидан жуда-жуда кўрқарди.

- Обязательно приеду,- деди Нурбек Наташани ва ўғилчасини бағрига босиб, ўпиб қўяр экан.

Сафар олдида ховлидаги скамейкада одатга кўра бир неча дақиқа ўтиришди.

- Конечно, раз отцу тяжело, его навестит надо обязательно,- деди қайнотаси қизини тинчлантириб, -Пусть едет и быстрее возвращается...

* * *

Нурбек ўшанда қишлоғига олти йил деганда кириб келди. Қадрдон қишлоғи уни мунгли кутиб олди. Отаси ўсал ҳолатда ўғли Нурбекни бир бор кўриб қолишни сўраб Яратганга илтижо қилиб ётарди. Унинг атрофида барча

қариндош-уруғлари тўпланишган, ундан рози-ризолик олишар ва совуқ маросимга тайёргарлик кўришарди. Ойниса ҳам шу ерда эди.

Ойниса Нурбек билан яқин қариндошлар сифатида илиқ саломлашишди. Бир сония нигоҳлари тўқнашди. “Ҳа, ойим айтганича бор экан. Кичкинагина қизча эди яқинда...”- деб қўйди Нурбек ўзича.

“Рустам акамга ўхшаб кўркам йигит экан. Мана олти йилда бўлса ҳам Нурбек акам қайтиб келдилар. Нега энди Рустам акамдан дарак йўқ. Омонмиканлар ишқилиб. Эй худо, у кишини кўрар кун бормикан?!!”- деган беғубор ўйлар ўтарди қизнинг хаёлидан.

- Ойниса, сени амакинг йўқлаяптилар. Тез кир, бир нима демоқчилар шекилли- деб чақириб қолди онаси...

РУСТАМ ЎЗИ КИМ ЭДИ?

Ҳа, Ойнисанинг қалб қалъасини ишғол қилиб, унга ўзининг номи ёзилган байроқни тика олган, кейинчалик Хури аянинг нолаю афғонларига сабабчи бўлган Рустам ўзи ким эди?

...Ҳаммаси талабалик йилларида Ёзёвонда анъанавий пахта теримидан бошланди.

Ойниса таҳсил кўраётган савдо техникуми талабаларини ҳар йилгидек яна тумандаги колхозлардан бирига олиб келишди. Улар қишлоқнинг бир мактабига, политехника институтининг талабалари эса қўшни мактабга жойлашишди. Институт талабаларининг кўпчилигини йигитлар, техникумникини эса қизлар ташкил қиларди. Ҳар икки ўқув юртида баъзан оқшомлари уюштирилиб туриладиган мусиқали дам олиш — рақс кечаларига таниш-билиши борлар бир-бирларини таклиф қилиб турардилар.

Кунлардан бир куни ўз ҳамқишлоқларини йўқлаб қувалик икки талаба йигит ташриф буюришди. Улар қуруқ келмай йўл-йўлакай олма боғидан бир ҳалта қилиб қирмизи олма териб келишибди. Рақс даврасига тўпланаётган қизлар бир-бир келиб олма улашаётган йигитлар қўлидан олма

олиб қарсиллатиб еб кета бошладилар. Навбат Ойнисага келган эди. У ҳам очиқ чеҳра билан кулиб қўл узатди. Узатдию ҳалта тутиб турган йигит билан нигоҳлари туташиб, юрагида бир нима “жиз” этди. Йигит ҳам унга олма узатган кўйи бир сония маҳлиё бўлиб қолди. Жуда қисқа фурсат ичида туташган нигоҳлар гўё бир-бирларига муҳаббат учқунларини бахш этдилар. Юраклар ҳапқириб, олма йигитнинг қўлидан нигоҳон тушиб кетди. Ҳар иккиси ҳам беихтиёр ердаги олмага қўл чўзишди. Лекин қизнинг қўли олмани, йигитнинг қўли қизнинг қўлини ушлаб олди. Улар бир-бирларига кулиб қарашди. Мана шу кўз очиб-юмгудек сонияларгина уларнинг қалбларида муҳаббат ришталарини боғлаб бўлган эди.

- Ўҳ-хў, худди ҳинд фильмидагига ўхшаб кетдимиз-а?! — деди навбатда турган қиз ҳазил қилиб.

- Хой йигит, бизнинг қизлардан эҳтиёт бўлинг, олмангиз қолиб ўзингизниям еб қўйишади-я! — деди бошқа бир шаддодроқ қиз.

Шарақлаб кулги кўтарилди. Лекин бу пайтда Ойниса кетиб бўлган, йигитнинг кўзи олма терар ва қулоғига ҳеч қандай сўз кирмай қолганди. Унинг кўз ўнгида фақат қизнинг нигоҳигина қотиб қолганди. “Барибир уни топаман. Ким бўлди экан бу хилқат?” — деди йигит ўз-ўзига. Бу йигит Рустам эди...

Ойнисанинг бошқа қизлардан ажралиб турадиган латофатли ҳусни, куйдирувчи табассуми, чиройли рақс тушиши, мулойим сўзлашиши, шеърлар айтиши ҳар қандай бўйдоқ йигитнинг юрагини така-пука қилмасдан қўймасди, албатта. Нима бўлдию институтга кира олмай келган бригадирнинг ўғли Асрорнинг ҳам Ойнисага ишқи тушиб қолди. Бу бекорчи йигит отасига ёрдам бериш учун далага келар, аслида эса, ўзига қаллиқ қилдиарди. У баъзан челақда сув кўтариб кўзига чиройли кўринган қизлар олдига борар, албатта чанқоқ қизлар хазил-мутойиба қилиб унинг қўлидан сув ичардилар.

Ойнисанинг ҳусни-жамолини кўриб Асрор гўё ўзида

қанот чиқаргандек бўлди ва қиз билан қандай қилиб яқиндан танишиш ҳақида боши қотди. Пахта тераётган қизлардан бирининг олдига келиб у ҳақида секин сўради.

- Уми, Ширинсойдан, шоира- деди теримчи талаба қиз қисқа қилиб.

- Исми нима?

- Ойниса.

- Эҳ-ҳе “шоира” денг, - деди Асрор. “Демак, шеър айтиб уни ўзимга оғдирсам бўларкан”, - деб кўнглига тугиб қўйди.

У Ойниса тушган эгат бўйлаб бораркан, кўп ўтмай унинг рўпарасида хода ютгандек туриб қолди. Ўз хаёллари билан банд бўлиб пахта тераётган қиз бир сапчиб тушди. “Шилқим йигитлардан шекилли, бу бригадирнинг ўғли” деган ўй ўтди унинг хаёлидан.

- Бир пиёла сув узатдим, ичмасанг ҳам майлига, - деди Асрор кружкани узатган холда сохта тавозе билан.

- Эгатимга тушволиб, қочмасанг ҳам майлига, - деди Ойниса ҳозиржавоблик билан ва узатилган сувни олмай тезлик билан Асрорни айланиб ўтди-да, пахта теришда давом этди.

Асрор қўли узатилганича, қизариб-бўзариб қолаверди. Лекин шу кундан бошлаб минг бир баҳоналар қилиб Ойнисалар ишлаётган пайкалда гирдикапалак бўлаверишни қўймади. Қизлар ҳам бунинг боисини сезиб қолишганди.

- Хой Ойниса, қара, бригадирнинг ўғли сени суғоргани келяпти, - деди қизлардан бири.

- Мени суғорадиган ҳали чиқмаган, - деди Ойниса бепарво.

- Майли қўявер, - деди бошқа қиз кулиб, - Шолини баҳонасида курмаклар ҳам сув ичиб турар.

Шу зайлдаги ҳазил-ҳузул билан қизлар чанқоқларини қондиришарди. Лекин Ойниса ҳеч қачон унинг қўлидан сув олиб ичмади. Шунинг учун йигитнинг ичи зил кетар, нима билан уни лол қолдириш ва қармоғига қандай илинтириш ҳақида ўйларди. “Хаҳ, нозини қаранглар-у. Ҳали қўлимга

тушарсан”, - дер эди у хаёлан. “Ё уни бирор яхши кўргани бормикан-а... Ким экан ўша? Учратиб қолсам дабдаласини чиқараман”, - дея аҳд қилган бўлди ўзича. Лекин қилинган бу ёмон ниятнинг бир куни бошга битган бало бўлиши хали ҳеч кимга аён эмасди.

* * *

Ойнисанинг хаёлидан негадир ўша кеча олма берган йигитнинг нигоҳи сираям кетмай қолганди. “Қизиқ, ким бўлди экан бу йигит? Жуда келишган экан. Политехникадан эканлиги аниқ. Лекин ўша куни кимнинг олдига келганикин!? Ё қизлардан суриштираймикан? Э йўқ, нима деб ўйлашади?..” деган хаёллар қизни боши узра чарх урарди.

Ҳадемай пахталар ҳам камайиб қолди. Осмонни булут қоплаб ёмғир томчилай бошлади. Бригадада кўргазма учун олиб қўйилган, хали пахтасига қўл урилмаган пайкал бор эди. Талабалар зудлик билан ўша ерга солинди. Пайкалнинг бир томонидан савдо техникуми теримчилари, иккинчи томонидан политехника институти хашарчилари туширилди. Қизлар аввалига бу зарурий тадбир эканлигини тушуниб етишмади ва эгатларига “бошқалар тушиб олди” деб ўйлаб аввалига “Қоч, эгатимдан!”- дея кўп қичқирди. Қарши томондан йигитлар эса уларнинг жигига тегиб шиддат билан териб кела бошладилар. Қизлар чуғурлай бошлади:

- Қизлар, тезроқ тера қолинглар, ануви сурбетлар пахтамызни териб қўйишапти.

- Нега сурбет дейсан, улар ҳам ўзларича тушишмагандир.

- Политехдагилар, атайин тушиб олишган.

- Э йўқ, уларнинг пахтасини ортгани ана трактор келяпти-ку!

- Бизникигаям келяпти,- деди бошқа қиз орқа томонни кўрсатиб.

Шундан сўнг қизлар тинчланишди ва пахтани янада шиддат бироқ тера бошлади. Ойниса дугонаси Нигора билан бирга ўзаро суҳбатлашиб ёнма-ён теришарди.

- Менга қара, Ойниса,- деб қолди Нигора бир маҳал белини силаб керишар экан, қарши томондан олдинроқда пахта териб яқинлашаётган бир жуфт йигитга ишора қилиб, -Тақдиримиз чизиқлари ҳам анавиларники билан бирлашиб кетса-я.

- Хе, нафасингни ел олсин, пахтангни тер...

- Нима бўпти, буни тақдир дейдилар.

- Эрга теккинг кеп қопти шекилли, рўпарангдагига ўзинг тегавер,- деди Ойниса аччиқ қилиб.

- Нима бўпти, яхши йигит бўлса тегавераман. Умуман политехникада ёмон йигитлар ўқишмайди.

- Савдо техникумидаям,- деди Ойниса.

- Тўғри, биз ҳам қолишмаймиз. Оилада инженер ҳам, иқтисодчи ҳам бўлса бунинг нимаси ёмон. Демак, яхши оила қуришимиз мумкин.

- Эҳтимол.

- Тақдирингни аввало ўзинг ҳал қилишинг керак. Бўлмаса ота-онанг дуч келган йигитга бериб юборишаверади. Менга қара, сени яхши кўрганинг борми ўзи? – деб сўради Нигора.

- Йўқ.

- Хаёлинг нега бўлмаса ҳамиша паришон? Нималарни ўйлаяпсан, айта қол.

- Менми? – дам ўйланиб туриб ва кулиб: – Олма егим келяпти.

- Эҳ, қани энди ўтган кунги “вечер”дагига ўхшаб яна бир ҳалта олиб келишсайди.

- Ҳа, қанийди,- деди Ойниса.

Қизнинг кўз олдида Рустамнинг жилмайиб турган қиёфаси яна намоён бўлди. У қаддини ростлаб, қарши томонидан яқинлашиб келаётган йигитга қаради. Не ажабки, йигит ҳам гўё ҳаракатсиз, унга тикилиб турарди. Унинг қаеридир қизга таниш кўринди. Лекин масофа ҳали узоқлиги учун эслай олмади.

- Ҳа, намунча тикилиб қолдинг?

- Таниш йигитга ўхшаяпти.

Нигора худди кема капитанидек қўлини дурбин қилиб узоқ тикилди.

- Вой, ануви куни олма тарқатган йигит-ку!..

- Йўғе, қўйсанг-чи,- деди Ойниса, лекин негадир юраги ҳапқириб кетди.

- Нега энди, бўлиши мумкин,- деди ишонч билан дугонаси, қўлини энди пешонасига айвон қилиб тикилар экан:

- Э бўлса бордир, нима бўпти? – деди Ойниса атайин ўзини бефарқ кўрсатиб.

- Буни тақдир дейдилар.

- Пахтангни терсангчи, йигитларга термулавермай.

- Қара ахир, қандай келишган йигит экан.

- Э йўқ, пешонам пешонасига урилмагунча қарамайман, мана кўрасан.

- Мана кўрасан, мен ҳам мана шу эгатимдаги йигитга тегаман.

- Мен эса асло тегмайман.

- Агар севиб қолсанг-чи.

- Нима,севиб қолиш ўйинчоқ эканми?

- Бир кўришдаёқ севиб қолиш мумкин, дейишди-ку?

- Бўлмаган гап.

- Ануви бригадирнинг ўғли Асрор бекорга атрофингда гирди капалак бўлмаётгандир.

- Афти курсин унингни.

Нигора қаддини ростлаб теварак-атрофни кузатди. Хосили қийғос очилиб турган оппоқ пахтазор ёнлик шуури билан қўшилиб ўзгача тароват бахш этарди. Орқароқдан қизларнинг кулуси эшитилди. Асрор уларни “суғормоқда” эди.

- Ана қара, ошиғинг келипти,- деди дугонаси Ойнисага.

- Оббо, чиқмаган киннадек ҳадеб келавераркан-да!

- Севади-да ахир. Мана кўрасан, ҳозир у келиб сенга ялтоқланади.

- Илтимос, уни бир бало қилиб кетказиб юбор.

- Вой, нима дейман?
- Бирор нима ўйлаб топ.

Қизларнинг ўзаро баҳси қизиб турганининг устига Асрор илжайиб пайдо бўлди.

- Ҳорманглар, қизлар.
- Бор бўлинг,- деди Нигора қисқа қилиб. Ойниса эса чурқ этмади ва эътибор ҳам бермай теришда давом этди.
- Сув ичасизларми?
- Яна сувми? Бошқа ҳеч нарсангиз йўқми? — деди

Нигора.

- Бор,- деди йигит ва ён чўнгагидан битта қизил олма чиқарди.

- Вой-бу, намуноча чиройли. Битта холосми?
- Ҳа.
- Қайси биримизга бермоқчисиз?

Асрор олмани Ойнисага узатди. Ойниса қизариб кетди.

- Йўқ, раҳмат, менга керакмас,- деди у қуруқ қилиб.

- Унда кимнинг қўлидан ейсиз?- деди йигит уни гапга тутиб.

- Йигитининг қўлидан ейди-да,- деди Нигора.
- Ким экан ўша йигити, билсак бўладими?

- Ҳа бўлади,- деди Ойниса истар-истамас, унинг тезроқ даф бўлишига чора излаб, — Хув ана, менга қараб териб келяпти-ку!

- Рости биланми?

- Ҳа, рост,- деди Нигора дугонасини тушуниб, - Кўряпсизми, улар атайин бир эгатга тушиб олишган.

Йигитнинг қўлида олма муаллақ қолди. Икки дугона унга парво қилмай ишларида давом этишди. Йигит бироз уларни кузатиб турди ва алам қилдими олмани отиб юборди ва бир-икки тўп гўзаларни тепиб ташлади. Агрофга кўрақлар сочилди.

- Хой йигит, ўпкангизни босинг, отангизга айтиб берамиз-а,- деди Нигора.

Йигит аччиқланиб нари кетди. Лекин кўп ўтмай йўналишини кескин ўзгартириб, энди институт талабалари томон юра бошлади.

- Афтинг курсин, шилқим,- деб қўйди Ойниса.
- Боладик. Энди бошқа келмас.

Бироз ўтгач Асрор қизлар қаршисидаги йигитлар олдида пайдо бўлди.

- Вой Ойниса, қара, ануви шилқим ғирт ишонибди, шекилли.

Ойниса кулиб юборди.

- Вой аҳмоғ-ей. Қизиқ, у йигитга нима деяпти экан-а?

Асрор Ойнисанинг эгатидаги йигит билан узоқ тортишиб, охири нари кетди. Қизлар эса, энди яхши кайфият билан қўшиқ айтишиб, Асрорни деярли унутти. Ойнисанинг қаршисидаги йигит тез терар экан ёки қизлар билан тезроқ танишгиси келдими, ҳар холда тез орада яқин масофага келиб қолди.

- Хой йигит, қочинг йўлимдан!- дея қичқирди Ойниса ҳазиллашиб қўлини силкитар экан.

- Ҳеч қачон!- дея овоз келди узоқдан, -Тезроқ теринг.

Ойниса йигитнинг ким эканлигини билишга ва унинг афт-башарасини тезроқ кўришга ошиқди. “Қизиқ, қанақа йигит экан-а? Келишганмикан ёки афти буришган шилқимларданмикан?”- дея хаёлан фикрлади.

Ойниса ўз хаёллари билан бўлиб йигитга қандай рўпара келиб қолганини пайқамай қолди. Бу пайтда бекорчи сур Асрор бўлмаганида қизларнинг олдида эҳтимол янаям яқинлашиб келармиди.

- Эҳ-ҳе, ўзимизнинг олмахўрлар экан-ку! – деди бир таниш овоз.

Ойниса бир сапчиб тушди ва юраги ҳалқириб ура бошлади.

- Вой, сизмидингиз?- дея олди у ҳаяжон билан.

Уларнинг нигоҳлари туташди.

- Ҳа мен, лекин ҳозир сизларга берадиган олмам йўқ,- деди йигит самимий кулиб.

- Хой, сенлар мени нега масхара қиляпсанлар?-

дея ўшқирди шу пайт аллақаяқдан пайдо бўлган Асрор.

- Биз хира паишпалар тўғрисида гаплашяпмиз,- деди Нигора бепарво дугонаси ва рўпарасидаги йигит ўртасидаги ўзаро илиқликни ҳаяжон билан кузатар экан.

- Ким хира паиша!- деди Асрор тўсатдан бақириб.

- Хой бола, бор йўлингдан қолма!- деди йигит.

- Ие, сен ҳам ўзингни кўрсатаяпсанми? Мени масхара қиляпсанми?

- Ҳеч ким сени масхара қилаётгани йўқ. Жўна бу ердан!

- Ўзинг жўна! Бу ер мени ерим, билдингми,- деди Асрор мушт дўлайтириб, сўкина-сўкина нари кетди.

- Тоза аҳмоқ эканми, бу бола.

- Э парво қилманг, Ойнисанинг атрофида ўралашгани-ўралашган.

- Демак исмингиз Ойниса экан-да.

- “Ҳа” дея бош ирғади қиз.

- Меники Рустам.

- Меники Нигора.

- Ануви шилқим ҳали сизга нима деди, Рустам ака?- деб сўради Ойниса қизиқсиниб.

- “Бу қизни йўлидан қоч. Бошқа жойдан тер”,- деди.

- Сиз нима дедингиз?

- “Йўқ, мен бир олмахўр қизни изляяпман, ўша эҳтимол шудир, эгатга ният қилиб тушганман”,- дедим.

- Вой, бало экансиз-ку! — деб юборди Нигора.

- Хўш, иннайкейин у нима деди?- дея яна савол берди Ойниса пахтани териб тобора яқинлашиб келаркан.

- Иннайкейин “У сен айтган қиз эмас, ҳеч кимнинг олмасини емайди”,- деди. Мен эса “Меникини ейди”,- дедим. “Кўрамиз, кимникини еркин”,- деб гудраниб кетиб қолди. Бор гап шу...- деди Рустам ва чўнтагидан битта олма чиқариб Ойнисага қараб ирғитди. Қиз уни чаққонлик билан илиб олди ва “қарс ” этказиб тишлаб дугонасига узатди.

- Йўқ, ўзинг еявер. У сенга аталган...

- Э қўйсанг-чи, бир татиб кўр, зўр экан.
- Адамнинг олмасини еган Ева уни бошқа қизга берсам кундош бўлиб қоламан, деган экан, - деди Нигора ҳазиллашиб.

- Вой, нима бўпти, гангир-гунгур қилиб гаплашиб юрамиз-да.

Уччовлон кулиб юборишади.

- Хай майли, сазанг ўлмасин, фақат бир типшайман.

Улар Рустам билан эски қадрдонлардек қизгин суҳбат қура бошлашди. Шу маҳал Нигоранинг эгатидаги йигит ҳам етиб келди.

- Танишинглар, бу йигит Раҳимжон, яъни Ромео.

- Бу эса Нигора, яъни Жульетта,- деди Ойниса ҳозиржавоблик билан.

Нигоранинг кўзларида олов ёлқинлагандек бўлди.

Бу онлар икки жуфт ёшларнинг ҳаётларидаги энг бахтли дамлар бўлиб қолди. Кейинчалик Нигора билан Раҳимжон ҳақиқатдан ҳам севишиб бахтли турмуш қуришди.

“ОЛМА ЖАНГИ”

Пахта эгатлари тақдирларини туташтирган икки жуфт ёшлар ўша кунлари жуда бахтиёр эдилар. Улар пахтани бошқа-бошқа далалардан теришса-да, ётоқхоналаригача бўлган масофа қанча узоқ бўлмасин қизгин суҳбату ҳазил-мутоибалар билан, яйраб-яшнаб бирга қайтишни одат қилиб олишганди. Кун бўйи энқайиб пахта терганликларига қарамай чарчоқни бугунлай унутишар, беғубор осмон, унда учаётган ҳар бир қуш, зовурларда тебранаётган қамишлар, гўзалари қорайиб бораётган пахтазор пайкалларию даланинг чанг йўллари — ҳамма-ҳаммаси улар учун мўъжиза бўлиб кўринарди.

Лекин уларни таъқиб қилаётган бир нигоҳ бор эдики, бу аламзада Асрорники эди.

Кунлардан бирида теримдан сўнг йигитлар қизларни ўз ётоқхоналарига рақс кечасига таклиф қилишди ва

ётоқхонадан бир чақиримча наридаги кўприк устида учрашишга келишиб олишди. Бу келишув ҳақида кекса тол танасига айланган Асрор эшитиб қолди. У пайт пойлаб Рустамнинг адабини бериб қўйишга қасд қилди. Чунки унинг олма боғга бориши олдиндан маълум. Боғда уни ушлаб олиб роса савалайди. “Нима гап?” деб сўрашса “Ўғрини тутиб олдим” дейди. Лекин кучи етармикан? Аксинча, Рустам унинг ўзини дўппосласа-чи! “Ҳа, билиб бўлмайди- дея хаёлга борди Асрор — Яхшиси, ўртоқларимни айтиб келаман, улар билан бирга пойлаймиз. Мени урадиган бўлса хуштак чаламан.”

У худди кутганидек бўлди. Раҳимжон ширинликлар харид қилгани гузардаги дўконга, Рустам эса одатдагидек олма боғига йўл олишди. Асрор бу пайтда ўн чоғли ўртоқларига ўзининг севган ва уйланмоқчи бўлган қизини бир келгинди талаба йигит тортиб олмоқчи эканлигини, бунинг учун унинг таъзирини бериб қўйиш кераклигини ошириб-тошириб уқтираётганди:

- Аввалига сизлар қараб турасизлар. Мен ўзим у аблаҳнинг дабдаласини чиқараман. Мободо эплай олмай қолсам ёрдамга келасизлар.

Қизиққон йигитлар бу таклифга ҳеч иккиланмай рози бўлишди ва худди ашаддий душманни пойлагандек йўл чегидаги туглар ортига яширинишди. Йўлнинг ўртасида эса сигаретани беўхшов тутатиб Асрор кеккайиб турарди. Солдатча понамага қирмизи олмани тўлдириб олган Рустам кўшиқ хиргойи қилиб кела бошлади.

- Хой ўғри, олмани қаердан ўғирладинг?
- Ўғирлаганим йўқ, эгасидан сўраб сотиб олдим.

Ишонмасанг бориб сўра.

- Нега энди сенга ишонар эканман?!
- Ишонмасанг ишонма.
- Хов, сен нимага катта кетаяпсан?! — деди Асрор унинг йўлига терс чиқиб.
- Йўлимдан қоч, бошимни оғритма.
- Қочмайман!

- Нега?
- Сен менинг қизимга нега илакишыпсан?
- Қанақасига Ойниса сенинг қизинг бўларкан?
- У меники, билдингми! Агар у билан яна гаплашадиган бўлсанг абжағингни чиқараман!

- Мениям асабимни қўзгатма. Қиз масаласига келсак, буни унинг ўзи ҳал қилади.

- Бекорнинг беишгасини ебсан! Сен ҳали менинг қизимга олма бериб алдайдиган бўп қолдингми?! Мана сенга!.. — деб Асрор қутилмаганда унинг олма ушлаб турган қўлига қараб тепди.

Қирмизи олмалар йўл бўйлаб сочилиб тупроқ билан қоришди. Албатта Рустамнинг жаҳли жунбушга келди, шундай бўлса-да ўзини аранг босди. Чунки бу тарбия кўрган босиқ йигит унинг жигита тегаётган рўпарасидаги аҳмоқ йигитдан ўзини кучли эканини, лекин унга тенг бўлиш бемаънилик эканини яхши биларди. Шу туфайли ҳам индамади ва сочилиб ётган олмаларга гўё бепарво бўлиб ўтиб кетмоқчи бўлди. Асрорни эса бу ҳолат қониқтирмади. Чунки ўртоқларини атайин томошага олиб келган. Рақибини индамай ўтказиб юборса улар нима дейишади, ахир? Шундай ўйлар биланми, ёнидан ўтиб бораётган Рустамнинг орқасидан таваккалига тепиб юборди. Рустам эса, энди чидаб тура олмади. Чунки ҳадемай қизлар келиб қолиши мумкин. Унгача бу муттаҳамнинг адабини бериб, тезроқ жўнатиб юбормоқчи бўлди ва каратэ тўғарагида ўрганаётган усулларидан бирини қўллади. Рақибни бир сониядаёқ тупроққа беланди. Рустам энди ўз йўлида кетмоқчи эди, лекин қутилмаганда Асрор орқасидан яна шердек ташланди. Бироқ, Асрорнинг пала-партиш урушиши Рустам учун ҳеч қийинчилик туғдирмасди, аксинча, эрмак учун аҳён-аҳёнда, бироқ гангитиб қўядиган зарбалар бериб қўярди.

Калтак еган Асрор энди жон-жаҳди билан тутлар ортида томошабин бўлиб турган ўртоқларига қарата қичқирди.

- Хой, нега қараб турибсанлар!! Уринглар бу ифлос

келгиндини!

Шу маҳал бири таёқ, бири тош кутариб йигитлар отилиб чиқишди ва қўлларидан келганча “душман”ни маҳв эта бошлашди. Рустам уларни ҳам уриб ташлади. Лекин тўсатдан орқа томондан тушган таёқ зарби туфайли кўз олди қоронғулашиб кетиб, ерга йиқилди. Жаҳли жунбушга келган Асрор бу “олийҳиммат шароит”дан фойдаланиб унинг дуч келган жойига тепа бошлади. Шу маҳал дўконга кетган Рахимжон келиб қолди ва ўзининг кучи этмаслигига кўзи етиб ўртоқларини ёрдамга чақиргани ётоқхона томон чопиб кетди. Ётоқхонадаги рақс кечасига тўпланган барча қизиққон талаба йигитлар ёрдамга отланишди.

Тўполон, ур-йиқит бошланди. Қишлоқ йигитлари ва талабалар тарафма-тараф бўлиб муштлаша бошладилар. Бу ходиса ҳақидаги хабар зудлик билан бутун қишлоққа ёйилди ва ёшу қари, оломон оқиб кела бошлади.

Не-не ширин орзу-хаёллар оғушида учрашувга келаётган икки қиз жанг устидан чиқиб қолишди. Улар нима гап бўлганини била олмай хайрон эдилар. Шу пайт оғзибурни қонга бўялган Асрорни икки йигит суяб олиб ўтиб қолишди. У тинмай сўкинар, оғзидан боди кириб, шоди чиқарди.

- Билиб қўй, мен Рустамингни ўлдираман! Барибир сенга уйланаман, билдингми? — дея сурбетларча қичқирди у Ойнисага қарата оғзидан қон аралаш тупугини сачратиб.

Қизлар қўрқиб кетишди.

- Рустам акам! У билан муштлашибди, бу ифлос! — дея Ойниса тўполончилар орасига томон чопди.

- Хой, тўхта. У ёққа борма, сениям уришади, - дея қичқириб қолди Нигора.

Ойниса чанг, тўс-тўполон қилиб муштлашаётган йигитлар орасидан Рустамни қидира бошлади.

- Рустам ака, қаердасиз?! Урушманг, илтимос. Агар бир нарса бўлиб қолсангиз мен нима қиламан? — дерди у тинимсиз ва урушқоқларни аҳволини кўриб йиғлаб юборди.

- Қоч бу ердан, қанжиқ! — дея қичқирди кимдир.

Қиз қоқилиб-суқилиб ўтиб бораркан тинимсиз “Рустам ака, қаердасиз?” — дея қичқирарди. Лекин уни топа олмас, дунё унинг кўз ўнгида тобора торайиб, қоронғулашиб бормоқда эди. “Қаерда эканлар-а?.. Ахир у эсли йигит-ку, эҳгимол урушда қатнашмагандир. Мен аҳмоқ бўлсам бу ерда нима қиляпман?” - деди у хаёлан ва энди кўприк томон чолиб кетди. Лекин йўл четида тупроққа ва қонга беланиб ётган бир йигитни кўриб қўрққанидан қичқириб юборди. Чунки унинг спорт курткаси таниш эди.

- Бу ким бўлди экан? Ишқилиб Рустам акам бўлмасинда. Э худо, уни ўз паноҳингда асрагин, - дея у зудлик билан қаровсиз ётган ярадор йигит устида пайдо бўлди ва ёнбошлаб ётган юзини ағдариб кўрди. Не кўз билан кўрсинки, дабдаласи чиққан Рустам чалажон ётарди.

- Войдод! Рустам ака, кўзингизни очинг, сизга нима бўлди?! Войдод, ким бор?!..

Муштлашув маҳаллий аҳоли билан талабалар ўртасидаги қўлакки жангга айланиб кетган эди. Бир томондан калтак еган йигитларнинг ака-укалари, ҳатто оталари келиб қўшилишса, иккинчи томондан ўз ҳамкурсларини ҳимоя қилмоқ учун талабалар ёпирилиб келардилар. Шум хабар қанотини тез қоққани учунми, тўполонга бошқа ётоқхонадан ҳам талабалар юк машиналарида етиб келиб, қўшилишга бошлашди. Туман марказидан бир гуруҳ милиция ходимлари етиб келишди, лекин олишувни бостиришга ожизлик қилишди. Ўт ўчирувчилар тўполончиларга қарата кучли сув босими юборишгач, шалаббо бўлган тўполончилар икки тарафга ажралишга бошлашди.

Фавқулудда юз берган мазкур ходиса нафақат туман, балки вилоят миқёсидаги шов-шувга сабаб бўлди. Ўша кунийёқ турнақатор автобуслар келиб талабаларни зудлик билан Қува туманига олиб жўнади. Туман касалхонасига калтак зарбидан жабрланган урушқоқлар келтирилди, йигирма чоғли ёрдамчи талабалар ва маҳаллий урушқоқлар

ҳибста олиниб, вақтинча ушлаб туриш муассасасига олиб кетилди. Бўлиб ўтган ходиса юзасидан жиноий иш қўзғатилиб, тергов-суриштириш ишлари бошлаб юборилди ва юзлаб фуқаролар бу ишларга жалб қилинди. Авжи пахта йиғим-терими долзарб бўлган пайтидаги жамоат тартиби бузилишига йўл қўйилгани, пахта ҳосилини ўз вақтида йиғиштириб олиш ишига пугур етказгани, ёшлар ўртасида ғоявий-тарбиявий ишларни бўшаштириб юборилгани ва сиёсий танглик вазиятига шароит яратилишига сабабчи бўлганликлари ҳамда давлатга моддий зарар етказганликлари учун кўплаб раҳбарлар: факультет декани, институт проректори, техникум директори ва колхоз раиси ўз раҳбарлик лавозимларидан четлатилдилар. Фавқулоддаги ходиса, ҳатто вилоят партия кенгашининг навбатдан ташқари бюросида ҳам муҳокама қилиниб, Ёзёвон туманининг раҳбарига “хайфсан” эълон қилинди.

ҚАСАМ

... Рустам беҳуш ётарди. Унинг чаккасидан қон сизиб оқарди. Ойниса нима қиларини билмай қолди. Дод солди. Лекин унга ҳеч ким эътибор бермасди. Шу маҳал қулоғига ўт ўчириш машинасининг чинқираган ва тез ёрдамнинг гувиллаган овози эштилди. Овозлар айни тўқнашув бўлаётган томондан келарди. Кечки оқшом тушиб қолгани учун уларни узоқдан кўз илғамасди.

Қиз ўзини яна тўполон ичига урди. Ўт ўчирувчилар сув босимини очиб юборишди ва урушқоқлар шалаббо бўлиб йиқилиб, лойларга белана бошлашди. Аёвсиз сепилаётган кучли сув босимларидан бири Ойнисани ҳам ағдариб юборди ва у ариқ ичига йиқилди. Нима бўлаётганини англаб улгурмаган қиз энди эмаклаб “тез ёрдам” излаб кета бошлади. У тақдирнинг бу “ҳазили”га ҳам тушунмаётган, ҳам чидолмаётган эди. Лойга беланиб эмаклаб келаётган талаба қизга кўзи тушган ҳамширалар “Унга бирор нима бўлганмикан?” деган ўйда ёрдамга ташланишди.

- Рустам акам! ... Уни қутқаринглар, у ўлиб қолади!

– дер эди қиз тўхтовсиз хаяжон билан.

- Ўзинг-чи, ўзинг. Сенга нима қилди?

- Ҳеч нима. Рустам акам чалажон бўлиб ётибдилар.

Илтимос, юринглар тезроқ.

Ҳамширалар Ойнисани олиб машинага ўтиришди. Машина чироғини ва сиренасини ёқиб анчагина тинчиб қолган тўполончиларни оралаб ўтиб борди.

- Уни тез реанимацияга олиб бориш керак. Кўп қон йўқотибди, - деди хаяжон билан Рустамни текшириб кўрган ҳамшира.

Шундай қилиб “тез ёрдам” йўл-йўлакай калтакланган яна икки йигитни олди-да, тун қоронғусида ваҳимали овоз таратиб туман маркази томон йўл олди. “Сен қол. Борма!..”, деганларига кўнмай машинага илашиб олган Ойниса ҳам Рустамнинг тепасида юм-юм йиғлаб бирга кетмоқда эди...

Кутилмаганда юз берган бу ходиса Ойнисанинг юрагини тилка-пора қилиб ташлади. У ўзини қаерга кўйишини билмас, касалхона коридорларида у ёқдан бу ёққа чопар, реанимацияда жон талашиб ётган севгилисига илҳақ бўлиб, уни ўлмай қолишини Яратгандан илтижо қилиб сўрарди. “Энди нима қиламан? Бир гап бўлса, усиз қандай яшайман?” дер эди у ўз-ўзига.

Шу маҳал Рустамнинг олдидан чиқиб келган докторни кўрган қиз чопиб бориб унга пешвоз чиқди.

- Рустам акам тузукми? – деб сўради у шоша-пиша.

Хориб-чарчаб чиққан кекса доктор кўзойнагини оҳиста олиб қафасдаги қушчадек типирлаётган, сочлари тўзиб, ғам-ғуссадан кўзлари жиққа ёшга тўлган Ойнисани зимдан кузатди.

- Бу йигит кимингиз бўлади?

- Акам, энг яқин акам.

- Қаллиғингизми?

- Ҳа-ҳа, биз унаштирилганмиз. Унинг соғлиғи қандай, акажон?

- Уни жудаям яхши кўрасизми?

Саволига савол билан жавоб берган докторнинг бу

муносабатидан қиз ажабланди.

- ... Жудаям, - деди у аранг.

- Шундай гўзал ёрини ташлаб кетиш уят-ку!
Йигитингиз бақувват экан, худо хоҳласа соғайиб кетади.

- Вой, рости биланми? Раҳмат сизга, - деди қиз
қувониб.

- Ҳа, бош мияси бироз чайқалган, қовурғаси лат
еган. Унга hozir фақат тинчлик керак.

- Унинг олдига кирсам бўладими?

- Йўқ, асло.

- Сиздан илтимос, - деди қиз зорланиб.

Қиз шундай илтижо қилдики, унинг ҳолатига
докторнинг раҳми келиб кетди ва қандай рози бўлганини
ҳам ўзи англамай қолди.

- Хўп, қизим.

- Вой, раҳмат сизга, - деди Ойниса ва докторнинг
юзидан ўпиб олди.

- Фақат олдида жим ўтирасан, йиғламайсан, “ғиқ”
деган овоз чиқармайсан.

- Хўп бўлади.

- Яна бир шартим бор.

- Қанақа шарт экан.

- Тузалиб кетганидан кейин фақат шу йигитни
дейсан. Турмуш курсанглар, мени тўйларингга айтасан.

- Албатта, худо хоҳласа...

Доктор ҳамширани чақириб Ойнисани беморнинг
олдига кириб ўгириши мумкинлигини тайинлади ва ундан
миннатдор бўлиб қараб турган қизни ўзига имлади.

- Айтчи, у ҳам сени яхши кўрадимми? — деди
шивирлаб.

- Ҳа, - деди қиз ерга қараб, - Аслида муштлашув
мени деб бўлди.

- Эҳ-ҳе, шунақами? Рақиблар пайдо бўлди, дегин.

- Шунақа.

- Хай майли, энди уни эҳтиёт қил. Ҳали
кўрмагандай бўлиб кетасизлар. Бахтли бўлинглар.

Қизнинг кўнгли тоғдай кўтарилди. Ойнисага оқ ҳалат кийдириб қўйишди ва йигитнинг олдига курси қўйиб беришди. Рустамнинг аҳволини кўриб ўзини тута олмай дод деб юборай деди. Лекин ҳамшира бармоғини лабига қўйиб “жим” ишорасини қилгач, дардини ичига ютди. Ҳамшира чиқиб кетди. Қиз севиқли йигитини устига келиб илк бор қалбида ҳақиқий муҳаббат меҳрини туйди. Бесихтиёр хушсиз йигитнинг қора сочларини силади, юрак уруши кардиограммасини кўрсатиб турган тиббиёт ускуналарига маюс назар ташлади ва томирлари бир маромда уриб турган йигитнинг бақувват қўллари устига қўлини қўйди. Беозор ётган бу йигит энди унинг ҳаётининг мазмунига айланганини, усиз яшай олмаслигини чин дилидан хис қилди ва ҳаёт ришталарини фақат шу йигит билан боғлашга аҳд қилди. Лекин орада бошқа йигит пайдо бўлса-чи? Уни бошқа бировга узатишмоқчи бўлишса-чи? “Йўқ асло. Ундай бўлиши мумкин эмас. Ундан кўра ўлганим яхши. Мен фақат Рустам акамникиман, у эса меники...” деган ўйлар кечарди.

Унинг кўзларидан кўз ёшлари тинимсиз думаларди.

- Эй худо, сенинг гувоҳлигингда қасам ичаман. Мен ўз ҳаётимни мана шу йигитга бағишлайман ва фақат уни дейман!.. — деб юборди Ойниса баралла овозда.

- Нималар деб алжираяпсиз?! Жим ўтиринг, дедим-ку! Ё бўлмаса чиқиб кетинг! — дея ўшқириб берди тўсатдан кириб келган ҳамшира қиз.

Ҳаёллари паришон Ойниса бир чўчиб тушди.

- Узр, бошқа қайтарилмайди.

- Беморга нима гапингиз бўлса, яхши қиз, соғайиб кетганидан кейин айтинг. Ҳозир уни аҳволи оғир, ўлиб қолиши мумкин.

- Вой, унақа деманг. Унда мен ҳам ўлиб қоламан.

Шундай қилиб Ойниса Рустамнинг тепасида тўрт кечаю тўрт кундуз ўтирди. Туз ҳам тотмади. Холдан тойиб, озиб кетди.

- Қизим, сиз энди дамнингизни олинг. Бўлмаса сизниям ётқизишимизга тўғри келади, - деди кекса доктор

унинг аҳволига ачиниб ва беморнинг ёнига кичик кушетка қўйдириб берди.

Бешинчи кун хабар топган Рустамнинг уйидагилари кириб келишди ва ўғилларининг олдида мизғиб ўтирган хорғин қизга кўзлари тушди. Ойниса бошини аранг кўтарди. Унинг қизариб кетган кўзлари ишқ гуйғуси билан лиммо-лим эди.

Бу пайтда Рустам осмону фалакда учиб юрар ва оқ булутлар орасида бир кўриниб, бир ғойиб бўлаётган Ойнисани изларди. “Ойниса! Қаёқдасиз?” — дея қичқирарди у. Шу пайт қора калхатдек унинг олдидан Асрор учиб ўтди ва қиз томон кета бошлади. Оқ булут қора булутга айланиб яппин чақнади. “Ойниса! Мени ташлаб кетманг! У ифлосдан қочинг! Мен сизни севаман!..” Лекин шу пайт қизнинг қўлидан ушлаб олган Асрор уни аллақаяёққа олиб кета бошлади. “У меники! Уни энди сенга бермайман!” — дея қичқирар, кўриниши шундай ваҳшиёна эдики, гўё кинолардаги қонхўр вампирлардек оғзидан икки кемшик тиши чиқиб турарди. Шу маҳал ғойибдан Рустамнинг қўлида камалак пайдо бўлди ва у калхат томон ўқ узди. Ўқ еган қора қуш ерга қулади. Лекин бирданига қора ботирга айланди ва ёй ўқини энди Рустам томонга йўллади ҳамда уни яралади. Йигитнинг кўз олдида еру осмон гир айлана бошлади. У Ойнисани йўқотиб қўйди. “Қаердасиз Ойниса? Қани энди сизни бир бор кўра олсайдим, дийдорингизни туя олсайдим, Ойниса!..” — дея қичқириб Рустам тинмай алаҳсирар, терлаб-пишиб кетган, оёқ-қўллари типирчиламоқда эди.

- Болам, сенга нима бўлди? Тинчлан, болам...

- Ойниса!.. — деди Рустам.

Кўрқиб кетган Ойниса бу маҳалда ҳамшираларни чақиритиш учун чиқиб кетганди.

- Ойниса дегани ким экан-а, қизим? — деб сўради Рустамнинг онаси.

- Мен... — деди аранг Ойниса.

Она Ойнисанинг елкасидан кучди ва бутун вужуди

билан ўгли севиб қолган ва қўрқувдан патирлаб турган мурғак қизнинг жуссасини туйди. Меҳри жўш урди.

- Айланай қизим. Ўзим ўриглай сиздан, қизим, - дер эди у юм-юм йиглаб, - Худо хоҳласа Рустамжон тузалиб кетса тўйларингни қиламиз. Сизни ўзим келин қилганим бўлсин...

Ниҳоят еттинчи куни Рустам ўзига келди. Касалхонанинг ўзига хос ҳидини туйди. “Ҳойнаҳой Ойниса далада қолгандир. Ишқилиб Асрор унга бирор нима демадимикан? Учрашувга келдимикан? Ишқилиб келмаган бўлсин-да... Бирор иши чиқиб қолган бўлса яхши бўларди. Эҳ, ҳозир бир қултум сув бўлсайди ва шу сувни Ойниса ўз қўли билан берсайди. Қани энди унинг дийдорини бир кўра олсайдим... Мана ҳозир кўзимни очаман. Фалакнинг гардиши гир айланиб агар у тепамда турган бўлса, демак мен, албатта ҳаётимни у билан боғлайман. Мен уни бахтли қиламан, уни бошимда кўтариб юраман, қасам ичаман!..”

Рустам оҳиста кўзларини очди ва кўзлари пахта гулли шиёлага тушди. гира-ширада бир таниш шарпани хис қилди. “Кўзимга кўринаяпти, шекилли”, - деди у хаёлан ва узатиб турилган сувни ичди. Танасига жон киргандек бўлди. Теварак-атроф оҳиста жилвалана бошлади.

- Вой, ана ўзларига келдилар! — дея ҳаяжон билан кичқирди ўша таниш овоз. “Ойниса-ку!” — деган ўй ўтди йигит кўнглидан. Кардиограмма чизиқлари энди баланд-баланд чизила бошлади. Рустам не кўз билан кўрсинки, қувонганидан кўзига ёш олиб тепасида Ойниса турарди...

- Ойниса... — деди йигит кўзларига ишонмай, - Наҳотки бу сен?

Ойниса қувончдан порлаб кетди ва беихтиёр йигитнинг лабларидан ўпиб олмоқчи бўлди. Лекин Рустамнинг бўсага узатилган лаби муаллақ қолди. Хонада ички ишлар ходими пайдо бўлди:

- Кечирасизлар, салом-алайкум. Ойниса Қурбонова ким бўлади?

- Мен, - деди қиз бир сапчиб тушиб.

- Мен билан юринг. Сиздан баъзи тафсилотларни сўрамоқчимиз.

- Нима гап, тинчликми? — деб сўради хонага кириб келган Рустамнинг онаси хавотирлик билан.

- Ҳа. Бу қиз бизга тергов ишларига ёрдам беради. Кетдикми?

Ойниса Рустам томон нигоҳ ташлади. Йигит эса ҳали нима гаплигини англаб улгурмаганди.

Маълум бўлишича, пахта теримчи ёрдамчи талабалар ва маҳаллий аҳоли ўсмирлари ўртасида юз берган тўқнашув бўйича тергов-суришгирув ишлари авж олган, тўполоннинг асл сабабчиларини аниқлаш ва уларга суд орқали тегишли маъмурий жазо қўллаш бўйича юқоридан қатъий топшириқ берилган эди. Бу ишга кўтлаб талабалар ва маҳаллий қишлоқ ўсмирлари, гувоҳлар, билиб-билмай тўполон иштирокчиларита айланиб қолганлар жалб этилган эди.

Дастлабки кунлари Асрор сўроқ қилинган ва у гўё севган қизи Ойнисани Рустам исмли йигит зўрлаб гортиб олгани учун уни қоралаб кўрсатма берган эди. Рустам ҳақиқатдан ҳам жиноятчими ёки жабрланувчи? Бу масалани фақат Ойниса ҳал қилиб берарди.

Жараёнга юзга яқин фуқаролар жалб қилингани учун у йиллаб давом этди. Ойнисанинг эса, сўроқ беравериб, Ёзёвондаги ички ишлар маҳкамаси, туман суди, сўнгра эса вилоят судига қатнайвериб тинкаси қуриди. Ниҳоят суд жараёни тўхтаб воқеанинг асл сабабчилари бўлган Асрор ва унинг ўртоқлари жами 12 нафар йигитчалар турли муддатларга ҳукм қилинишди.

Жабрланувчи деб топилган Рустамни эса, институт ректорати жамот тартибининг бузганликда айблаб, уни сиртқи бўлимга ўтқизишди. Бу ишга бош-қош бўлган партком котиби шахсан шаҳар ҳарбий комиссарига илтимос қилиб уни ҳарбий хизматга сафарбар қилдирди. Рустам билан Ойнисанинг муҳаббат қиссаларига гўё шу билан нуқта қўйилгандек бўлди. Лекин аскар йигит билан қиз ўртасидаги севги ришталари энди сўнгсиз хижронга айланди. Улар ўртасидаги ишқий мактублар ва шеърлар гўё осмон узра оқ кабутарлар мисоли қанот қоқа бошлади.

ХИЗМАТДАН ҚОЧИШ

Ойниса ўқишни ҳам тугаллай деб қолди. Бу орада тўсатдан амакиси автохалокатга учраб оғир жароҳатланди ва тўшакка миҳланиб қолди. Докторлар унинг умуртқа поғонасидаги нерв толалари оғир шикастланганлигини ва узоқ яшай олмаслигини айтишди. Шу сабаб унинг Россияда узоқ қолиб кетган ва эҳтимол ўрус хотинга уйланиб олган ўғли Нурбекни чақиртириб олишди...

Ўлим тўшагида ётган амаки рус юртида ўзбошимчалик билан ўзича уйланиб олган ўғли ва эсли-хушли ва севимли жияни Ойнисанинг тақдирини ўзича ҳал қилиб розилик бериш шарти билан ўша маънум васиятини баён қилди. Қизнинг ота-онаси ва яқин қариндошлари бу васиятни жуда ҳам жиддий қабул қилдилар. Уларнинг назарида васиятни бажармаслик худонинг қаҳрига дучор бўлишдек бир гап эди. Ҳеч ким Ойнисанинг, ва ҳатто, Нурбекнинг раъй-хушларига қулоқ ҳам солишмади. Бу ҳолатни гўё ёшларнинг “эркаликлари”га йўйишди. Ойнисанинг назарида гўё олам остин-устин бўлиб кетди. Бироқ бу “вайроналик” ҳеч кимнинг парвосига ҳам келмади.

Ойниса шошиб қолди ва зудлик билан Рустамга ҳам телеграмма, ҳам изтироблар билан тўлиб-тошган мактуб йўллади. Уларни олган аскар йигитнинг кўзига дунё қоронғу бўлиб кетди. Командиридан уйига бориб келишига навбатсиз таътил беришларини сўради. Лекин Афғонистонда уруш ҳаракатлари бораётгани ва ҳарбий ҳолат эълон қилингани учун рухсат берилмади.

Унинг учун фақатгина қочиш ягона йўл эди.

... У поезд станциясидан тўғри Ширинсойга — Ойнисаларникига келди. Лекин Ойнисанинг бугун сўнги битирув имтихони эканлигидан Рустам хабарсиз эди. Уйдан унинг отаси чиқиб келди ва бегона аскар йигитни кўриб хайрон бўлди.

- Келинг ўғлим, сизга ким керак?

- Ассалому-алайкум, кечирасиз бу уй Курбоновларникими?

- Ҳа, нимаиди?
- Менга Ойниса керак эди...
- Мен уни отаси бўламан. Қизимда нима ишинг бор? — деди мўйсафид кўнглида қандайдир нохушлик сезиб, сенсираб.

- Мен узоқдан, тўғри армиядан келяпман.
- Ҳуш, нима бўпти?
- М-мен, ҳалиги, қизингизни унаштирилди, деб эшитдим.

- Ҳа, унаштирилди. Яқинда тўйи бўлади. Сен уни тинч қўй. Бор жўна, йўлингдан қолма!

- Мени тўғри тушунинг. Биз у билан бир-биримизни...

- Сенга “Йўқол!” деяпман, ярамас! Ҳозироқ туёғингни шиқиллатмасанг жиянларимни чақириб адабингни бердираман!

- Мен калтак ейишдан қўрқмайман, ўлдирсангиз ҳам майлига.

- Ҳали шунақами, яхшиликча жўна, сурбет! Сенга берадиган қизим йўқ! Уни бериб бўлдим. Бор, ўзингга муносибини топиб ол! Қизимни тинч қўй, - деди мўйсафид ва дарбоза эшигини “қарс” этказиб ёпиб қўйди.

Рустам бу хўрликка чидай олмади. Ички бир титроқ унинг вужудини қоплай бошлади. Бу пайтда ўғли аскарликда бўлган бир аёл уни узоқдан кўриб қолиб ҳовлиқиб келаётганди. Рустам осмонга қараб аламли ҳайқирди. Дарахт шохларида ва сим ёғочларда ўтирган қушлар париллаб учишди. Итлар вовуллай бошлашди, қизиқувчан ёш болалар эса сергакланишиб чопиб келардилар.

- Хой болам, сен кимсан-а? Сенга нима бўлди-я? Мени ўғлимга ўхшар экансан. Ким сени хафа қилди?

Рустам бошини чангаллаб ерга тиз чўкиб қолганди. Ажабланган аёл теварак-атрофга назар ташлади. Фақат болаларгина чуғурлашиб туришарди.

- Хой, кимникига келувдингиз, ўғлим?

- ...

- Сизга нима бўлди-я? Юринг бизникига, иссиқ чой қилиб берай, ўзингизга келиб олинг. Мениям ўғлим сиздақа армияда.

Аёл энди кўзларига ёш олиб йиглаб гапира бошлади.

- Анчадан бери ундан хат-хабар йўқ. Афғонистон ёмон бўлаётганмиш. Аскарларни олиб кетаётганмиш... Йўлларига кўзим нигорон. Юрақолинг болам. Сизни кўриб ўғлимни кўргандай бўлдим.

Рустам индамай аёлнинг ортидан эргашди. Аёл тезда сўрига янги кўрпачалар тўшади, дастурхон ёзиб, чой-нон қўйди.

- Қани олинг, гиргиттон болэм. Сўрагани айби йўқ. Қаерда хизмат қиляяпсиз?

- Новосибирскда, - деди Рустам аранг чойни хўшларкан.

- Вой, ўзингиз қаерликсиз?

- Қувалик.

- Хозир Қувадан келаяпсизми?

- Йўқ. Армиядан.

- Кимникига келдингиз-а?

Рустам аввалига жавоб бера олмай иккиланиб қолди. Сўнгра эса бунинг фойдасизлигини англаб, бўлган ишларни қисқа қилиб айтиб берди.

- Фақат сиздан илтимос, холажон. Бу гап шу ерда қолсин.

- Вой шўрлик болам-ей, ёмон бўпти-ку! Ойнисани кечагина унаштиришди-я.

- Кимга?

- Амакисининг ўғлига. У вафот қилаётиб васият қилиб кетганмиш.

- Холажон, мени Ойниса билан учраштира оласизми?

- Йўқ болам, унаштирилган қиз парвардигорнинг назарида бўлади. Иннайкейин бу ишни куёвнинг яқинлари эпйтиб қолишса яхши бўлмайди. Қишлоқдагилар ҳам буни ёмон олишади.

- Ҳеч бўлмаса узоқдан бир кўрсам эдим... — деди Рустам оғир хўрсиниб.

- Яхшиси уйингизга кета қолинг. Улар ҳам сизни жуда соғинишгандир.

- Ҳа албатта, бораман. Уларни совчиликка юбораман.

- Афсус, энди кеч қолдингиз.

- Мени тушунинг хола. Ахир биз бир-биримизсиз яшай олмаймиз.

- Ҳа, Ойниса жуда бошқача қиз бўлган. Қишлоғимиздан ҳали бунақа ўқимишли, шоира қиз чиқмаганди... Мен ҳам уни ҳавас қилардим. Лекин ўғлим ҳеч қаерда ўқимади. Шунинг учун уни тенгимас деб қўя қолувдим. Сизга бўлса барибир беришлари қийин эди. Бизда узоққа, бегоналарга қиз беришмайди, яқин қариндошуруғлар бир-бирларига узатиб қўя қолишади. Мени тоғамнинг ўғлига беришган. Эл қатори мардикорлик қилиб кун кечирамиз... — деди аёл бошини сарак-сарак қилиб.

- Хўп хола, чойингиз учун раҳмат. Энди мен борай.

- Хафа бўлмай кетинг, ўғлим. Бу тақдир пенюнада...

- Хўп хайр, омон бўлинг.

Рустам аёлникидан чиқди ва Ойнисаларникига оғир нигоҳ ташлади-да, гузар томон келган йўлига қараб истаристамас кета бошлади. Энди у автобусга ўтириб туман марказига жўнайди ва уйига бориб, бор гапни ўртага солиб маслаҳат қилади-да, сўнгра хизмат қисмига жўнаб кетади. “У ёқда ҳозир нима бўлаяпти экан? Мени қидиришаётгандир. Жилла борса гаупвахтага қамашса керак-да”, - деган ўйлар билан у автобусга ўтирди.

Автобус одам тўлгунга қадар анча вақт туриб қолди. Шу маҳал навбатдаги автобус келиб тўхтади, уларники эса билетга пул йиға бошлади. Рустам ҳам ёнини кавлашгирди.

- Хотиржам бўлинг, биз аскарлардан пул олмаймиз, - деди шопмўйловли ҳайдовчи, — Лекин ануви шеригимнинг нафси ҳакалак отган. Ўтган кунни бир ногирон билан жанжаллашиб қолди.

Рустам беихтиёр эътиборини нариги келган автобустга қаратди. Не кўз билан кўрсинки, ундан Ойниса тушиб келди ва уй томон кета бошлади. Қиз жуда ҳам ғамгин кўринарди.

Йигитнинг кўзларидан ўт чақнади. Ўзини шу қадар бахтиёр хис қилдики, шу маҳалда ҳеч ким, ҳеч қандай куч уни тўхтатиб қола олмасди.

- Ойниса!.. — дея эҳтирос билан қичқирди у автобусдан отилиб чиққан ҳамоно.

Қизнинг ҳам кўзларидан олов чақнади. Икки ёш бир-бирларига томон талпиндилар. Шундай талпиндиларки, бутун борлиқ унут бўлди. Тез орада ўзларини бир-бирларининг оғушида кўрдилар. Соғинч ва хижрон икки севишганларнинг бағрини ўртаб юборган, лекин бу ҳол қишлоқликлар назарида “ўта шармандали” эди.

Қишлоқликларнинг жаҳли чиққанлигини кўрган ҳайдовчи аскар йигитни кутилаётган нохушлиқдан асраб қолмоқчи бўлдими, қичқирди:

- Хой аскар йигит, билет олиб қўйгансиз-а! Биз жўнаямиз, - деди у ва сигнални ҳам босиб қўйди.

- Боринг, сизни чақириништи.

- Йўқ, сенсиз кетолмайман.

- Ахир, мен унаштирилганман. Боринг жўнанг, - деди қиз ҳайқириб йигитнинг кўксидан оҳиста итарар экан.

Йигит маюс бўлиб қолди ва автобус томон бир икки қадам ташлади. Оғир изтиробда қолган қиз таҳликада қолди. Қўлидан сумкачаси ҳам тушиб кетди.

- Рустам ака! — деб юборди у беихтиёр ва йиғлаб юборди, - Кетманг! Мени ташлаб кетманг.

Йигит энди тўхтаб қолди.

- Хой аскар йигит, бирор ишқал чиқмасидан юра қолсангизчи! - деди яна ҳайдовчининг раҳми келиб.

Рустам “кетаверинг” дегандек ишора қилди.

- Шармандалар, - деди йўловчи аёллардан бири.

- Қаранг-а, унаштирилган қизам шунақа бўладими? — деди бошқа бир аёл уни маъқуллаб.

- Бу болани абжағини чиқариш керак, - деди йигитлардан бири қўлини муштлаб.

- Ҳайданг, хой шафер ака. Бунақа томоша кимга керак? Кеч қоляпмиз-ку.

- Ҳа, — деди ҳайдовчи ўзича, — Бечора йигитга жабр бўлганга ўхшайди.

Автобус ўрнидан жўнаркан барча йўловчиларнинг кўзи “шармандали” икки ёшга қадалган эди. Шу маҳалда бир-бирларига интиқ бўлиб турган севишганларни ҳеч қандай куч, ҳеч қандай қудрат ажрата олмасди.

- Юр Ойниса, кетайлик.

- Қаёққа?

- Бизникига...

- Йўқ, отам ўлдиради.

- Нима ўлимдан қўрқасанми?

- Йўқ, отамнинг оқ қилишидан қўрқаман.

- Эртагаёқ уйдагиларни юбораман.

- Йўқ, мени унаштириб қўйишди.

- Ахир ўзинг рози эмассан-ку, нимадан қўрқасан?

- Амакимнинг арвоҳидан қўрқаман.

- Сен қўрқма, бахтинг учун кураш.

- Ожизман.

- Ахир биз қасам ичганмиз, аҳдлашганмиз-ку!..

- Ҳа. Мени кечиринг... Энди кетинг, мени унутинг.

Рустам бироз довдираб қолди.

- Хой йигит, эшитмаянсанми, сенга “кет” деяпти, - деди уларни зимдан кузатиб турган қишлоқ йигитларидан бири.

Шундагина икки ёш ўзларини турли одамларнинг кўз таъқибларида гурганликларини хис қилишди.

- Кетинг, ҳаммаси тамом... — деди қиз ва хўнграб йиғлаб, уйига томон кета бошлади.

Бу пайтда гузардаги “томоша” ҳақидаги хабар Ойнисанинг отасини қулоғига ҳам алақачон етиб борганди. У тезлик билан жиянларини чақиртирди.

- Боринглар тез! Бир аскар йигит Ойнисанинг

йўлини тўсиб бошини қотираётганмиш. Унинг адабини бериб жўнатиб юборинглар. Бу еққа бошқа қадам изи қилмасин! Куёв бола эшитиб қолса яхши гап бўлмайди.

Йигитлар чопиб кетишди ва йўл-йўлакай йиғлаб келаётган Ойнисани учратишди.

- Сени хафа қилдимиз ҳали?..

- Қўй йиғлама, биз ҳозир уни жазосини берамиз.

Қиз уларнинг гапини чопиб кетишганидан кейин англаб етди.

- Хой, тегманглар унга!

- Унда нега йиғлаяпсан?!

- Ўзим!..

- Тезроқ уйга бор, отанг кутиб турибди.

Ойниса оҳиста дарвозаларини очиб кираркан, қаҳр билан қараб турган отасига дуч келди.

- Ким у аскар?

- Бирга ўқиганмиз.

- Билиб қўй, сени энди бошинг боғлиқ. Шилт-пилт қилсанг оқ қиламан! Бор, уйга кир!

Қиз чопиб уйга кириб кетди. Ховлидан супургидай юмшоқ ва ювош онаси эрининг вазоҳатидан минг бир хавотирлик билан чиқиб келди.

- Ҳа, тинчликми дадаси?

- Тинчликмас! Акамнинг қирқи чиқинши билан тўй бўлади. Тамом-вассалом!

Хотинининг сувга тушган мушукдай дами ичига тушиб кетди. У бироз тарадудланиб турди-да, эрининг нигоҳидан кўрқиб қизининг олдига кириб кетди. Ичкаридан қизнинг фарёди эшитилди: “Ахир мен уни яхши кўраман! Усиз яшай олмайман, ойижон!” дея қичқириб йиғларди қиз.

“Ахир амакингни васиятини бузолмаймизда, қизгинам...” дерди онаси уни юпатмоқ учун. Отанинг баттар жаҳли чиқиб кетди ва болохонадор сўкинишда давом этди.

- Хой, Хожал! — дея қичқирди у хотинига.

- Хувв!

- Чиқ буёққа! Бу қанжиқнинг гапига қулоқ солма!

Одамни шарманда қилди бу қизинг. Тезроқ уни ўраб-чирмаб эгасига топширайлик-да, кутилайлик!

ҚАЕРДАСАН ОЙНИСА?!

Аскар Рустам юрагида бир дунё алам билан ота-онасининг ҳузурига қайгди. Тўғри у яна калтак еди, кўзи кўкарди. Ишқ кўзини кўр қилиб қўйган йигитнинг дарду аламини Ойнисанинг қариндошлари тушунишни исташмади. Бу томонларга қайтиб қадам босмаслик шарти билан уни туртиб-суртиб автобуста “иззат” билан чиқариб қўйишди. Бир гали бир аҳмоқ билан тенг бўлиб муштлашиб, ҳаёти алғов-далғов бўлиб кетгани унинг учун етарли эди. Шу сабаблими ёки Ойнисанинг қайтиб келиб қолишига умиди бўлгани учунми, унинг йўлига интизор бўлиб термулар, атрофидан тушаётган муштларга эътибор ҳам бермас, оғриқ сезмас, чурқ ҳам этмасди.

- Бўлди бас қилларинг, аскарни уриб бўлмайди. Ҳамманг қамаласан! — дея қичқирди бир мўйсафид йигитни ажратиб оларкан. — Бор уйингга, жўна ҳамманг! Ҳозир мелиса келса онангни курасанлар!

Шундагина муштгумзўрлар бас қилишди ва индамай келган изларига қараб жўнашди.

- Иккинчи бу ёқларга қадам босма, Ойнисани тинч қўй! — дея қичқирди йигитлардан бири ортига қараб.

- Э, гап бу ёқдамили. Хафа бўлмайсан йигит. Бошқа бунақа қилиб юрма, гапинг бўлса одам қўй, уйланмоқчи бўлсанг совчи юбор.

- Ахир...

- Ҳа, тушунаман. Ойнисани бериб қўйишди. Лекин яна уриниб кўришга вақтинг бор. “Чиқмаган жондан умид” дейдилар.

Шу пайт автобус сигнал берди.

- Бора қол, бу охирги автобус. Хафа бўлмай кет. Йигитликда бўлиб туради.

- Ҳечқиси йўқ, раҳмат отахон.

- Эт-бетингни қоқиб, юзингни ювиб ол.

Рустам Ойнисаларнинг кўчаси томон сўнгги бор нигоҳ ташлади ва эртаси албатта уйдагиларни бу ерга юборишга аҳд қилди.

Рустам қишлоғига оқшом маҳали етиб келди. Маҳалла кўчаларини сув босиб кетгани учун киракаш уни уйигача элтиб қўя олмади.

- Узр, йигит. Айбга буюрмайсиз энди, глушителюмга сув кириб қолса қоронғуда қийналиб қолиб кетмай тагин.

- Ҳечқиси йўқ. Мана озроқ кам эди, уйдан олиб бермоқчи эдим.

- Э, бўлади ука. Бензинимга етса бўлгани, савоб ҳам керак-ку, ахир.

- Раҳмат ака. Бу яхшилигингизни мен ҳам бирор кун қайтарарман.

Машина изига қайтди.

“Яхши иш бўлмади-да, - дея кўнглидан ўтди аскар йигитнинг. — Одамларга кўринмаганим маъқул эди”.

- Хой аскар, кимсан? — дея қичқирди орқадан бир ганиш овоз. Бу синфдоши Аъзамжон эди. Аъзамжоннинг ёнида яна икки йигит туришарди. Улар ҳам синфдошлари Абдураҳим ва Иброҳимлар экан. Кўришмасликнинг иложи ҳам, хожати ҳам йўқ эди. Болалиқдан бирга ўсиб-улғайган йигитлар учун бу кутилмаган қувончли воқеа бўлди. Рустам уларни кўриб қувониб кетди. Мана энди улар билан дардлашади, маслаҳатлашади, режалар тузишади. Лекин дардларни дарров тўкиб солиб бўлмайди. Аввал у ёқ-бу ёқдан тўйгуларича бафуржа гаплашиб олишсин, ўзи пайти келиб қолади. Рустам тезлик билан шундай қарорга келиб қўя қолди ва ўзини жуда қисқа муддатга таътилга келганини айтди.

- Жуда зўр бўлибди-да. Учрашиб қолганимизни қара, бугун Тўхтасиннинг навбати. Шанбаликка кетаётувдик, - деди Аъзам қувониб.

- Кетдик, ўша ёқда гаплашайлик. Бошқа синфдошлар ҳам солдатни кўриб хурсанд бўлишсин, - деди Иброҳим.

- Йўқ йигитлар, мен уйга тезроқ бора қолай, кеч бўлди.

- Ахир бир-икки кун шу ердამисан? – деб сўради Абдурахим.

- Ҳа, албатта.

- Бўпти-да, борасанда. Ҳозир биттамиз уйингга хабар қилиб қўямиз.

- Э йўқ...

- Бир чўқим ошни ейсану кейин сени биз уйингга кузатиб қўямиз, - деди Иброҳим.

- Холамдан суюнчини ўзим оламан ҳали, - деди Аъзам.

Хуллас у ёқ-бу ёққа тортқилаш бошланди. Бу маҳалда эса қишлоқ шўро кенгашида ҳарбийларни ҳисобга олиш бўлими бошлиғи вазифасида ишлайдиган Каримберди туман ҳарбий комиссаридан телефон орқали олган махсус топшириқ билан Рустам Қорабоевларникига келаётган эди. У тўсатдан ўша ҳарбий хизматдан қочиб кетган аскар Рустам Қорабоевнинг овозини эшитиб қолди ва ўзини панага олди.

- Оббо номард қочоғ-ей... Яна ҳеч нима бўлмагандек апоқ-чапоқ гаплашишини қаранглар. Давлатни ўйинчоқ қилишни сенга ҳали кўрсатиб қўяман. Бу номардни шундай жазолаш керакки, бошқаларга сабоқ бўлсин... Қизиқ у қачон келдийкин? Ўртоқлари билан маишат қилгани келяпти. Демак у аллақачон келган экан-да. Мундириниям ечиб қўймабди, қизталоқ.

Каримберди йигитларнинг суҳбатларига зўр бериб қулоқ тутди ва уларнинг Тўхтасинларникига кетаётганликларини англади. Зудлик билдан ортига қайтди.

- Уни қочирвормаслигим керак. Бўлмаса менга гап тегади. Ундан кўра бошлаб ушлаб борсам, эҳтимол мукофот беришар... Оббо номард йигитей, сен ҳали давлат хизматидадан бош тортадиган бўпсанда...

Синфдошлар Рустам билан апоқ-чапоқ кўришинди. Унинг келиши кутилмаган воқеа бўлди. Даврага файз кирди.

- Уйга хабар қилиб қўяйликми? - деб сўради Абдурахим.

- Йўқ, ҳозир ўзим бораман. Ойимни биласан-ку,

ховлиқиб бу ёққа чопмасинлар.

- Ҳа тўғри, кўчалар сув, лой... — деди Тўхтасин.
- Лекин йигитлар менга тезроқ рухсат берасизлар.

Уйдагилар ҳали келганимни билишмайди.

- Бўпти, гап йўқ. Хозир ошга гуручни соляпмиз.

Синфдошлар гурунги авжига чиқди. Лекин Рустамнинг кўнгли негадир ғаш эди ва ғашликни кўтариш учун ниёлада узатилган ароқларни йўқ демали. Ичиб олиб, газак қилди. Уч кундан буён туз тотмаганди. Оч қоринга “аччиқ сомса” ўз кучини кўрсата боқлади. Қани энди уйига тезроқ борсаю онасининг тиззасига бош қўйса, бугун дарду хасратини тўкиб солиб, қотиб уйқута кетса...

- Хой Рустам, ухлама ошни сузаяпмиз, - деди Обид исмли синфдоши.

- Узр, йўл чарчоғи, мен қайта қолай.

- Бўлди, хозир ошдан бир чўқим ейсану сенга жавоб... Лаганга жой бўшатинглари қани... — деди Адҳамжон.

Лекин Рустамга ош ейиш насиб қилмади. Ким билади, ўзи пешонаси шунақа шўр эканми ёки ҳали жуда гўр эканми, Ойнисага етиштиш ҳам, Ойнисани бошқа кўриш ҳам насиб этмади. Азоб ва алам унинг тақдирида соядек эргашиб юрди. Ош сузиб келингани маҳали синфдошларининг кўз ўнгида тўсатдан Каримберди ва қуролланган аскарлар кириб келишди, сўнгра мизғиб ўтирган оддий аскар Рустам Қорабоевнинг қўлига кишан солишди. Кутилмаган бу ҳолатдан йигитлар доврираб қолишди. Сархун Рустам ҳам нима бўлаётганини ҳарбий машинага чиқаришаётган пайтдагина англади. У худди туш кўраётганга ўхшарди. Аскарлардан бири унинг елкасига қўндоқ билан уриб “Чиқ тез, қочоқ!” деганидагина у ўзига келди.

- Йигитлар, уйимдагиларга келганимни айтманглар, илтимос! - дея қичқирди у ва яна изтироб билан нималардир деб қичқирганини ҳеч ким англай олмади.

Машина юриб кетган эди.

... Ҳарбий дала суди айни Афғонистонда уруш ҳаракатлари келаётган ҳарбий ҳолат даврида хизмат постини ўзбошимчалик билан ташлаб қочиб кетгани ва ўз бурчини, давлат олдидаги қасамёдини бажаришдан бўйин товлагани учун оддий аскар Рустам Қорабоевни 5 йил муддатга қайта тарбиялаш батальонида кучайтирилган тарғибда тарбияланиш учун ҳукм қилди. Ёшлар ўртасидаги ғоявий-сиёсий тарбия ишлари бўшаштириб юборилгани ва уни кучайтириш бўйича тегишли чора-тадбирлар белгилаш ҳақида туман маориф бўлими ҳамда Рустам ўқиётган институт маъмуриятига ҳам маълум қилинди. Ёшлар ва талабалар билан ўтказилган йиғилишларда Рустамнинг хатти-ҳаракати қораланди. Маҳаллий газеталар бу ҳақида мақолалар эълон қилди.

Эл-юрт, маҳалла-куй олдида Қорабоевлар оиласининг юзи шувут бўлди. Қочоқнинг онаси Меҳри опа ўғли ҳақида нохуш хабарни гўсатдан эшитиб, ўша кунидек юрагини чангаллаб қолди ва уни касалхонага ётқизишди. У ўзига келгач, ўйлаб ўйига етолмасди. “Ўғлим эсли-хушли, тарбияли йигит эди-ку! Унга нима бўлди? Армиядан бекорга қочмагандир, бирор сабаби бордир” деган ўй унинг хаёлидан нари кетмасди. Катта ўғли Акбаралининг хотини, яъни келини бўлмиш Сурайёхон доимо ёнида бўлди. Қишлоқда обрў-эътиборли бўлган оиланинг бошига тушган ташвиш унинг ҳам юрак- бағрини эзиб юборди. Бетоб қайнонасининг устида юм-юм йиғлади. Уни кўриб Меҳри опанинг меҳри жўш урди. Рустам касалхонада чалажон ётганида тепасида ана шундай юм-юм йиғлаб ўгирган Ойниса исмли қиз ёдига тушди. Келин қилмоқчи бўлганини эслади.

“Қизиқ, у қиз ҳозир қаерда экан? Рустам совчи бўлиб боринлар ҳам демади. Уни ё бошқа яхши кўргани бормикан, ё бирор жиноят қилганмикан? Йўғе, унақа қизга ўхшамади-ку! Нега унда уни мелисалар ҳадеб сўроққа олиб кетаверишди?.. Болам ўша қизни орқасидан қалтак егани аниқ. Энди нима бўлади?.. Шўрлик ўғлимни энди нима

қилишаркин? Ё бу ишларга ўша қизнинг ҳам алоқаси бормикин?..”

Ниҳоят қайнона келинига ёрилди.

- Эсингиздами Сурайёхон, Рустамжоним оғир ётганида уни бир чиройли қиз қараётган эди.

- Ҳа эсимда. Жуда яхши қиз экан. Биз ташқарида анчагина гаплашувдик. Айтишича, ўша жанжал шу қизни деб бўлган экан. Шунинг учун ўзини айбдор деб биларкан.

- У қиз қаерлик экан?

- Боғдоқ туманиданман, деди. Қишлоқларининг номи Ширинсувмиди, ё Ширинсоймиди, эсимда йўқ.

Шу маҳал Акбарали кириб келди.

- Ойижон тузукмисиз?

- Худога шукур. Военком нима деяпти?

- Ҳа, гаплашдим, - деди ўғли чуқур хўрсиниб, - Бекор қилибди. Қочмаслиги керак эди. Тўғри, қийин. Лекин йигит киши ҳамма нарсага сабр қилиши, чидашни керакда. Ундан бу ишни сираям кутмагандим.

- Бу ерда бошқа гап йўқмикин?

- Қанақадир бир қизни деб қочиб кетганмиш. Худди қиз қуриб кетгандек.

Сурайё унга “ял” этиб, галати қараб қўйди.

- Шу гапларни оймга айтишингиз шартмиди?

- Ўша қизни топишимиз керак, - деди она қатъий қарор қилгандек.

- Нега энди, ойижон?

- Уканг сен ўйлаган йигитлардан эмас. Уни яхши биламан.

- Йўқ, у сал бевошироқ чиқди. Бўлмаса ўқишидан ҳайдашармиди.

- Ҳайдашгани йўқ, - деди Сурайё қайнонанинг ёнини олиб, - Ўқишни сирқига ўтқазди, холос. Ўзи ишлаб, пул топиб ўқимоқчи бўлди.

- Хўп майли, сизлар айтганча бўла қолсин, - деди Акбарали жаҳдини ичига ютиб. — Лекин бу ишни давлат ҳеч қачон кечирмайди.

- Уканг қийналганидан қочиб кетгани йўқ, болам. Ўша қизни севиб қолгани рост. Бу ерда бир гап борга ўхшайди. Шунинг учун ўша қизни топайлик, сўраб-суриштирайлик. Боши очиқ бўлса келин қилайлик. Мен у қизни Рустамга қараётганини кўриб хавас қилганман. Улар бир-бирларига жуда муносиб. Ўша қизни қидириб кўргин, болам.

- Қиз қидириш мени қўлимдан келмайди.

- Мен бораман, ойижон. Акбар акамга бу иш ноқулай.

- Умрингдан барака топ, болам.

- Биз ҳаракат қилиб кўрамиз. Сиз фақат ўзингизни ортиқ уринтирманг. Дунёда ечилмайдиган муаммонинг ўзи йўқ.

- Раҳмат, ўғлим. Энди нима қилсак ҳам уканг учун қиламиз. Биздан бошқа уни кими бор? Ҳозир унга жудаям қийин. Худойим мушкулени осон қилсин, ишқилиб. Бир мушкулкушод ўқитворайлик, қизим.

- Хўп майли, ойижон. Сиз соғайиб чиқинг, албатта ўқитворамиз.

- Акбарали!

- Лаббай, ойижон.

- Дўхтирдан сўрачи, менга қачон жавоб беришаркин.

- Бемалол ётэверсангизчи!

- Йўқ, бу ерда бемалол ётолмайман. Рустамжоним қайларда қолди экан?... — дея она энди пиқиллаб йиғлай бошлади.

- Оббо, қўйинг энди, йиғламанг. Йигит кишига ҳеч жин урмайди. Яқинда хизматни тугатиб қайтиб келади. Худо хоҳласа кўрмагавдек бўлиб кетасиз, - деди Акбарали онасини юлатиб, - Хўп, энди мен борай, эртага Сурайё ўша қизни суриштириб келади.

Акбарали палата эшигини оҳиста ёпаркан, кўнглида бир олам алам унинг елкасини босиб тургандек хис қилди. Чунки бугун ҳарбий комиссариятда Рустамни 5 йилга

“дисбатга” ҳукм этилганини маълум қилинганди. Бу ҳақида онасига қандай қилиб айтади, ахир... Хотини Сурайёга ҳам дастлаб ҳеч нима демади. Сурайё кўпни кўрган, бир масалани тез ҳал қила оладиган уддабурон аёллардан эди. У эртаси саҳарданоқ Ойнисани қидириб йўлга отланди ва суриштириб кечга яқин Ойнисаларникини топиб борди. Ойниса уйда экан, уни дарров таниди. Бўлган ишларни эшитиб Сурайёнинг тарвузи қўлтиғидан тушди.

- Э худо, энди нима бўлади? Рустамжоннинг аҳволи энди қандай кечади?..

Икки ожиза бир-бирларини қучиб юм-юм йиғладилар. Сўнгра Сурайё бир қарорга келгандек даст ўрнидан турди.

- Қайним Рустамжон тилло йигит. У сизни деб ўзини хатарга қўйиб келибди. Қайнонам оғирлашиб қолди. Сиз уни ҳақиқатан севсангиз қўл қовуштириб ўтирманг. Биз совчи бўлиб келамиз, ҳаракатингизни қилинг.

- Мен ҳеч нимани ҳал қила олмайман, - деди қиз бўзлаб. — Энди кеч бўлди.

- Ойингизчи?

- Ойим ҳам отамнинг хоҳишларига қарши бора олмайдилар. Бу иш фақат отамга боғлиқ. Чунки ўртада амакимнинг васияти бор.

- Керак бўлса маҳалла-куйни, оқсоқолларни ўртага солайлик.

- ... Майлига, қани энди ҳал қила олсангизлар. Амакимнинг ўғлига текканимдан ўлганим яхши. Ундан кўра ўзимни-ўзим ўлдираман!

- “Ўлдираман” дейсизми? Рустамчи, оғзини очиб қолаверадими?! Сизни деб у ҳаётини тикиб қўйди. Осонгина ўлиб кетиш ҳамманинг ҳам қўлидан келаверади, лекин инсон ўз бахтини ўзи қуриши, уни ҳамоя қилишиям керак. Хўп, мен кетдим, уйдагилар билан маслаҳат қилиб яна келаман.

Сурайё уйига тунги оқшомда кириб борди. Хавотир олган Акбарали қизчасини кўтариб кўчада турарди.

- Ҳа, намунча кеч?..
- Аранг топдим. Жа узоқ экан.
- Нима бўлди?
- Уйга кирайлик, жуда чарчадим.

Сурайё бўлган гапларни эрига гапириб берди. Акбарали гоҳ бошини чангаллар, гоҳ хонгахтани муштлар ва ўрнидан туриб кетиб, яна ўтирарди.

- Эҳ агтанг, чатоқ бўпгику! Ойим айтганларича бор экан-да!

- Ҳа, бир нарса қилмасак бўлмайди, дадаси. Ахир у ердаям ҳукумат бор, оқсоқоллар бор, ануви қизнинг отасини бир йўлга солишар.

- Биринчидан бу жуда қийин, мужмал иш, иккинчидан энди унинг фойдаси йўқ.

- Нимага унақа дейсиз? Ахир қўл қовуштириб ўтираверамизми? Қанақа акасиз, ўзи?

- Сенга фойдаси йўқ, деяпман-ку! Чунки Рустамни беш йилга қамашди. У оғир жиноят қилди, хизматдан қочди. Лекин бу ҳақида ойимга айта кўрма. У қизинг барибир Рустамни беш йил кута олмайди. Бунга уйдагилари кўнишмайди.

Сурайёнинг кўзлари катта-катта очилиб кетди.

- Нима, қамашди денг! Бечора Рустамжон... Ойимга бу гапни айтиб бўлармиди?! Ойнисага-чи, бу гапни қандай айтиб бўлади?

- Билмасам, - деди Акбарали чуқур хўрсиниб.

- ... Лекин у қиз кутади, дадаси. Ҳаракатимизни тўхтатмайлик. Ойим ҳам хурсанд бўладилар.

- Ҳа майли, уринсақ уринаверамизда...

Бироқ барча уринишлар бефойда кетди. Қишлоқ шўро раиси, маҳалла оқсоқоли, мачит имоми ва бошқа фаоллар ўртага тушиб Акбарали ва Сурайёнинг куйиб-пишишларига ёрдам бериш учун Ойнисанинг отасини ўртага олиб кўрдилар. Лекин ота кўнмади, акасининг васиятига содиқ қолди ва унинг руҳини шод, севишганларнинг ҳаётини барбод қилди. Қизининг дарди уни қизиқтирмади. ТАМОМ! Тўй бўлди...

ЧИЛЛАЛИКДАН СЎНГ...

Ниҳоят келин-куёвнинг изтиробларга лиммо-лим тўлиб-тошган чилласи чиқди.

Хаёллари паришон бўлган Ойниса нима қилаётганини, нима еб-ичаётганини ўзи ҳам билмас, ҳатто исмини айтиб чақиришганида ҳам дарров жавоб беравермасди. Бўш қолди дегунича ичкарига кириб дафтари яни олар ва бутун дарду аламини шеър қилиб битарди. У озиб-тўзиб кетди. Деярли ўзига қарамай қуйди. Майин оқ сочларини рўмолининг ичига танғиб олар, уни фақат ётишдан олдингина ечиб қўярди-да, чойшабда яна оқ сочли маликага айланарди.

Нурбекнинг фикри-хаёли узоқларда қолган гўзал Наташа ва ўғилчаси кичик Нурбекда эди. У тонг саҳардан эл қатори ишлаб келиш учун чиқиб кетар ва йўл-йўлакай алаמידан тошган-тутганини ичиб маст-аласт бўлиб кириб келишни одат қилиб олганди. Ҳар тунда бедор ўтирган онаси жаврай-жаврай унга танбеҳ берар, лекин Ойниса миқ этмай ўзини уйқуга солиб ётаверарди. Жаҳли чиққан Нурбек гудрана-гудрана апил-тапил ечиниб “оқ сочли маликаси”нинг қўйнига кириб кетар ва ўрисчалаб алланималар деб минғирлай-минғирлай ухлаб қоларди.

Улар ухлаб қолганларидан сўнг ҳам тинч ётишмасди. Ойниса “Рустам ака!” — дея тўсатдан чўчиб уйғониб кетгани маҳали эри донг қотганча ҳадеб “Наташа..., Нурчик, Нурчик мой...” — дея алжираб ётган бўларди.

Кунлардан бир куни Нурбек ичмай келди. Чунки тошган пули йўл кирага ҳам аранг етди. Умрининг бундай бемаъни ўтаётгани унга жуда алам қилди. Россияга қандай қилиб кетиш ҳақида ўйлади. Ўғилчаси Нурчик қўлчаларини чўзиб уни ўзига чорлаётгандек туюлаверди.

“Қайтиб кетаман! — дея қатъий қарорга келди у. — Бу ерда бемаъни кун ўтказгандан кўра у ёққа бориб яхши пул топаман. Бу ерга ҳам пул жўнатиб тураман, бир йилда бир келиб хабар олиб кетаман... Онамга энди қарайдиган одам бор-ку! Бунақа имконият кимда бор?”

У узоқ ўй суриб уйига барвақт кириб келди. Онаси ўгли ичиб келмаганидан хурсанд бўлиб, атрофида гирди-капалак бўла бошлади. Ойниса эса, бефарқ эди. У тоғорада кир чайиб ўтирар ва фикри-хаёли ҳозиргина тугатган шеърларидан бирида бўлиб, уни кирни чайиш оҳангига монанд ёдида такрорламоқда эди...

Ичкарига кириб келган Нурбек стол устидаги Ойнисанинг ёзувларига кўзи тушди ва уни беихтиёр қўлига олиб варақлай бошлади. Шеърлар ўга аламли ва қайсидир севимли ёр бўлган йигитга бағишланган эди. Нурбекнинг жаҳли чиқиб рашк ўтида ёна бошлади ва уйдан отилиб чиқди-да, хотининг ортидан бориб уни дафтар билан савалай кетди. Эрининг қутилмаган ҳаракатидан аёл довдираб қолди. Нурбек уни тепиб юборди. Ойниса тоғора томон мункиб кетди ва лойга беланди. Нурбек бўралиб сўкиниб, дафтарни парчалаб ташлади.

- Уни йиртманг! Майли мени ўлдиринг!

- Сен ҳали ўйнашингга шеър ёзаяпсанми?! Онангни кўрсатаман, қанжиқ!

Ҳовлиқиб Хури ая чиқиб келиб, уни ажратиб олмаганида, ким билади, Ойнисанинг холи не кечарди. Нурбек сўкина-сўкина кўчага чиқиб кета бошлади.

- Ойи, ана, пишириб енг топган келинингизни. Мен Россияга кетаман, ҳаммаси жонимга тегди!

- Вой ундай қилма болам, ёш келинни ташлаб кетиб бўлмайди.

- Унингиз ҳар хил бемаъни шеърларни ёзавермай қўлини тийиб юрсин. Агар жияним бўлмаганида уриб ўлдирган бўлардим. Кетаман ойи, гап тамом!

- Ахир пулимиз йўқ-ку, болам!

- Ўртоқлардан қарз-ҳавола қиламан. Мен бу ерда ортиқ яшаёлмайман, мардикорлик жонимга тегди!!!

- Вой ундай дема, ахир бу одатимиз-ку...

- Хе, тупурдим ўша одатларингга.

Хури ая чошиб келиб келинига ёрдамлашди. Ойнисанинг бугун уст-боши, ҳатто бошидаги рўмоли ҳам

тўқилган мағзавадан ҳосил бўлган лойга беланган эди. У пиқ-пиқ йиғларкан беихтиёр рўмолини ечди ва ёноғига ёпишган лойни арта бошлади. Қайнона уни алқаб ўглини қарғар экан, келинининг сочларига эътиборини қаратди.

- Вой айланай, сиз ҳам мундоқ эркак кишини жонини оладиган бўлиб ўзингизга қараб юрсангиз бўлмайдими-я?! Тавба, туппа-тузук қоп-қора сочингизни ўрисча қилиб оққа бўяб олибсиз-а! Ҳозирги ёшларга хайронсанда, эрининг кўнглига қарамайдиам, сочини бири оққа, бири сариққа бўяйверишди...

- Бўяганим йўқ! — дея аламли қичқирди Ойниса ва энди ҳўнграб йиғлай бошлади.

- Ҳай майли, қизим, хафа бўлманг. Юринг кийимингизни алмаштириб олинг. Бўяган бўлсангиз ҳеч нарса қилмайди, тагидан яна қораси ўсиб чиқаверади.

Шундай дея эсаётган елвизак оҳиста кўзгатаётган қоғоз парчаларини йиғиштира бошлади. Улар бир уюм бўлди. Лекин энди даҳшат юз берди. Шу туфайли дастлаб келинчакнинг тили айланмай қотиб қолди, чунки унинг кўз ўнгида қайнона қўлидаги қалб кўри билан қоғоз парчаларига ёзилган шеърлари кирга иситилаётган қозон осилган ўчоқ ичига кириб, ловуллаб ёнаётган эди.

- Войдод! — дея тўсатдан қичқирди Ойниса ва ўзини лойга белаб энди чинакамига фарёд сола бошлади.

- Хай-хай, бир парча қоғозларгаям шунақа куядими-я? Ўзингизни босиб олинг, болам. Маҳалла-куй эшитса нима дейди-я?..

* * *

Кўп ўтмай Нурбек Россияга жўнаб кетди. Заҳдан қулай бошлаган ҳайхотдек ховлида қайнона билан келин қолаверишди. Нурбекнинг акаси Ойбек кўшни қишлоқдаги ҳали чала, битмаган уйга кўчиб ўтишган эди. Ойниса техникумнинг йўлланмаси билан матлубот уюшмасида ҳисобчи бўлиб ишга жойлашди ва кичик оилани тебрата бошлади. Эрининг қарзларини узди. Иш билан овунди. Лекин тез орада унинг хомиладор экани маълум бўлди.

ИЗТИРОБНИНГ ДАВОМИ

Хаш-паш дегунча орадан беш йил ҳам ўтиб кетди. Ойниса бу орада бир ўғил ва бир қиз кўрди. Болаларига қайнонаси қарар, у эса туман марказига ишга бориб келар, ойлик маошининг бирор сўмини беҳуда ишлатмай Хури аянинг қўлига тутқазарди. Нурбек ҳам баъзан Ойнисанинг номига пул жўнатиб турарди.

Бу орада у икки марта келиб ҳам кетди. Лекин иккинчи бор келганида ўртоғи Раҳмондан бир нохуш гапни эшитди. У қишлоқ дўконини очар ва Ойнисанинг олдига баъзан иш билан бориб турарди. Ойнисанинг ўта латофатли эканлиги ва бошқа қишлоқ аёлларига ўхшамаслиги негадир Раҳмоннинг гашига тегар, хизмат юзасидан мурожаат қилувчи бошқа эркаклар билан мулоқот қилиб турганини кўрса ҳам негадир гаши келарди.

Ойниса ўзининг тиришқоқлиги, теран фикрлилиги билан кўп ўтмай жамоада ҳурмат-эътибор қозонди. Иши унинг жону дилига, кундалик суянчиғига айланди. Ишқий хотираларни унутгандай, борлиқ ҳаётга кўниккандай бўлди.

Бу орада Рустам озод этилди ва қолган хизматни ҳам ўтаб, ниҳоят жонажон юртига қайтди. Қатъий режимда бўлгани учун у Ойниса билан бошқа хабарлана олмаганди. Фақат бир соқчи бўлиб хизмат қилаётган қўқонлик ватандошига илтимос қилиб, унинг ота-онаси орқали демоблизация арафасидагина Ойниса ҳақидаги маълумотга эга бўлганди.

“Демак Ойниса туман марказида, шундоқ станцияда жойлашган матлубот уюшмасида”, - дея пичирлади. Рустам поезднинг бир маромда овоз чиқаришига қулоқ тутиб, — Ҳадемай ўша станцияга етиб бораман. Нима қилсам экан, тушиб топа олармикинман? Қизик, эри ким экан? Ҳозир қаерда экан, ўша бахтли инсон?

- Боғдодга яқинлашаямиз. Тушадиганлар, тайёр бўлиб туринглар, - деди шу пайт проводник.

Хаёл суриб келаётган Рустам тепа полкадан ирғиб тушди-да, зудлик билан апил-тапил кийина бошлади.

- Намунча ховлиқасиз, аскар йигит? Ҳали Қувага узоқ-ку! — деди ҳамроҳи хайрон бўлиб.

- Бир дўстимни кўриб кетмоқчиман.

- Узоқ сафардан келаётган одам аввало ота-онасини, яқинларини бориб кўриши керак. Улар, ахир йўлингизга интизор бўлиб ўтиришгандир.

- Ҳа тўғри, дўстимни кўраман-у тўғри таксида уйимга жўнайман.

- У дўстингиз жа қадрдонми, дейман-а?

- Ҳа, бирга таҳсил кўрганмиз, ётоқда бирга яшаганмиз.

- Ҳа энди, уйингизга эсон-омон етиб олингда, ишқилиб.

Рустам станцияда тушиб қолди ва туман матлубот уюшмасининг ҳеч қийинчиликсиз топди. Бу пайтда Раҳмон ҳам уюшмага иш билан келиб бино олдида сигарет чекиб турганди. Аскар йигит тўғри унинг олдига келиб илиқ саломлашди.

- ...Ваъалайкум-ассалом.

- Кечирасиз, шу ер матлубот уюшмасими?

- Ҳа, нимади?

- Бир одамни қидириб келувдим.

- Ким экан у?

- Ойниса деган қиз.

- Ойниса, бош ҳисобчими?

- Ҳа-ҳа, Ширинсойлик.

- У кимингиз бўлади? — деб сўради Раҳмон Рустамга бошдан оёқ назар солиб.

- Бир танишим... Илтимос, чақириб бера олмайсизми?

- Ҳа майли, - деди Раҳмон оғир ва ҳисобхонага кириб кетди.

- Сизни бир аскар йигит йўқлаб келибди, - деди у Ойнисага дераза томонни кўрсатиб, — Бир танишиман, дейди.

Ойниса дераза томон шошиб қаради ва кўзларидан

Ўт чақнаб кетай деди.

- Ахир бу Рустам акам-ку! — дея қичқириб юборди у хаяжон билан ва хонадаги мижозларни хайрон қолдириб чопиб чиқиб кетди.

Раҳмон ва мижозлар икки ёшнинг ҳаракатларини дераза орқали зимдан кузата бошладилар. Ойниса Рустамга уч қадамча қолгач, аввалига қотиб туриб қолди. Аскар елкасидаги рюкзагини ерга ташлади.

- Ойниса! — деди у хаяжон билан.

- Рустам ака! — деди қиз ҳам кўзларига ишонгиси келмай, — Наҳотки бу сиз? Қаёқларда эдингиз?

- Мени қамаб қўйишганди. Энди озод бўлдим. Бутунлай қайтиб келдим!

Икки ёш теварак-атрофлаги бутун борлиқни, ўтган ишларни, ҳамма-ҳаммасини бир дақиқа унутишди. Кўзларига энди ўзларидан бошқа ҳеч нарса кўринмас, қулоқлари гўё кар эди. Кўп ўтмай бир-бирларига интиқ бўлган вужудлар туташди ва ўта соғинч ила юз-кўзларини бўсаларга кўмишди...

Бу текин томоша Раҳмоннинг жаҳлини чиқарди ва шарманда қилаётган ҳамқишлоғини тергаб қўйиб учун ташқарига шошиб чиқиб келди. Бу пайтда Ойниса бошидан ўтган ташвишларни йиғлай-йиғлай гапириб бераётган эди.

- Хой йигит, - деди Раҳмон бияодан чиқа солиб, — Бола-чақали, бир номусли аёлни нима қиласан шарманда қилиб, бор бу ердан жўна! Хой Ойниса! Бошингизда эрингиз, болаларингиз бор-а, уялмайсизми?!

Ойниса “Вой, шарманда бўлдик. Кетинг тез”, - деди шивирлаб ва ўзини ўғнаган бўлиб ичкарига чопди. Рустам хижолат бўлиб туриб қолди.

- Жўна деяпман, сенга! Эри билса, абжафингни чиқаради.

Рустам бироз ерга қараб турди ва рюкзагини оҳиста кўлига олди. У деразалар томон изтироб билан нигоҳ ташлади-да, станция томон истар-истамай кета бошлади. Бўш хоналардан бирига кириб олган Ойниса эса, унинг

ортидан ўксиб-ўксиб йиғлаб қолаверди...

Кўп ўтмай Нурбек Россиядан келди ва ўша куни чойхонада ўртоқларига ўтириш қилиб берди. Уйларига қайтишда кайфи ошган Раҳмон бир аскар йигит келгани ва уни бошлаб ҳайдаб солганини мақтаниб айтиб берди. Нурбекнинг жаҳли жунбушга келди.

- Қанжиқ, ифлос! — дея кайфи тароқ Нурбек уйига кела солиб хотинининг ёқасидан олди, — Сен хали биров билан дон олишиб юраркансан-да! Ҳали ундан бола ҳам орттириб олгандирсан?! Мана сенга!...

Нурбек оғзидан боди кириб шоди чиқиб Ойнисани дўппослай кетди.

Россиядан келган куниёқ хотинини ураётган ўғлининг бу қилиғидан Хури ая танг қолди ва тинимсиз дод солаётган беозор келинини қутқариш учун бутун вужуди билан ташланди. Дадасининг келишини интиқ бўлиб кутаётган болалар ойиларининг калтақланишини кўриб, қўрқиб кетишди ва улар ҳам бақириб йиғлай бошладилар.

- Хой, хотинингни болаларинг олдида урмагин, гуноҳ бўлади-я.

- Қанақа гуноҳ? Ким қилган ўша гуноҳни, келинингизми ё менми?!

- Хай-хай, шайтонга хай бер, болам! Уни ургунча мана, мени ур! Уни майиб қилиб қўясан-ку, болам!

Ниҳоят Нурбек йўлида дуч келган идишларни чилчил қилиб кўча эшигини ҳам тепиб чиқиб кетди. Қайнона-келин бир-бирларини қучоқлаб, бўзлаб қолишаверди. Умуман Нурбекдан зада бўлган қайнона билан келин энди бундан буён бир-бирларига суяниб қолдилар. Турмушнинг оғир, ташвишли дамларини энди бирга ўтказа бошлашди. Чунки Нурбек уларнинг бошига мағзава ағдаргандек, бир дунё қарзни илиб кетди.

Нурбек хотини Ойнисани хиёнатда айблаб уни бутунлай ёмон кўриб қолди. Болаларидан меҳри қочди. Онаси, хотини ва болаларининг тақдирига бефарқ бўлиб қолди. Ойнисага энди туман матлубот уюнимасида ишлашни

бугунлай таъқиқлаб қўйди ва Россияга тезлик билан қайтиб кетишга тараддуд кўра бошлади. Қуруқ кетмаслик учун аллакимлардан қарз олди ва бир “Камаз”да ҳўл мева олиб ўзи бирга кетди. Лекин кимнингдир қарғиши урдими, тунда Қозоғистоннинг шимолида кетишаётганида машинанинг электр тизимидан тўсатдан ўт чиқиб кетди. У шофер билан аччиқ тутун ичида қолишди. Аккумуляторни узиб оловни аранг ўчириб қолишди. Лекин на чироқ, на иситгич ишлар, изғирин шамол, ёмғир аралаш қор кўз очиргани қўймасди. Шундай қилиб чўлнинг одам зоти яшамайдиган жойида совуқда қолиб кетишди. Эртаси уни бир илож қилиб бошқа машина билан тортиб юргизиб олишди, лекин чироқларию ойна артгичлари ишламас, фақат очиқ ойнадан қўлни чиқариб тозалаб бориш керак эди. Ёмғир аралашган муз энди кучли қорга айланди ва Нурбек шофер томонда ташқарига турганча ойнани тозалаб кетди. Шу зайл икки кун йўл босишди. Шофернинг “Машинани таъмирлатиб олайлик. Бундай юриш хавфли” дейишига Нурбек кўнмади. “Тезроқ ҳайдайверинг, мевалар музлаб қолмасин”, - дер эди у. Лекин аллақачон мевалар музлаб, ўзи эса касалликка чалиниб бўлган эди.

... Докторлар Нурбекнинг мияси қаттиқ шамоллаб, менингит касаллигига чалинганини айтишди ва зудлик билан уни махсус касалхонага ётқизишди. У энди озиб-тўзиб кета бошлади. Ҳамма бўлгулик Наташага бўлди. У эрининг умрида мева-чева савдогарлиги билан шуғулланмай туриб бу ишга қўл ургани, энг ёмони, соғлиғини йўқотгани учун қаттиқ койиди. Лекин ноилож, бўлар иш бўлган, нолиш, куюниш энди бефойда эди.

Наташа музлаган меваларни саралаб, қолган-қутганини сотди ва уйдаги йиғиб қўйган озгина сармоясини қўшиб Ўзбекистондан келган машинанинг кира ҳақини аранг тўлади ва уни таъмирлатиб жўнатиб юборди. У эрининг ҳолидан тез-тез хабар олар, ғамхўрлик кўрсатар, чунки отаси оламдан ўтиб кетгани учун Нурбек унинг асосий суянчиғи, ўғли кичик Нурбек эса овунчоғи, ҳаётининг мазмунига айланган эди.

Нурбек ўшанда касалхонада узоқ даволанди. Лекин энди кўзи хиралашиб қолган ва касалликка тез чалинувчан, оғир ишларни қила олмайдиган, совуқ ва намлик тез таъсир қиладиган бўлиб қолгани учунми уй ичидан ўтроқ бўлиб қолди. Ўзбекистонга келиб кетиш ва онасига пул маблағи жўнатиб туриш имкониятидан маҳрум бўлди. “Қарз берганлар ахир тушунишар. Шофер бориб айтгандир, - дерди ўз-ўзига тасалли бериб, — Онам пулни барибир қаердан ҳам олиб берарди? Энди узоқ вақт бормай кўя қоламан. Яхши одамлар-ку, кечиб юборишса ажабмас...”

Лекин қарз берганлар кечиб юборишни ўйларига ҳам келтиришмади. Келган киракаш шофердан меваларнинг музлаб қолганини эшитишиб Хури аянинг давозасини тинимсиз қоқа бошладилар.

- Вой, мен нима қилай, пулим бўлмаса қандай қилиб тўлайман, болам! Тушунинглар, ахир. Менинг нафақамга аранг кун кўраяпмиз-ку! Ўзи келиб тўлайди...

- Ўзи келмас экан, уни оғир касал деб эшитдик.

- Вой худо, бу яна қанақа кўргулик. Бориб кўролмасам, ёрдам беролмасам, - дея йиғлаб юборди Хури ая.

- Хафа бўлманг, кирган дард чиқиб ҳам кетади.

Лекин у қарзни бир ойга олувди. Бизни ҳам тушунинг. Озгина йиққанимизни ўғлингиз ялиниб туриб олгани учун бергандик. Бу ёғи тўй-тўйчигимиз бор, - деди Оллоёр исмли киши.

- Бу эркакчиликка тўғриям келмайди-да, хола. Мен ўғлингизга пулимни фоизга берганман. У кун сайин ошаверади. Кейин уйингизни сотиб ҳам қутулолмайсиз, - деди Нурмат исмли “фоизчи” йигит.

Ойниса чиқса уни ҳам тинч қўйишмасди.

- Уй-жойингларни сотинглар бўлмасам.

- Бу масалани қайнонам билан ҳал қилинглар.

- Нурбек сизни эрингиз-ку, араванинг бир томони сизда-ку, ахир.

- Мен билмасам, қайнонам келса, ўзлари биладилар, - деди Ойниса дарвозани ёпаркан.

- Холам қанилар? Чақиринг у кишини.
- Ойбек акамни кетганлар, - деди Ойниса бахона қилиб.

- Қачон келдилар?

- Билмасам.

- Кетдик, Ойбекни кетганга борамиз. Акасининг гирбонидан оламиз! — деди Нурмат исмли йигит.

Ойниса дарвоза ортида туриб йиғлаб юборди. Энди бошида шундай синоатлар ҳам бор эди.

- Ойи, сизни ким хафа қилди? — деб ичкаридан чиқиб келди ўғилчаси Қобилбек.

- Э, ануви қарз берганлар.

- Қанақа қарз?

- Отанг улардан қарз олиб кетган экан. Юки музлаб қолганмиш.

Ёш йигитчаниннг кўзлари жовдиради ва онасини кучиб олди.

- Йиғламанг ойижон, мен катта бўлсам сизниям, бувимниям ўзим боқаман. Кўп пул топаман, мана кўрасиз. Бошқа бировларнинг уйларида ишламайсиз.

Ойниса ўғлининг жингалак сочларини силади.

- Айтганиннг келсин, ўғлим. Ишқилиб сочингга сираям оқ тушмасин.

Улар бир-бирларини суяшиб ичкарига киришди. Юраги сиқилиб, қон босими ошиб ётиб қолган Хури аянинг устига чўккалаб ўгиришди.

- Кимакан қизим? — деб сўради кампир аранг, — Яна анавиларми?

- Йўқ, бошқалар. Ойбек акамни сўраб келишибди. Мен уни кўчиб кетган, деб айтдим.

- Ҳаммасини эшитдим, қизим. Уйни ҳеч қачон соғмаймиз. Тақинчоқларимизни, ортиқча нарсаларимизни, кийимларимизни сотамиз.

- Кейинчи, ойижон?

- Омон бўлсак жондан бошқа ҳамма нарса топилади. Мен энди анча тузукман. Эртата иккаламиз ишга

чиқамиз.

- Қанақа иш? — деб сўради Қобилбек кўзларини жовдиратиб.

- Ҳамма бораётган ишга-да, - деди бувиси унинг бошини силаб.

- Йўқ, сиз ҳеч қасқа бормайсиз. Мен ўзим ишлаб келаман, - деди Ойниса.

- Ойи, мен ҳам борақолай, гувала қўйишни, таппи қилишни биламан.

- Йўқ, сен мактабингдан қолма. Ўқишинг, катта одам бўлишинг керак.

- Ойи, дадам қачон келадилар?

- Билмасам, - деди Ойниса ва кўзларидан дувв этиб ёш тўкилди.

Хури ая ўғлининг шундай беозор, гўзал келинига нима учун кўнгли йўқлигини тушуна олмай узоқ ўй суриб ётди. “Уни ўрис хотини бор, кўнгли ўшанда. Хойнахой боласиям бордир. Уни яхши кўрса керак-да. Эссиз, ўғлим бемехр ўсди. Ота тарбиясини деярли кўрмади. Шундан хавотир олибми, раҳматли эрим ҳам уни Россиядан келтириб олиш учун кўп уринди. Охири қишлоқнинг энг гўзал, ўқимишли қизи — ўз жиянини мўлжаллаб, никоҳларини васият қилиб кетди. Бечора Ойнисаниям бошқа бировда кўнгли бўлган шекилли, тўйдан кейин бир ҳафтагача қовушинмади. Мен бўлсам худонинг зорини қилдим...”

Қайнона-келин энди бир тан, бир жон бўлиб қўшни туманга ёлланиб ишлаб келиш учун бора бошлашди. Тезроқ қарзларидан қутулиш, тирикчилик учун пул орттириш йўлида улар энг оғир ишларга ҳам боришга тайёр эдилар.

- Меҳнат билан одам ўлмайди, болам. Куч-қувватимиз бор экан ишлайверамиз. Эртадан оҳак заводига борамиз. Минг сўм ортиқ тўлашаркан, овқати ҳам яхшимизи.

- Ахир у ерда олов ёниб туради, жудаям иссиқ-ку.

- Ҳечқиси йўқ, қизим. Чидаймиз, одамлар ишлаб ётишибди. Меҳнат билан ҳеч ким ўлмаган, - деди Хури ая

Ўз қароридан қайтмай.

Тўғри, улар ўлиб қолишмади. Лекин анча-мунча йигит кишилар дош беролмайдиган, фақат кучайтирилган тартибдаги жазолаш муассасаларидаги махбусларни мажбур қилинадиган жойга ихтиёрий келишган қайнона-келин ўзларини ўтга, чўққа уриб ишлай бошладилар. Юз-кўзларига рўмол танғиб олган ва эгниларига эркакча гимнастерка ҳамда этик кийиб олишган бўлсада 1000 даражали иссиқликда пишган оҳак тошларни юкчиларга ажратиб олиб бериш уларнинг вазифасига кирарди. Қошу киприклари сарғайиб тўкилди, қўлларида қўлқоп бўлса-да, куйиб ёрилди. Кўпроқ пул топиш иштиёқи гўё печ оловидек гуркираб ёнар, кўнгилларига умид учқунларини ташлар, лекин аёл эканликлари тобора унут бўла бошлаганди. Иссиқликдан кўп терлашар, ивиб кетган ички кўйлаклари баданларига ёпишиб кетарди. Шу туфайли кўп ўтмай Хури ая тез-тез шамоллаб қоладиган ва оғир ишга яроқсиз экани яққол намоён бўла бошлади. Энди у иложсиз уйда қоладиган, заводга эса Ойнисанинг ўзи бошқа аёллар билан бориб келадиган бўлди.

Ойниса баъзан оловга тикилиб ўй суриб қоларди: “Нурбек акам қарзи борлиги туфайли келолмаётган бўлсалар керак. Худо хоҳласа яқинда қарзларини узиб бўламиз. Шундан сўнг у кишига хабар қиламиз. Нурбек акам болаларининг хузурига ёруғ юз билан, хурсанд бўлиб қайтиб келадилар. У кишини касал дейишади. Қайтиб келсалар ўзим қарайман. Ишқилиб соғ бўлсалар бўлгани. Ўғлимиз Қобулжон ҳам энди катта йигит бўлиб қолди.

ҚОБИЛБЕК ПУЛ ТОПАДИ

Орадан бир неча йиллар ўтди. Қобилбек 15 ёшга қадам қўйди ва тўққизинчи синфни тамомлай деб қолди. Лекин у ёш болага ўхшамас, катталар каби фикр қила оладиган йигитчага айланганди.

- Ойижон, - дея кўзлари порлаб кўчалан янги гап топиб келгани учун ютоқиб, — Наримонлар ота-онаси

билан Қозоғистонга ишлагани кетишәётганмиш. Сизлар ҳам биз билан бирга боринглар, дейишипти.

- Биз кетсак бувингга ким қарайди. Ахир улар бетоблар. Йўқ, биз бора олмаймиз. Худога шукур, бир бурда нонимизни топиб еяпмиз-ку!

- Э, биз қорин тўйдириш учун яшамаймиз-ку!

- Сен, худо хоҳласа, катта бўлсанг, яхши-яхши ўқишларга кирсанг...

- Э йўқ, бўлмаса мен ўзим кетавераман.

- Жинни бўлма, мактабинг-чи?

- Наримон айтди, ўша ёқда ҳам ўқиш бормиш. Ҳам ишлаб, ҳам ўқийверамиз. Улар ҳам ўғли ҳақида ўйлашәётгандир, ахир.

- У ёқда нима иш қилишаркан?

Қобилбек беихтиёр кулиб юборди.

- Қозоқлар пахта экишни билишмасмиш. Шунга бизникиларни шартнома билан ишга ёлланаётганмиш. Овқати, ётоғи текин экан. Иннайкейин кузда ҳисоб-китоб қилишаркан.

- Э йўқ, бўлмаган гап.

- Ана, ишонмасангиз ўзингиз сўраб кўринг.

Наримоннинг отаси Зоҳид ака кўпни кўрган, умри пахта даласида ўтган, миришкор деҳқонлардан эди. У Ойнисани кулиб қарши олди. Хотини Солияхон ҳам Ойниса билан яхши муносабатда эди. “Бир шерикчилак қилсак ёмон бўлмасди”, деди у.

- Ахири сизни кўндирибди-да, - деди Зоҳид ака Қобилбекни елкасини қоқиб.

- Ойим бормас эканлар. Ўзим борадиган бўлдим.

- Ие, шунақами?

- Қайнонам бетоблар. У кишига қарайдиган ҳеч ким йўқ.

- Хай майли, нима ҳам қила олардик. Бу ёғини кўрингда...

- Ойим “У ёқда мактаб борми?” деб сўраяптилар.

- Албатта бўлади-да. Дунёнинг любой точкасида

мактаб бўлса керагов. Бунисидан ҳеч хавотир олманг. Ўғлингиз менинг Наримоним билан жа қалин ошна-да. Ҳеч ажралгилари келмаяпти.

- Ўзимиз қараб турамиз. Ишқилиб ёмон бўлмайди, яхши бўлади, - деди Солияхон ҳам.

- Қанақа бўларкин? — деди Ойниса ерга қараб.

- Ўғлингиз энди катта йигит бўлиб қолди. Пул-мул топса, ўзини эплаб юрса ёмон бўлмайди-да, келинжон. Ҳар хил бемаъни болаларга қўшилиб кўча чангитиб юргандан кўра меҳнат қилгани маъқулроқ эмасми? Ёшлигидан пишади.

- Ойи, кузда мен сизга кўп пул олиб келаман.

- Пулинг керакмас. Ўзинг соғ бўлсанг, ўқишингни қолдирмасанг бўлгани.

- Кирларини ўзим ювиб бериб тураман, айланай, - деди Солияхон самимий. — Сиз ҳам борсангиз яхши бўларди. Бирга ишлаб келардик.

- Қани, сизлар бу йилча бориб кўраверингларчи. Яхши бўлса, янаги йили насиб... — деди Ойниса қуллуқ қилиб.

Эртасига эрталаб Ойниса уйқусираб турган қизчаси билан етаклашиб чиқиб, ўғли Қобилбекни узоқ сафарга кузатиб қўйишди. Қайнонасига “Лагерга кетишди”, деб кўя қолди.

Тез орада ўғлидан хат келди. У Қозоғистонга етиб келиб, қанақадир шийпонга яхши жойлашиб олганини, далада чигит эка бошлагани ҳақида ёзибди. Ойниса тезлик билан жавоб хати ёзди: “Мақтабинг нима бўлди, ўғлим? Ўқишни асло ташламагин. Агар мактаб бўлмаса қайтиб келавер”, деб ёзди. Бир ойлардан сўнг унга жавоб келди: “Ойи хавотир бўлманг, мактабимни ташламайман. Бу ерда ёзги каникулга эрта чиқишаркан, кузда яна қайтишаркан... Ишларимиз яхши. Пахталаримиз униб қолди, яганалаяпмиз”, деб ёзибди ўғли.

Қобилбекнинг бир ойдан буён мактабга сабабсиз бормаётгани учун Ойнисанинг олдига синф раҳбари келди.

- Сиз кимдан рухсат олиб ўғлингизни жўнатиб

юбордингиз?

- Ахир у ёқдаям мактаб боракан-ку!
- Қанақа мактаб? Далада, чўлда мактаб нима қилади. 9-синф битирувчи ҳисобланади-ку!..
- Зоҳид акаям ўглини опкетди-ку!
- Зоҳид ака у бир оми одам. Сизнинг ақлу хушингиз жойида-ку. Ким айтади сизни ўқиган аёл, деб. Биласизми нима? Бу ишингиз билан ўғдингизни келажагига болга ураяпсиз, уни саводсиз қилаяпсиз. Ҳалиям бўлса уни тез чақиртириб олинг.

Лекин худонинг зорини қилмасин Қобилбек қайтиб келмади. У иштиёқ билан берилиб меҳнат қилаётгани ой ва кундек равшан эди.

Бу орада қайноғаси Ойбек онасини тез-тез йўқлаб келадиган бўлиб қолди. У ҳар сафар нолир, укаси Нурбекнинг қилиғи, қурилиш материалларининг қимматлиги, турмушнинг қийинчиликлари ва хоказолар унинг минғир-минғирларининг асослари бўлиб хизмат қиларди. Охири у мақсадга ўтди:

- Ойниса, сен ўзинг жўжабирдек жонсан. Ўзингни, болаларингни боқаяпсан. Ойимга яхши қаролмайсан. Бизга келиб-кетаверишга уйимиз узоқлик қилаяпти. Ойим анча бетоблар.

- Кўчиб кела қолинглар бўлмаса.
- Э йўқ. У ховлини ташлаб бўладими? Ўзинг эсли-хушли аёлсан-ку. Укам қайтиб келса, ҳаммаси яхши бўлиб кетади. Шунинг учун бир маслаҳат бор эди.

- Қанақа маслаҳат?
- Менинг ховлимга сизлар кўчиб борсанглар. Биз эса бу ёққа. Ойимга хотиним қарайди. Олдиан ҳеч қаёққа жилмайди. Мен ишлаб, пул топиб келавераман.

Ойниса узоқ ўйлаб ўтирмади. Қайноғасининг гапида жон борга ўхшади. У ҳар куни ишга кетса қайнонасининг олдида ҳеч ким қолмаяпти. Бир ўзию бир қизи. Бир кунини кўраверар. Қобилбек, худо хоҳласа, яхши пул топа бошласа, янги иморатлар қуриб олади. Нураётган бу эски уйлардан

қутилади. Эҳтимол бу яхшиликкадир, деган ўйлар билан Ойниса қандай розилик билдирганини ўзи ҳам билмай қолди.

У Ойбекларникига ҳеч ҳам келмаганди. У қўшни Бектепа қишлоғида, янги томорқада лой-ботқоқлар ичида, ҳали бу ерга газ тугул электр чироғи ҳам келмаган жойда экан. Сувни ҳам узоқдан ташиб келиш керак. Ёзда тупроқ, қишда ботқоқ кўчалар. Ҳали бирорта уйи маънили битмаган чала деворлар. Фақатгина бир уйчасининг томига шох-шабба ташланиб, лой сувоқ қилиб қўйилибди, деразаларга целлофан ёпиштирилибди.

Ойниса қизчасини етаклаб янги жойда анграйиб туриб қолди. Қайноғаси ўзини шўшиб турганини айтди-да, кўчларини кўчага шоша-пиша тушириб ичкариларни кўрсатмай ҳам жўнаб қолди. Қўни-қўшнилари ҳали деярли кўчиб келмаган экан. Ҳадемай оқшом чўкди. Ёққани шам ҳам йўқ. Янги жойда ўчоққа олов ёқиб тонг оттиришди. Энг ёмони бу ердан қўшни туманга қатнашга ҳам, мактабга ҳам узоқ эди...

Лекин тез орада бу ерга кўникиб кетишди. Ҳадемай пахталар терила бошланди. Демак кўп ўтмай Қобилбек қайтиб келади. У билан яна бирга бўлишади. Қандай яхши...

Қобилбек кичкина бўлишига қарамай югуриб-елиб меҳнат қилди ва ўзини ўта тиришқоқлиги ҳамда меҳнатсеварлиги билан иш берувчи хўжайин Сапар оғага маъқул келиб қолди. Сапар оғанинг ўғли йўқ эди. “Янаги йили яна албатта қайтиб кел, ўғлим. Мана буни ойингга эҳтиёт қилиб олиб бор”, - деб керагидан ҳам кўп пул берди. “Ҳосилинглари яхши бўлди. Ҳақиқий пахтакор экансизлар. Янаги йили ҳам келаверинглари”, - деди у Зоҳид ака билан ҳам самимий хайрлашар экан.

Қобилбек пулни секин санаб кўрди. 900 доллар экан. “Демак, Сапар оға бир миллион ҳисобида пул берибди-да, - деди у ич-ичида қувониб, — Худо хоҳласа энди қишда оч қолмаймиз. Ойимга янги кийимлар сотиб оламиз. Тошкентга боргач, уйга яхши совғалар оламан. Синглимга катта қўғирчоқ оламан. Ойимни энди ишлагани юбормайман...”

Улар пулларини тежаб оддий, умумий вагонга билет олишиб, дуч келган жойларга жойлашиб олишганди. Одам кўплиги учун Қобилбек билан Наримон энг юқори полкага ётиб олишди. Наримоннинг пуллари отасида эди. У нимагадир ҳадеб ўртоғининг пулини ўйлаб, санаб кўрайлик деб қистай берди ва йўловчиларнинг эътиборини торта бошлашди.

- Вой-бў, доллар зўр бўларкан-а?! — дер эди Наримон ҳовлиқиб.

- Ҳа, зўр бўларкан. Энди ётиб ухлайлик.

- Кел, менга бирпасга бериб тур, озгина ушлаб ётай.

- Э, жиннимисан!

- Жон ўртоқ, менга ҳам юқиб қолсин.

- Ма бўлмаса, тезроқ бўл, — деди Қобилбек бир ховуч пулни ўртоғига узатиб.

- Хой, сенлар ухлагани кўясанларми ё йўқми?! — деди йўловчилардан бири.

Наримон пулларни у ёққа ағдариб, бу ёққа ағдариб узоқ томоша қилди ва ниҳоят дўстига қайтарди. Қобилбек уларни менсимагандек олди-да, ёстиқ вазифасини ўтаётган чопонининг тагига қистириб қўйди. Ширин орзуларга берилиб ухлаб қолди ва ажойиб тушлар кўра бошлади.

- Болалар, туринглар, Тошкентга келиб қолдик, — деди Зоҳид ака уларни уйғотиб.

Қобилбек уйғонибоқ қўлини чопонининг тагига тикди. Пул эса жойида йўқ эди...

Қобилбекнинг эсхонаси чиқаёзди. Атрофини ҳовлиқиб тинтиб ташлади. Ҳамма вагондан тушиб кетди ҳамки, у вагоннинг турли ковакларига умид билан термулиб қўлини тикиб чиқди.

- Ўғри олган. Ўзингни эҳтиёт қилишинг керак эди, — деди проводник ачиниб.

- Ҳамма айб менда, пулини олволишим керак эди,

- деди Зоҳид ака афсус чекиб.

- Тушинглар энди, поезд ҳозир жўнайди.

- Қаёққа? — дея ҳайқирди йигитча.

- Депогада, ҳамма тушиб бўлди.
- Пулимчи?!
- Юрақол, ўғлим. Бўлар иш бўлди. Ким олган бўлса ҳам буюрмасин, илоҳим қўллари узилиб тушсин!

- Энди уйга қанақа қилиб бораман? Ойимга нима дейман? — деди Қобилбек ва ўпкаси тўлиб йиғлаб юборди.

- Ойинг ҳеч нима демайди. У гушунадиган аёл. Хавотир бўлма, мен сени қандай олиб кетган бўлсам, шундай олиб бораман.

Йигитча бошини чангаллаб, дод солди. Унинг фарёдидан шохбекат ларзага келди. Бекорчи одамлар ўраб олишди. Аллақардан милиция ходимлари пайдо бўлишди.

- Ҳа тинчликми, нима гап?

- Пулимни ўғирлатиб қўйдим.

- Қаерда?

- Вагонда.

- Неча пул эди?

- Анчагина.

- Бу бола кимга қарашли?

- Менга, мен унинг тоғасиман, - деди Зоҳид ака.

- Тинчитинг. Бу ерда бунақа қилиб турманглар, фойдаси йўқ.

- Юрақол. Бечора ўғлим, йил бўйи ишлаб топиб келаётувди. Пенюна тери эди...

Қобилбек уйларига етиб келгунларича бир оғиз ҳам гапирмади, туз ҳам тотмади. Қишлоққа ярим тунда етиб келишди. Зоҳид ака йигитчани топшириш учун Хури аянинг эшигини қоқди. Лекин ичкаридан Ойбек чиқиб келди.

- Ҳа, дайдиб келдингми?

- Ойим қанилар?

- Менинг уйимга кўчиб кетишган.

- Болани уйга олиб кириб хол-аҳвол сўрасангизчи. Йўлда туз ҳам тотмади, ишлаган пулини ўғирлатиб қўйди.

- Баттар бўлсин! Муштдек бошидан ким уни мардикорлик қилсин дебди. Бор, онангизикига бор!

- Қанақа йигитсиз?! Одам ҳам шунақа бемехр бўладими?

- Мен онамга қараяпман. Сизга яна қанақа меҳр керак?! Бемеҳр деб манави тирранчанинг отасини айтса бўлади. Юрибли у Россияда ўрис хотинчасининг қўйнига кириб, ялло қилиб!

- Хай-хай, болани олдида бунақа гапни гапириб бўладими? Ўз жигарингиз-а! Расво одам экансиз-ку! Юр ўғлим, бизникига...

- Хов, бировнинг боласини узоққа олиб кетиб ишлатишга нима ҳаққингиз бор эди. Сиз расвоми ё менми? Ичкаридан Хури аянинг овози келади.

- Хувв, Ойбекжон-у! Кимақан-а, ярим кечаси безовта қилган?

- Мен хозир! — деди Ойбек жавобан ва Қобилбекка ўқрайиб қаради, — Кир ичкарига!..

Қобилбек бироз жим қараб турди-да, тўсатдан қоронғулик қарига чошиб кетди. Унинг ортидан “Хой, тўхта! Қаёққа?” — дея икки киши бироз чопишиб қолаверишди.

- Қўяверинг, ойисининг олдига кетди, - деди Ойбек.

- Уни бекор хафа қилдингиз, ўзи аламзада эди, бечора.

- Э қўйсангизчи, ёш болага бало урармиди.

- Ишқилиб тунда ойисини топиб олармикан?

- Топади. Тополмаса қайтиб келади-да...

Ойбек қўл силтаб уйи томон йўналди. Ойсиз қора тун қўйнида Зоҳид ака Қобилбекдан хавотир орлиб алламаҳалгача тентираб юрди. Йигитча эса ўн чақирим наридаги умрида бир мартагина кундуз куни борган Ойбек амакисининг уйига қўрқинчли далалар оралаб то тонг отгунга қадар етиб борди. Яхшиямки йўлда мардикорликка кетаётган одамларни учратди ва улардан амакисининг уйини сўраб-суриштириб хўроз қичқираётган маҳали топиб борди. Вайронага ўхшаган, дарвозасиз, чала қурилган уй ховлисида ойиси қумғонга ўт ёқмоқда эди. Оловга тикилиб олган Ойниса, ким биледи, бу пайтда қандай ўйлар оғушида эди?..

Аёл ўғлининг узоқ сафардан тўсатдан бир аҳволда

кириб келганини кўриб уни бағрига олди, уйку тортиб кетаётган юз-кўзларидан ўпди.

- Ойи, уйкум келяпти. Жой солиб беринг...

- Вой, юрақол болам, - деди Ойниса ўғлининг устки кийимларини ечиб кўрпага ўради.

“Бечора болам, нариги уйга бориб у ерда бизнинг йўқлигимиз учун бу ёққа қараб жунаворибди-да. Худога шукур, эсон-омон келибди. Қуруқ келмагандир, албатта. Уйда егулик ҳам қолмаганди. Яхши бўлди.” Шундай ўй билан Ойниса ўғлининг пиджаги ва шимининг чўнтақларига беихтиёр қўлини солиб кўрди. Унинг мақсади бироз пулидан олиб майда-чуйда, гўшг-ёғ сотиб олиб, ўғли уйғонишига бирор овқат қилиб қўйишни мўлжаллаган эди. Афсуски, қўлига ҳеч вақо илинмади...

“Бечора болам, пул ишлолмай келибди, шекилли. Хай майли, бир ўйнаб келди-да. Кўрмаган жойларини кўрди.”

Тонг ёриша бошлаган эди. Ойниса соғинган ўғлининг сочларини оҳиста силади. Лекин тўсатдан қўлини ток ургандек тортиб олди ва қичқириб юбораёзди. Қобилбекнинг ён сочлари оқариб қолган ва кумуш каби товланмоқда эди...

Ойниса ўзининг қаерга қўйишини билмай довдираб қолди. Ўғлининг оғир изтироб чекканини фахмлади. Турмуш ташвишлари деб ўғилчасининг шу куйга тушиб қолганига ўзини айбдор деб ҳисоблади. Ташқарига чиқиб юм-юм йиғлади.

- Бечора болам. Мени кечир, сени юбормаслигим керак эди. Энди ҳеч қаёққа бормайсан. Фақат ўқийсан. Сени ўзим катта қиламан.

Ойниса қумғондаги чойни дамлаб сочиққа ўради. Дастурхонни очди. Бир бурда нон қолибди. Охирги нон. Яна бисотида ярим коса куйдирилган қаймоқ ҳам бор экан. Бурда нонни иккига бўлди. Бири ўғли, бири қизига. Нонушта қилишар. Қизчаси Ойсара сўнгра мактабига кетади... Ойниса шундай ўйлар билан қотиб ухлаётган ўғлининг тепасига келди ва оқариб қолган сочларини яна бир бор оҳиста силаб,

пешонасидан ўпди. Сўнгра Ойсарани уйғотиб, қулоғига бир нималар деб шивирлади ва шахд билан ўрнидан туриб кўчага чиқди.

Аёл гузар сари шошиб борар, уни одамларга лиқ тўлган автобуслардан бири кутмоқда эди...

* * *

Ярим бурда нонни еб олган Ойсара мактабга отланди ва қотиб ухлаётган акасига меҳр билан боқди. У ҳам қўлларини анчагина улғайиб қолган акасининг сочига олиб борди ва оқарган сочларига кўзи тушди. “Оббо олифта-ей, бўяб олибди-да”, - дея болаларча хиринглаб кулиб қўйди. Лекин ўрнидан тургач, оёғига пиёла тегиб кетгани учун Қобилбек уйғониб кетди ва сумкасини елкасига осаётган синглисига кўзи тушди.

- Ўҳ-хў, олифта акам келибдилар-да, - деди қизча қикирлаб ва соғинган акасининг бўйнига осилиб кўришди.

- Ойим қанилар? — деб сўради Қобилбек янги уйларининг сувалмаган деворларига анграйиб боқиб.

- Ишга кетдилар.

- Қанақа ишга?

- Мардикорликка-де.

- Нима?!

- Эшпитганийиз. Хўп, мен кетдим. Чойингизни ичволаркансиз.

Ойсара қўлларини ширингина қилиб “Хайр” дегандек ишора қилди-да, жилмайиб чиқиб кетди.

- Нима, “мардикорликка” дейдими? — деди у ўз-ўзига ва ўрнидан даст туриб кетди. — Ойижон, ахир у ерга энди мен боришим, сизни ўзим боқишим керак-ку! — дея йиғламсираб ташқарига отилди.

Қаёққа бошқини уришини, дардини кимга айтишини билмади. Янги қурилаётган, лекин чала, вайронага ўхшаб қолаётган уйларининг хоналарига бир-бир кириб баттар эзилди.

Ойбек амакисининг отаси тўғрисидаги тунда айтган гаплари ёдига тушди. “Бемехр деб манави тирранчанинг

отасини айтса бўлади. Юрибди у Россияда, ўрис хотинчасининг қўйнига кириб, ялло қилиб”, - дерди у Қобилбекни бигиз қилиб кўрсатиб. – “Баттар бўлсин, ким уни борсин деди?!”

Йигитча қулоқларини чангаллади ва гувала деворга пешонасини тираб туриб қолди ва асабий равишда деворни аямай мушглай бошлади:

- Дадажон, бизни нега ташлаб кетдингиз? Ойимда нима айб? Нимага бизни қийнайсиз? Ахир ойим қачонгача мардикорлик қиладилар? Тезроқ келинг, дадажон. Бизни уйимиздан ҳам қувишди. Йил бўйи ишлаган пулимни ўғирлашди. Энди нима қиламиз, жон дадажон?!..

Шу маҳал кўчада машина сигнал берди.

“Наҳотки, бу дадам? Наҳотки оҳим худога етган бўлса. Эхуло, борингга пукур. Ишқилиб дадам келган бўлсинлар-да...”

У кўчага отилиб чиқди ва бир оқ “Жигули” турганини кўрди. Лекин унда яхши кийинган, дадаси қатори бир бегона киши турарди.

- Хой йигитча, исминг нима?
- Ассалому-алайкум, исмим Қобил.
- Ойбек аканинг кими бўласан?
- У киши амаким бўладилар.
- Хозир у кишини қаердан топсам бўлади?
- Улар бизникига кўчиб борди, биз уларникига келдик.

- Сизларники қаерда?
- Ширинсойда.
- Нима?.. – йигит негадир алланечук бўлиб кетди.
- Амакимда нима ишингиз бор эди?
- Мен у кишига Россиядан хабар олиб келувдим,

- деди йигит ва қўйнидан бир хат чиқариб Қобилбекка яқинлашди.

- Хатни ким берди?
- Нурбек ака. Мен уни тасодифан учратиб қолувдим. Илтимос қилувди.

Қўлини узатган болакайнинг кўзларидан ўт чақнади.

Шунча чеккан қайғу-аламидан бир сониядаёқ асар ҳам қолмади. Онаси Ойнисаникита ўхшаган қош-кўзлар шундай чимирилдики, қувончдан қичқириб юборди.

- У киши мени дадам бўладилар! - деди у фахр билан.

- Ие, шунақами, - деди йигит йигитчанинг кўзларига хайрон тикилиб, — Сизлар ҳақингизда индамади-ку!

- Ҳечқиси йўқ, ўзлари яхши юрибдиларми? Қачон келишар экан?

- Билмасам. Мазаси йўқроқ, тузалса, албатта келади.

- Амаки, мениям дадамнинг олдига олиб кетолмайсизми? Ҳар қанақа иш қўлимдан келади. Кеча кечқурун Қозоғистондан ишлаб келдим.

- Эҳ-ҳе, унда жа катта одам экансан-ку! - деди йигит унинг елкасини қоқиб, — Уйларингда ким бор?

- Ҳеч ким йўқ, ойим ишга кетганлар, синглим мактабда.

- Ойинг қаерда ишлайди?

- Ҳамма қаторида, — деди Қобилбек ерга қараб, — Энди уларни ҳеч қаерга юбормайман, ўзим ишлайман...

- Сен ишлашга ҳали ёшлик қиласан.

- Дадам келмаяптида... Амаки уйга кирайлик. Дадам тўғрисида менга гапириб беринг, илтимос.

Меҳмоннинг кўнглидан бир гап ўтди: “Мен янглишмай тўғри топдиммикан, ўзи? Ҳозирги пайтда ким кўп, Россияга иш ахтариб кетган кўп.”

- Хай майли, юрчи, бир уйларингни кўрайинчи.

У ховлининг аҳволини кўриб ачиниб кетди. “Ким бўлса ҳам яхши бола экан. Қийналиб қолган оила экани кўриниб турибди. Савобгарчиликка бироз пул бериб кетсаммикан...”

- Қобилжон, ма манавини олиб қўй, — деди у чўнтагидан бироз пул чиқариб.

- Ие, дадам бериб юбордиларми?

Йигитнинг кўнгли шувв этиб кетди. “Наҳотки бу

бола Нурбек аканинг ўгли бўлса. Бу ерда хотини, болачақаси бор экану, у ёқда ўрис хотини билан яшар эканда. Нега менга ўз оиласи ҳақида бир оғиз ҳам айтмади. Ё бир нима бериб юбормади? Қизиқ, ё бирор гап бормикан? Йўғе, Нурбек ака унақа мунофиқ одамга ўхшамайди-ку! Тўғри, касалванд, кўзи яхши кўрмай қопти. “Болачақамдан ҳам хабар олиб қўй” деса бўларди-ку!..” Меҳмон чала битган кулбага кириб келиб ўтираркан, хаёлида шу каби ҳар хил ўйлар гужғон ўйнарди.

- Ҳа, даданг, “Мободо ўғлимни кўрсангиз бериб қўйинг”, — деб илтимос қилганди, — деди у узоқ жимликдан сўнг.

- Раҳмат, — деди болакай севиниб, — Сизга hozir дадамнинг суратини кўрсатаман.

Қобулжон жавондан бир талай сурат олди.

- Қани, қани бир кўрайликчи, — деди меҳмон қизиқсиниб.

- Мана, — деди йигитча фахр билан дадасининг аскарликда тушган суратини узатиб.

“Ҳа, адашмабман”, — деб қўйди фикран меҳмон.

Шу пайт тўсатдан Қобилбекнинг ранги оқариб кетди. У негадир навбатдаги суратни ушлаб қалтираб турарди.

- Ҳа, нима гап, бу ёққа берчи.

- Бир ўрис қиз экан, танимайман.

Меҳмон дарров таниди. Бу кулиб турган оқ сочли Наташанинг ёшлигида тушган сурати эди. “Қизиқ, Нурбек ака бу суратни нима учун жўнатди экан? Тавба, хотини йиртиб ҳам ташламабди. Менинг хотиним аяб ўтирмаган бўларди. Демак, Қобулнинг ойиси жуда ҳам сабр-бардошли, яхши аёл экан”, — деди у фикран.

- Бу ойингни бирор дугонасидир-да. Эҳтимол бирга ўқишгандир.

- Ҳа тўғри, лекин бирга ўқиганларнинг суратида бу қизни кўрмаганман.

- Бирор жойда танишиб қолишгандир-да, — деди меҳмон навбатдаги суратни қўлига оларкан.

- Мана, ойимнинг талабаликлари.

Раиғ-рўйнинг гўсатдан оқариб, қўларини қалтираб кетиш навбати энди меҳмонга юққанга ўхшади. У лол қолиб кўзлари катта-катта очилиб кетди.

- Ахир бу...

- Бу ойим бўладилар. Ўқишда зўр ўқишган, шеърлар ҳам ёзишган, — деди йигитча мақтаниб, — Мана шеърлариям бор.

- Ахир бу...

Меҳмоннинг томоғига бир нима тиқилгандек бўлди.

- Сиз ойимни танийсизми?..

- Ҳа. Э, йўқ, қаердадир кўргандекман...— деди йигит суратдан кўзини ололмай. “Э худо, бизни яна учрашгирдингга. Ўзингга шукур...”, — деди у хаёлан.

Бу йигит Рустам эди.

БОШҚАЧА...

Рустам жазони ўтаб қайтгач, Ойнисани охириги бор кўриб ишхонасининг олдида қувғинга солингач, энди уни бир умр учратмасам керак деган хаёлда эди. Ўшанда қишлоғига тунд бўлиб қайтди. Яқинлари ва ёру биродарлари билан ҳам, худди, эсини еб қўйгандек нохуш кўришди. Кўзларини шодлик тарк этганди. Кўп ўтмай уни бир қариндош қизга унаштириб қўйишди ва тўйни ҳам ўтказишди. Ҳаёт унинг назарида, худди кинода кўраётгандек, одамлар худди актёрларга ўхшаб ролга кириб муомала қилзётгандек сохта туюлар, ўта паришон бўлиб қолган, илгариги Рустамдан энди асар ҳам қолмаган эди. Бу ҳолатни одамлар қамалиб чиқиб шунақа асаби чатоқроқ бўлиб қолибди, деб ўйлашди.

Негадир бирор ишнинг жиловини ҳам тута олмас, ўзи ҳам қизиқиб кегавермас, жуда камгап бўлиб қолганди.

Йиллар ўтди. Энди у ҳам фарзандли бўлди. Аввалига қизчасининг, сўнгра эса ўғилчасининг дунёга келиши энди унга бир олам қувонч бағишлади. Эски ишқий изтироблар уни тарк этиб, фақат хотираларидагина ширин туш каби

қолиб кетди. Институтда ўқий олмади, деган тавқи лаънатдан соқит бўлиш учун ўша даврда кириш анча енгил бўлган Марказий олий ўқув юрғларининг бирига йўлсозлик соҳаси бўйича ўқишга кириб олди. Амалиётлардан бирини Олтой ўлкасида, ўша Нурбек истиқомат қилаётган шаҳарчада ўтказишга тўғри келди.

Баъзан фалакнинг гардиши шундай айланар эканки, инсон ҳаётида ва тақдирида қутилмаган воқеалар ҳам содир бўлар экан.

Уч ойг амалиётга келган ва ишлаётган Рустамнинг йўли, албатта почтага ва у ерда ишлаётган Наташага тушди. У хотинига пул юбормоқ ниятида варақани тўлдириб одатдагидек тирқишдан узатди.

- Вы из Узбекистана, что лы? — дея ажабланиб қутилмаганда савол бериб қолди почта ходимаси.

- Да. А что случилось?

- Ничего. Вы оказывается с моим мужем земляки.

- А, где он?

- Дома.

- Привет передайте. Он родом откуда?

- Из Ферганы.

- Я тоже из Ферганы.

- Ой, тогда пожалуйста, приходите к нам в гости.

Он будет очень рад. Понимайте, он тяжело болен... — деди аёл ачинган бўлиб.

- А, чем болеет?

- Сахарный диабет и еще у него со зрением... А вы проездом?

- Нет, на практике, работаю.

- Тогда вот наш адрес, приходите вечером.

Ишдан сўнг Рустам ҳамюртини кўриш мақсадида уларникига кириб келди. Унинг исми Нурбек бўлиб, аҳволи ҳақиқатдан ҳам танг экан. Ватанига бормаганига анча йиллар бўлибди. Аввалига ўзи хоҳламаган, сўнгра эса имкони, соғлиғи кўтармаганмиш. Рустам амалиёт тугагунга қадар уларникига бир-икки бор келиб хабар олди ва сўнги бор

хайрлашиш учун келганида Наташа унинг қўлига бир хатни тутқазди. Хат Нурбекнинг акаси Ойбекнинг номига ёзилганди.

- Менинг кўзим яхши кўрмайди. Шунинг учун Наташадан илтимос қилдим. Боғдодни билсангиз керак, албатта, — деди Нурбек хайрлашар экан.

- Ҳа, биламан, — деди Рустам бир пайтлар ҳаётида содир бўлган аламли муҳаббат ғунчалари янчиб ташланган Ширинсой қишлоғини ёдига олиб.

Лекин Нурбек берган манзил ўша қишлоқ эмаслиги учун юраги анчагина таскин топди. Ким билади, эҳтимол Ойнисага учрашиб қолиб яна уни хижолат қилмагани маъқулдир. Ҳар иккиси ҳам энди оилали, бола-чақали бўлса, энди тўғри келмас... Хуллас, бетоб ватандошининг илтимосини бажаришни ўз зиммасига олди.

* * *

... Рустамнинг лаблари беихтиёр титраб кетди. У тақдирнинг бу ўйинидан танг қолган эди.

- Ойнинг hozir қаерда?

- Қўшни тумандалар...

Қобилбек айб иш қилиб қўйган боладек хомуш ерга боқди. Меҳмоннинг қўллари тинимсиз титрарди. Унинг кўз ўнгидан Ойниса билан ўтган ҳам тотли, ҳам оғир дамлар тез айлантирилган магнит лентасидек ўтиб чиқди.

- У ерда нима иш қилади?

- Одамларнинг уйида-да...

“Қизиқ, у ҳисобчи эди шекилли, одамларнинг уйида нима қилади?” Рустам кўнглидан ўтган бу саволни яшира олмади.

- Нима қаерда дединг?

- Ҳамма билади-ку, халиги...

- Ахир у “ўқиган” дединг-ку.

- Ҳа. Ойим аввал гуманизмиз марказида ишлардилар.

Лекин дадам ишлатмай қўювдилар.

- Нега энди?

Қобилбек ойисининг суратини Рустамнинг қўлидан

оҳиста олиб қўйди.

- Билмасам, — деди у истар-истамас. — Дадам жуда рашк қилардилар.

- Кимдан?

- Бир аскар йигит билан гаплашиб туришганини эшитиб ойимни ишлатмай қўйган эканлар. Кейин роса уришгандилар.

Рустамнинг қалби ларзага келди ва беихтиёр ўрнидан туриб кетиб у ёқ-бу ёққа асабий юра бошлади.

- Тавба, отанг қизиқ одам экан-ку! Бегона одамларнинг уйда ёлланиб ишлаши мумкину, ўзи ўқиган касби бўйича ишлаш мумкин эмас эканми?

- Билмасам...

- Хўш сенчи, нима деб ўйлайсан, ойингни шу аҳволга солиб қўйиш яхшими?

- Йўқ.

- Сен агар ҳақиқий йигит бўлмоқчи бўлсанг, ойингни бировларнинг уйда қарам бўлиб ишлашига йўл қўйма. Уни авайла. Сени не умидлар билан катта қилибди. Аслида уйда сенмас, ойинг қолиши ёки ўз касбида ишлаши керак эди. Бу уят, ўғлим. Мен даданг Нурбек акага ҳам тан бермадим. Лекин у касал бўлиб қолибди. Шунинг учун, узрли...

Йигитча пиқиллаб йиғлаб юборди.

- Амакижон, мен нима қилай? Қозоғистонга ишлагани бориб пулимни олдириб келсам, ойим сахар ишга кетиб қолибдилар... Дадамни албатта олиб келаман... Дадамниям, ойимниям ўзим боқаман, хали.

Рустам Қобилбекнинг елкасини силади.

- Қўй, хафа бўлма, ҳаммаси яхши бўлади. Ҳаёт шунақа, машаққатларни енгиб, яхши кунлар келишига умид билан яшашимиз, ҳаракат қилишимиз керак.

- Амакижон, илтимос, мени ҳозир ойимни олдига олиб боринг.

- Нима?! Сен уни топа оласанми?

- Ҳа, борадиган жойларини биламан. Ҳали эрта,

ишга тарқаб улгуришмаган бўлишса керак.

- Топа олмасанг-чи?
- Ўзим қайтиб келавераман.
- Яхши. Тезроқ бора қолайлик, бўлмаса.

Кўп ўтмай машина ўнқир-чўнқир, тупроқ-лой янги чек кўчалари бўйлаб катта магистраль йўл сари гандираклай-гандираклай тез кетиб борарди. Хайдовчининг ҳам, йўловчининг ҳам хаёлларида фақатгина бир ўй ҳукмрон эди. Уларнинг назарида ботқоқ гирдоби гўё Ойнисанинг ўз домига тортаётгандек, улар эса қўлларини узатиб, тортиб олишга тайёр турган қутқарувчилардек жиддий тусга киргандилар.

Ниҳоят қўшни тумандаги ёлланган ишчилар тўпланиб турадиган жойга етиб келишди. Рустам машинасини секинлатиб оҳиста юра бошлади.

- Қарачи, ойинг қайси бири?

Қобилбек аёлларга тикилиб ўзига таниш чеҳрани излай бошлади. Ёланувчилар ишга олиб кетгани келган мижозлардан деб ўйлаб машинага ёпмирилиб яқин келишарди. Бироқ “Йўқ”, дея ишора қиларди хайдовчи.

- Ойинг кўринмадими?
- Йўқлар, кеч қолибмиз шекилли, — деди Қобилбекнинг ҳафсаласи пир бўлиб.
- Бўлмаса мен бир четда тўхтаб тураман.
- Майли, мен ҳамқишлоқлардан сўраб кўраман.

Сиз кетаверинг.

- Сен-чи?
- Тонсам, топдим. Бўлмаса мен ҳам ишлагани кетаман.

Рустам йигитчага кулоқ тутиб машинасини ғала-говурдан анчагина нарироққа олиб бориб тўхтади.

- Сен, нима, ўқишга бормаيسانми?
- Йўқ, Қозоғистонга ишга кетаман. Сапар оға “Хоҳласанг қайтиб кел. Меникида ишлаб юраверасан”, деганлар.
- Сапар оға ким?
- Бир яхши одам. Унинг 50 гектар ери, чорваси

ҳам бор.

Шу маҳал Рустамнинг кўзи одамлар ичидан ажралиб чиқиб йўл чегида бетон тўсиқ устида беҳол жунжикиб ўтирган аёлга тушди. У озгин, қарисифат бир аёл бўлиб, уни қаердадир кўргандек туюлди.

- Ануви аёл танишга ўхшайди-да, — деди у беихтиёр.

- Ие! — дея қичқириб юборди шу маҳал Қобилбек, — Ахир бу ойимлар-ку! Мен хозир уларни чақираман.

- Йўқ, тўхта, — деди Рустам тўсатдан. — Мени кўриб хижолат бўлмасин. Сен қолавер. Мен кета қолай.

- Хўп майли, амакижон. Сизга кўп раҳмат. Яхши кунларда учрашайлик. Дадамнинг манзилени ёзиб беролмайсизми?

- Ҳалиги хатда ёзилган.

- Э-ҳа, — деди йигитча чўнтагидаги мўъжазгина қоғозни авайлаб силаб кўяркан, Рустамнинг қўлини сиқиб хайрлашди ва машина эшигини ёпиб қўйди.

- Э тўхта, — деди Рустам бир нима ёдига тушиб.

Йигитча ойнадан мўраллади. Ҳайдовчи чўнтаklarини титкилаб бор пулларини олди:

- Мана бунни ойингга бер. Даданг илгимос қилган эди, эсимдан чиқиб қолай дебди.

Қобилбекнинг қўлида бир талай пул пайдо бўлди. Рустам сўнгги бор нигоҳини Ойниса томон қаратди-да, машинасини ортга қайтариб аста ҳайдаб кетди.

Йигитча ойисининг олдига югурди ва чопиб бориб совуқ бетон ўриндиқдан уни тортиб олиб бир нималар деб тобора узоқлашиб бораётган Рустамнинг машинасини кўрсатди. Бир талай пулни қўлида хайрон тутиб қолган Ойниса машина томон тикилиб қолди. Буларнинг ҳаммасини Рустам машина ойнасидан изтироб билан кузатиб борарди. Она ва бола ниҳоят кўринмай қолишди.

- Ким экан у? — деб сўради Ойниса ўглидан.
- Исмларини сўрамабман. Дадамнинг олдиларидан

келишибди.

- Нега бу ерга бошлаб келдинг?
- Мен уларга ташлаб қўйинг, деб илтимос қилдим.

Сизни олиб кетгани келдим, ойижон.

- Қаёққа?
- Уйимизга. Сиз энди бу ерга келмайсиз. Иложи

бўлса ўз касбингизда ишлайсиз. Дадамни ҳам олиб келамиз. Энди сизларни ўзим боқаман.

Ойнисанинг кўзларидан дувиллаб ёш тўкилди ва ўглини маҳкам қучиб олди. Лекин бағридаги бу ўсмир яқингинада ўзини эплай олмай бурнини тортиб юрган болакай эмас, балки навқирон йигитга айланиб қолганини хис қилди.

- Раҳмат, болам! Бўйинг ўсиб, ақлинг кириб қолибди. Ўқтам йигит бўлибсан.

“... Худди Рустамдек, — дея қўшиб қўйди Ойниса кўнглида, — Эҳ, қани энди Рустам ака Ойнисанинг шундай ўғли борлигини бир кўрса эди. Афсус, бунинг иложи йўқ. У киши ҳам бола-чақали бўлиб кетишгандир. Ёшлигимиз ўтиб кетди. Ойнинг ҳам доғи бўлганидек муҳаббатимиз энди хотираларда қолади. Энди бутун меҳр-муҳаббатимни болаларимга бағишлаганим бўлсин...”

- Юр болам, очиққандирсан.
- Ҳа, ҳали нонушта қилмадим. Сизсиз томоғимдан

ўтмади...

- Унда қаерга борамиз?
- Бу ернинг шўрвали сомсасини мақтанади-ку!
- Ҳа, кетдик, бир сомсахўрлик қилайлик, — деди

Ойниса қувониб ўглини кўлтигидан маҳкам ушлаб оларкан.

Ойниса шу маҳалда жуда ҳам бахтиёр эди. Қобилбек онасини гўё ботқоқдан тортиб олгандек қўлидан маҳкам ушлаб бир тўда аёллар ичидан олиб чиқди-да, дуч келган таксилардан бирини тўхтатди.

Ўша тасодифий учрашувдан сўнг Рустам рулни аранг бошқариб келди. Ҳаёли паришон бўлганидан машинани гаражига қўяётиб орқа чироқларини дарвоза пешпоқига уриб олди. Чироқ ойналари чил-чил синди. У бошини рулга қўйиб шу алпоз узоқ ўтирди. Кўз ўнгидан гўзал Ойниса билан танишган дамлари, унинг олмага қўл узатганидаги нигоҳи, Асрор билан муштлашув, севиклисининг касалхонада тепасида тургани, аскарликда ва унинг ёзган мактублари, изтироблар, қувғинлар, қизчасининг туғилиши, бетоб Нурбек ака ҳамда унинг ўғли Қобилбек ва яна ўша бахтсиз, хор-зор бўлган Ойниса...

- Эҳ, Ойниса, Ойниса. Нима қилиб қўйдинг? Нега ўшанда мени кутмадинг? Нима учун уйингдан қочиб кетмадинг ва бизникига келиб ётиб олмадинг?.. Мен ахир бир кун қайтар эдим-ку!.. Амакингнинг васиятини вожиб қилиш шартмиди? Ахир худонинг ўзи гувоҳ эди-ку, у гуноҳимизни кечирар эди-ку! Нима бу, соддаликми ё нодонликми?.. Эҳ, аҳдида турмаган номард қиз...

- Ойниса, дадангни чақир, овқат пишди! — дея одатдагидек қичқирди хотини шу маҳал.

- Дадажон, юрақолинг, ойим чақиряптилар, — деди ширингина қизалоқ машинанинг олдига чопқиллаб келиб кулгичларини ўйнатиб, ойнадан мўралар экан, — Сизга нима бўлди, мастмисиз?

Жовдираб турган қизчасини кўрган Рустамнинг кўнгли таскин топди ва бутунги кўрган-кечирганларини ҳаммасини унутгандай бўлди.

- Юрақол Ойниса қизим, ўзимнинг асалим...
- Дада, менга нима опкелдингиз?
- Ўзимни опкелдим. Пулим йўқ эди.

Қизча қиқирлаб кулди. Рустам уни кўтариб бағрига босди. Шундай бағрига босдики, ўзи йиглаб юборай деди.

- Шу қизингизни жуда бошқача кўрасизда, ладаси, — деди хотини уларни хурсанд қарши оларкан.

- Чунки, унинг онаси бошқача-да...

Аёл беҳад севиниб кетди. Лекин Рустам унинг кўзлариги негадир тик қарай олмади. Кўз ёшларини яширди.

ОНА ҚАРҒИШИ

Ойбекнинг номига хатни аслида Наташа ёзган эди. Чунки Нурбекнинг кўзи хиралашиб, деярли кўрмай қолганди. Эрини гоҳо қандай қилиб ватанига жўнатиб юбориш ҳақида ўйласа, гоҳо уни бутунлай кетказмаслик ҳақида ўйлаб иккиланарди. “Ҳар холда ўзи туғилиб ўсган жойида витаминлар кўп, оқ қорни деярли йўқ дейишади. Зора тузалиб кетса. Хотини, болалари бор экан. Улар ҳам қарашсин. Бир гап бўлиб қолса, унда нима қиламан? Посёлкамизда мусулмон мазори ҳам йўқ”, — дея изтироб чекарди у баъзан.

Аслида Нурбек хатни ўзбек тилида айтиб турди. Наташа уни хижжалаб аранг ёзди ва ўқиб берди. Лекин хатда нима деб ёзилганини у жуда ҳам билгиси келар, бироқ бу ҳақида эридан сўрашга ботина олмади.

Кечки пайт хайрлашиш учун келган Рустам Нурбек билан овқатланиб, суҳбатлашиб ўтиришган пайтда Наташа нариги хонада хатни ўз тилида қайта ёзиб эри ўзбекча қилиб манзилани ёздирган конвертдаги хатни олиб, алмашгириб қўйди ва уни ёпиштириб Рустамга олиб чиқиб берди. Унинг кўзларидан тинимсиз ёш оқар ва у бу оқётган ёшларини тўғраётган пиёзига рўкач қилиб қўя қолди.

Қобилбек отаси юборган хат ҳақида ойисига айтмай қўя қолди ва қўшни тумандан қайтиб келишгач, энасини кўриб келиш баҳонасида Ширинсойга йўл олди. Кампир набирасини жуда соғинганди. Унинг сочларини силаб эркалаб алқади.

- Нима бало, сениям сочинга оқ тушибдими, болам?

- Йўқ, ҳозир бу мода бўлган.
- Шунақами? Бу мода деганинг сента ярашмабди.

Ювиб ташлагин, болам.

- ... Хўп.
- У ёқда ўқидингми?
- ... Ҳа, ўқидим.
- Ўқишларинг яхшими, ипқилиб.
- Ҳа, яхши...

Шу пайт Ойбек кириб келди. У чамаси онасининг гапларини остонадан эшитиб қолганди.

- Қанақа ўқиш, оий? Бунингиз Қозоғистонга ишлагани бориб қуруқ қайтиб келди-ку!

- Ҳам ишлаб, ҳам ўқидим-да, амаки.
- Бекорни айтибсан, тирранча. Мени неча марта мактаб директори чақиртирди. Ўқиётган бўлса делосини олиб кетсин, деди.

- Қўй энди ўғлим, жиянингни хафа қилма. “Ўқидим”, деярти-ку, — дея ачиниб гапга аралашди Хури ая.

- Сиз мана шунақа, ёш боланинг гапига лаққа ишқониб эркалагаверасиз. Нурбекниям шунақа тарбиялагансиз. Мана оқибати. Сиздан бирор мартаям хабар олмай қўйди-ку. Хотин, бола-чақасинику, қўяверинг.

Кампир ўғлини эслаб кўзларига ёш ояди.

- Ҳа, ипқилиб, қаерда бўлсаям омон бўлсин. Бирор кун эсиям кириб қолар...

- Бугун дадамнинг олдидан бир олам келувди. Бизга озгина пул билан манави хатни бериб юборибдилар, — деди Қобилбек дадасининг ҳадеб ёмонотлиқ қилаверишларига чек қўймоқчи бўлиб.

- Ие, вой! Ана айтдим-ку... — деди кампир қувониб.
- Шунақами? Нега дарров айтмадинг?... — деди амакиси шошиб хатни олиб очаркан.

- Хой, овозингни чиқариб ўқий қол, болам.

Ойбек конверт сиртига ва хат матнига қараб бироз довдираб қолди.

- Нима дебди? — деб сўради кампир бетоқат.

- Ўрисча ёзибди.
- Ё тавба, тилиниям унутибди-да, болам тушмагур.

Ойбек хатни тез ўқиб чиқаркан қўлларига қалтироқ кириб, ранги бўзара бошлади.

- Йўқ, унақамас, ойи. Хатни бошқа биров ёзибди. Хури ая бир сапчиб тушди.
- Вой шўрим қурсин, тинчлик эканми?
- Ҳа, касал бўлиб қолганмиш.
- Э худо, Нурбекжонимни ўз паноҳингда асра.

Касали оғир эканми?

Ойбек чуқур хўрсиниб қўйди. Бир жиянига, бир ойисига норози қараб олди.

- Ўша ёқда касалхона йўқ эканми, амаки? — деб сўради Қобилбек ҳам гапга аралашиб.

- Бор. Лекин даволаша олмапти. Уни опкелиш керак экан.

Шундай дея Ойбек муштини пешонасига тираб, хонтахта устида узоқ жим қолди.

- Вой шўрлик болам-а. Энди нима қиламиз-а? Қандай кунларга қолдик-а?.. — дея зорлана бошлади она.

- У худонинг қарғишига учрабди! — деди тўсатдан Ойбек бошини кўтариб чуқур хўрсиниб қўйди.

- Ундай дема, болам. Уни худо қарғгани йўқ... Мен қаргаганман.

- Нима? Қачон?

- Қачон бўларди. Ўша Россиядан келиб, болаларини олдида хотинини уриб, бизларни қарзга ботириб кетганидан кейин келин билан оҳак заводида ишлаб касал бўлиб қолганимда уни қиблага қараб қаргагандимда. Тилим куриб кетсин-а!.. Бизни хор қилиб ташлаб кўювди-да, ўзиям.

- Нима деб қаргагандингиз?

- Гулдек хотини, болаларини ташлаб, хор қилиб кўйганинг учун “кўр бўлгур!” дегандим.

- Нима қилиб кўйдингиз, ойи?!

- Вой, нима қилибман, болам?

- Ахир у кўр бўп қопти-ку!... — деди Ойбек эзилиб.

Онанинг оғзи очилиб қолди ва юрагига қўлини олиб борди-да, ўзидан кетиб йиқилди.

- Амаки нимага унақа дедингиз? Энам хушларидан кетиб қолдилар-ку!

- Бор тез! “Тез ёрдам” ни чақир. Югур! Уч! Қобилбек шониб чошиб кетди.

- Ойижон. Ойижон сизга нима бўлди?! Мени кечиринг, билмай қаттиқ гапириб юборибман... Кўзингизни очинг, ойи!..

* * *

Ширинсойдан қайтган ўғил уйга гаҳликада кириб келди.

- Ҳа, тинчликми ўғлим? – деб сўради Ойниса хавотир.

- Йўқ.

- Нима гап?

Қобилбек онасига нима деярини билмай тараддуланиб қолди.

- Энанг тузукмикан?

- Ҳа, э, йўқ...

- Нима, мундоқ тушунтириброқ гапирсанг-чи!

- Энамнинг юраги оғриб қолди. Дўхтирга олиб кетишди.

- Вой ўлмасам. Бориб кўриб кела қолай бўзимасам.

Қобилбек ичидаги гапини айтмоқчи бўлар, лекин онасини ҳам қийин аҳволга солиб қўйишини ўйлаб хавотирда эди. Шу туфайли бесаранжом бўла бошлади.

- Нима, жуда оғирмилар?

- Билмасам.

- Ўзини бияптиларми, ахир?

- Ҳа.

- Бўлмаса нега безовтасан, болам?

- Ойи, мен Россияга, дадамнинг олдига кетмоқчиман.

- Нима?!

Ўғлининг кутилмаган бу гапидан Ойниса довриаб қолди.

- Дадамни олиб келаман, - деди ўғли жиддий ва ерга қаради.

- Бунақа бўлмагур гапни хаёлингдан чиқариб ташла. Ҳали ёш боласан. Қозоғистонга бориб келганинг етар.

- Ахир...

Қобилбек оғир изгиробда бўлиб, оёғи билан доира қилиб ер чизарди.

- Кўй, ўғлим. Россияни хавас қилма. Дадангни куйдирганининг, ўзи етар.

- Нега у бизни ташлаб кетган, ойи?

- Билмадим, болам.

- Ойниса беихтиёр ўғлини бағрита олди.

- Ойи, энам дадамни қарғаганимиди?

- Йўқ. Ҳеч қачон она ўз боласини қарғамайди.

Қобилбек онасининг кўзларига тик қаради.

- Ёлгон гапиряпсиз.

- Вой, нега? Бунақа бемаъни саволларни бермагинда, болам. Даданг жуда бебаҳо инсон. У ёқда ишлари жудаям кўп. Ҳали у кўп пул ишлаб келади. Уйимизни битирамиз, сени уйлантирамиз, орзу хавас кўрамыз...

- Йўқ. Турмуш қуриш сизларникилақа бўлса ҳеч қачон уйланмайман.

- Вой, унақа дема, болам. Яхши ният қил. Биз ёмон яшаётганимиз йўқ. Худога шукур.

Қобилбек қўл силтаб нари кетди.

- Шуям яшашми, ойи? Бировларнинг қўлида қарол бўлиб ишлаш. Фақат қорин тўйдириш, кунни бир бало қилиб ўтказиш учун яшаш. Ойи, ахир сиз нима учун ўқидингизу, нима учун ўз касбингизда ишламайсиз? Мардикорликка бораверасиз?

- Даданг бунга йўл қўймаган-да...

- Нима учун!

Ойниса ўғлининг кутилмаган бу саволларидан ноқулай аҳволга тушиб қолди.

- Даданг мени жуда яхши кўрганларидан бошқаларга рашк қилардилар.

- Нима, бировларнинг уйида ишласа майлию,

ишхонада мумкин эмас эканми?

- Билмасам. Қўй, бошимни қотирма. Энангни олдига тезроқ бориб кела қолай.

- Дадамни олдидан келган кишиям “Ойингга айт, ўз касбида ишласин”, деб айтди. Ҳа, айтмоқчи, мен ўша кишини қидириб келаман.

- Нега?

- У кишидан дадамнинг олдига қандай боришни сўрайман. Эхтимол у яна борар, бирга олиб кетар.

- Хой, сенга нима бало бўлди?! Шу пайтгача эсламаган даламтни нега энди дарров кўргинг кеп қолди?

- Нимага эсламас эканман, унақа деманг ойи, мен даламни доим эслайман.

Ойниса кўзларига ёш олди ва ўғлини бағрига босди.

- Мен барибир ўша қувалик кишини топаман.

- Нима, қувалик эканми? — дея сўради онаси.

- Ҳа.

- Исми нима экан?

- Сўрамабман...

- Уни қанақа қилиб тошасан?

- Машинасининг номерини эслаб қолганман. “16-44 ФЕ”, оқ “Жигули”

- Хом хаёл бўлма. Нима кўп, машина кўп.

- Ботир акамчи, аммамнинг ўғли, ГАИда ишлаётганмиш. Шу кишидан сўраб биламан.

- Хай майли, борсанг бора қол. Юр бўлмаса, бирга кета қолайлик.

Она-бола туман марказигача бирга келишди. Қобилбек бирор соатлардан сўнг касалхонага келиб, уларни ўзи топиб олишини айтиб, ДАН идорасига қараб чопди.

Ойниса касалхонага келиб қайнонасининг аҳволи оғирлигини билди. Қайноғаси Ойбек, овсини Гулчеҳра ва яна эшитган бир-икки қариндош- уруғлари скамейкада ўзаро хомуш суҳбатлашиб ўтиришарди.

- Ассалому алайкум, ҳа, тинчликми? — деди Ойниса шоша-пиша.

- Ойимиз реанимацияда, ҳозир ухляптилар. “Безовта

қилманглар” дейишди, - деди Гулчехра сўрашар экан.

- Ҳа, келдингми, Ойниса. Ойим анча оғирлар, - деди Ойбек хўрсиниб, - Ҳалеб Нурбекни сўраянгилар.

- Ҳа, у кишига тез хабар қилишимиз керак бўлмаса.

- Тўғри, лекин уям бетобмиш, узи келолмасмиш.

- Вой, у кишига нима қилгги?

- ... Билмасам.

- Йўқ, сизлар бир нимани билсангиз керак.

Жиянингиз Қобил кўққисдан “Дадамни олдига кетаман” деб қолди. Ҳозир у ГАЙга Ботиржонни қидириб кетди.

- Унда нима иши бор экан?

- Кеча даласининг олдида қувалик бир киши келиб-кетганмиш. Ўша киши Нурбек акамнинг қаердалиги билармиш.

- Нима кераги бор. Унинг адреси менда бор-ку!

Шундай дея Ойбек қўйнидан истар-истамас хатни чиқарди.

- Ма, хатни ўқиб кўр. Лекин оғир бўл. Бечора, укам шўрликни пешонасида бор эканда... — деди хўрлиги келиб.

Ойниса хатни олиб шоша-пиша ўқий бошлади. Ҳамма гапдан хабари бўлган овсини Гулчехра келиб унинг елкасига қўлини ташлади. Русча ёзилган хатни ўқиш Ойниса учун қийин кечди. Кўп сўзларини у тушунмаса-да, ҳар ҳолда уни Наташа ёзганлигини ва Нурбекни олиб кетишларини илтимос қилаётганини юрагидан хис қилди. Унинг ранги бўзариб кетди.

- Вой ўлмасам. Эй Худо, энди нима қиламиз?

- Буям кўргуликда энди, овсин. Пешонадагини кўраверамиз, хафа бўлмайсиз, - деди Гулчехра уни бағрига тортиб.

Икки овсин узоқ йиғлаб-сиқташди.

- Ойбек ака, укангизни ўзингиз тез олиб кела қолинг.

Лекин Ойбек жавоб беришга шошилмади. Ўрнидан туриб у ёқ-бу ёққа бетоқат юра бошлади.

- Ахир, айтишга осон. Узоқ йўл, умримда у ёқларга бормаган бўлсам... Иннайкейин анча-мунча пул керак бўлади.

- Ҳа, нима ҳам қила олардик, - деди уни хотини қувватлаб.

- Ҳамма гап пулда-да, - деди Ойбек “аттанг” дегандек.

- Хўш, у ёққа бир киши учади, жойини топиб боради ва икки киши бўлиб қайтади. Самолётда албатта...

- Қанча?!
- Камида икки миллион.

Ойнисанинг кўз олдига эрининг икки миллион қарз олиб кетганидан сўнг қарз берганларнинг остонани қоқиб келаверганлари, қайнонаси билан икки йил оҳак заводида минг азобда меҳнат қилиб, емай-ичмай ўша қарз пулни йиғиб, эгаларига қайтарганлари ва қанча азоб-уқубат чекканлари бир-бир кўз ўнгидан ўтди. Диёнатсиз, ношуд эри яна уларни шунча пулга тушурмоқчи. “Наҳотки шунча йиллар пул ишлаб тополмади? Ахир шунча йиллар болалари учун бирор тийин ҳам маънили пул жўнатмади-ку! Наҳотки ҳаммасини Наташага сарфлаган бўлса...”

- Наташаям қараб турмас, қайтишларинга пул топиб берар, - деб юборди Ойниса кўнглидагини яширолмай.

- Наташани қаёқдан биласан?
- Биладан-да. Тўйимдаёқ билганман.

- Бўлар иш бўлган. Гина қилишнинг энди фойдаси йўқ. Лекин Наташадан ҳам умид қилмаслигимиз керак. Бечора касал укамни шунча йил қарабди. Кўр одамга қарашнинг ўзи бўлармиди?

- Нима, кўр, дейсизми?
- Ҳа, хатни тушунмадингми?
- Вой ўлмасам! Мен у кишини фақат касал деб тушунибман, холос.

Ойниса таҳликага тушиб қолди. Қариндонлар гирди-капалак бўлиб уни юпатишга уриниша бошлади. Шу маҳал оқ ҳалатли ҳамшира қиз чиқиб қелди.

- Вой, намуноча ваҳима қилаяпсизлар-а! Холам ўзларига келиб қолдилар. Битта-битта кириб гаплашмасдан кўриб чиқишларинг мумкин.

Ойбек палатага қараб чопди.

Хури ая жонлангирини хонасида кўзларини очиб ётарди. “Қаердасан, Нурбек болам. Мен ношуд онангни кечир. Қарғамай тилларим кесилсин-а...”

- Тузукмисиз, ойи, -- деди Ойбек синиқ.

Хури ая беҳол кўлини кўтарди.

- Укангни топиб кел, болам. Дийдорини бир кўрай...

Уни кўрмасам бу дунёдан кетолмайман...

- Ахир бунга кўп пул керак бўлади-да, ойижон.
- Қарз ол... Уйимизни сот... Ойнисани чақир.

Бу пайтда Ойниса ховлидаги скамейкада юм-юм йиғлаб ўтирарди. “Нимаям қила олардик, Нурбек ака? Тақдиримиз пунақа экан. Нима бўлсаям, энди сизни олиб келамиз, кўзингизни даволатамиз. Мен ўзим ишлаб пул топаман. Яна оҳак заводига бораман. Қобилбек ҳам қараб турмайди. Сизга сабр берсин, илоҳим. Ишқилиб болаларимизни бахтига омон бўлсангиз бўлгани...”

Шу маҳал Ойбек чиқиб келди ва Ойнисанинг кўлига оқ ҳалатни тутқазди. У жуда хомуш эди.

- Бор, ойим сени йўқлаяптилар.
- ...Тузукмилар?
- Ҳа. Лекин олдиларида йиғлаб-сиқтама. Ўзингни кўлга ол. Нурбекни, албатта олиб келамиз. Бугун бизникита ҳамма қариндошларни тўшламоқчиман.

Шу пайт Қобилбекнинг “Ойижон!”, — дея қийқиргани эшитилди. У кўлидан бир қоғозни кўрсатиб хурсанд чопиб келмоқда эди.

- Топдим!
- Нимани?
- Ануви дадамнинг олдидан келган кишини. Мана, Ботир акам компьютердан аниқлаб бердилар. Исми Рустам ака экан, — деди Қобилбек ховлиқиб қоғозни ойисига узатар экан.

Ойниса алланечук бўлиб кетди. Ёзилган манзилни ўқиркан ранглари оқариб скамейкага беҳол ўтириб қолди. Шу маҳалда тақдирнинг бу ўйинидан мол эди.

- Мен Кувага кетдим, ойи!
- Йўқ, бормайсан!
- Нега?
- Дадангни олиб келгани амакинг борадилар, — деди Ойниса ўйчан жиддийлик билан, — Сен Қозоғистонга борсанг бора қол. Бизга энди кўп пул керак бўлади. Дадангни даволатишимиз керак экан. Ҳали бошимизда иш кўпга ўхшайди, болам.

- Бўпти. Эртагаёқ жўнайман. Сапар оғамга ҳаммасини тушунтираман. У яхши одам. Бизга, албатта ёрдам берадилар,

ойи, — деди йигитча ишонч билан.

Она-бола Хури аянинг олдига киришди.

- Ассалому алайкум. Тузукмисиз, эна?

- Худога шукур...— деди бемор набирасининг сочларини силаркан.

- Ойижон, тузукмисиз?

- Раҳмат, қизим. Сендан мингдан-минг розиман.

Илоҳим умрингдан барака топ...— дея она сўзларига урғу бериб дуо қиларди. — Нимаям қила олардик. Энди, шу кўргилик ҳам бошимизда боракан-да...

- Яхши бўп кетасиз, ойижон.

- Йўқ, мени қўявер, Нурбекни айтяпман.

- Ўғлингизни, албатта олиб келамиз.

- Сени бошингга қўп ташвишларни келтирдим. Мени кечир, қизим... Худойимнинг ўзи кўриб турибди. Ўзинг кўрмаган рўшноликни болаларингдан кўргин.

Шу пайт ҳампира кириб келди.

- Бўлди энди, чиқинглар. Беморга тинчлик керак.

Бир неча кундан сўнг Хури ая анчагина ўзига келиб қолди. Уни уйга олиб кетишди. Лекин она ўзининг узоқларда қолиб кетган кўзи ожиз ўғлини бир бор кўриб қолиш, уни тезроқ олиб келишларини зорланиб сўрайверишни қўймади. Қариндош-уруғлар ургادا пул йиғишди. Бироз қарз ҳам олишди. Ойниса ҳам бор будини берди. Ниҳоят Ойбек Россияга, Қобилбек эса Қозоғистонга бирга жўнашди. Йўлда йигитча тушиб қоладиган бўлди.

Ширинсойда яна ширин тонглар ота бошлади. Дунёнинг ишларидан парвои-палак бўлган хўрозлар яна чўзиб-чўзиб қичқиришни қўйишмас, гузардаги автобуслар томон ошиқайётган одамлар орасида эса, Ойниса ҳам қоқилиб-суқилиб борар, эртами-индин эрининг ва ўғлининг уйига кириб келишлари, ваниҳоят, оиласининг бут бўлиши ҳақида ўй суриб бораркан, аёлнинг юраги ўзгача фарахбахш ҳаяжон билан лиммо-лим эди...

ТАМОМ

Тошкент-Фарғона
2006-2007 йиллар.

МУҲДАРИЖА

БОТҚОҚДА УНГАН ГУЛ... ..	3
ЛАЪНАТИ ВАСИЯТ.....	6
ОҚ СОЧЛИ МАЛИКА.....	12
КУЁВТЎРА ҚИССАСИ.....	15
РУСТАМ ЎЗИ КИМ ЭДИ?.....	20
“ОЛМА ЖАНГИ”	29
ҚАСАМ.....	34
ҚАЕРДАСАН ОЙНИСА?!.....	48
ЧИЛЛАЛИКДАН СЎНГ... ..	57
ИЗТИРОБНИНГ ДАВОМИ.....	60
ҚОБИЛБЕК ПУЛ ТОПАДИ.....	68
БОШҚАЧА... ..	81
ОНА ҚАРҒИШИ.....	89

НАБИЖОН ҲОШИМОВ

АЛАМЛИ МУҲАББАТ ҚИССАСИ

Адабий-бадiiй нашр

Муҳаррир:	С.Ҳасанов
Мусаҳҳиҳ:	Т.Акбарова.
Тех.муҳаррир:	Ш.Ҳошимов
Дизайнер:	А.Курамшин
Оператор:	А.Адилов
Рассом:	О.Восихонов

17.08.2007 йил босишга руҳсат этилди. Шартли б.т.:
6,5 Нашриёт б.т.:6,25 Қоғоз бичими: 60x84¹/₁₆ Офсет усули.
Times Uz гарнитураси. Кегель 11.Адади 2000 нусха.
Буюртма №113.

Баҳоси келишилган нарҳда.

«Фарғона» нашриёти.

Фарғона шаҳри, Соҳибқирон Темур кўчаси, 28-уй.

Ўзбекистон кўзи ожизлар жамияти тасарруфидаги

«Дизайн-принт» МЧЖ ЎИЧК босмаҳонаси.

700100. Тошкент шаҳри, Бобур кўчаси 22-уй.